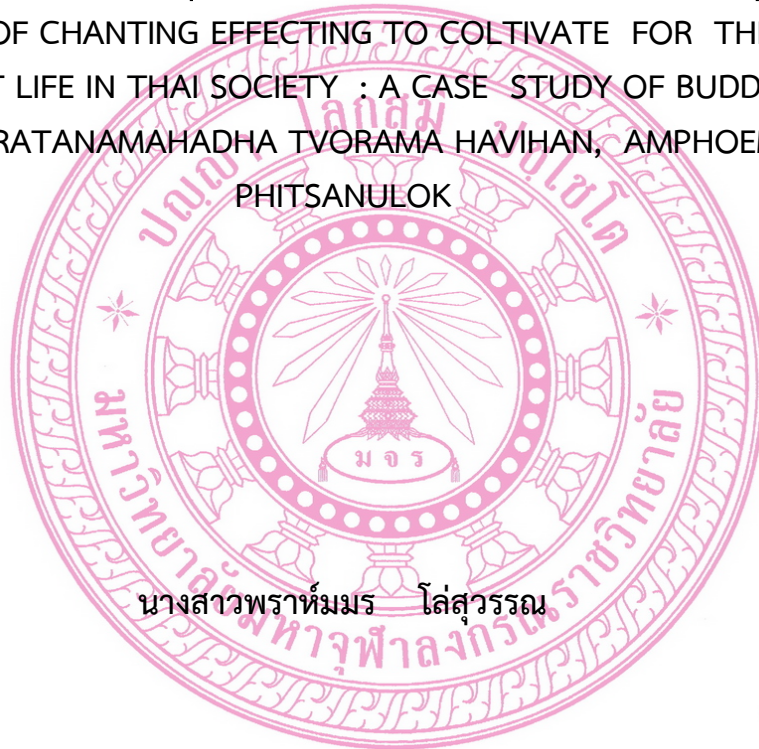

การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
พุทธศาสนิกชนในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

THE STUDY OF CHANTING EFFECTING TO COLTIVATE FOR THE VALUE
OF BUDDHIST LIFE IN THAI SOCIETY : A CASE STUDY OF BUDDHISTS IN
WAT RRASRIRATANAMAHADHA TVORAMA HAVIHAN, AMPHOEMUANG,
PHITSANULOK

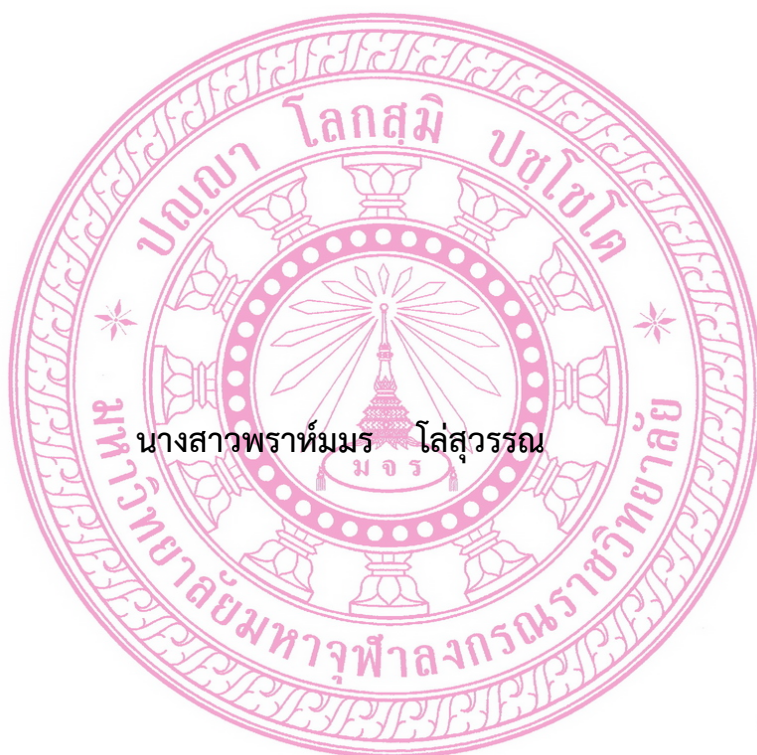

นางสาวพรหมมร โล่สุวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
พุทธศาสนิกชนในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

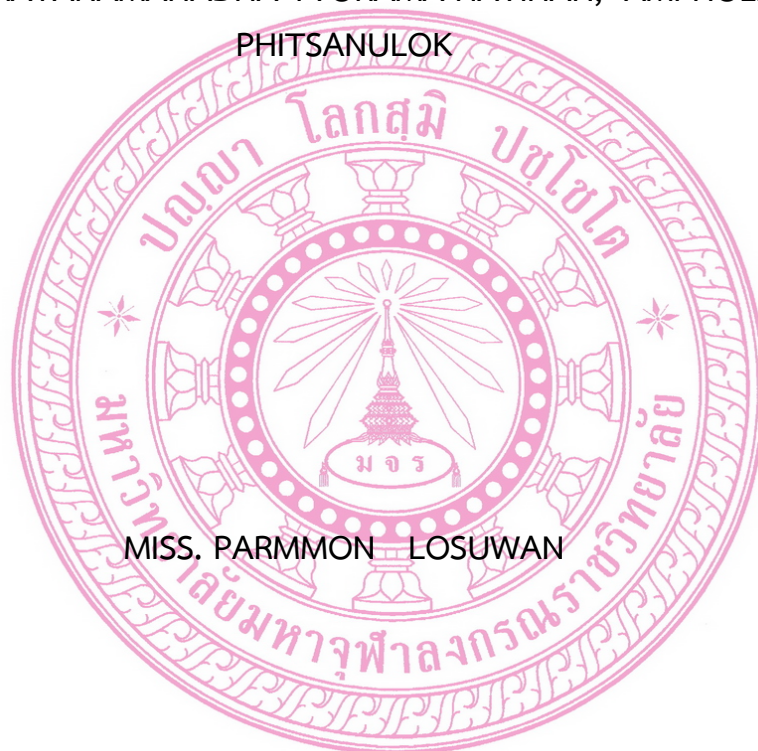

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE STUDY OF CHANTING EFFECTING TO COLTIVATE FOR THE VALUE
OF BUDDHIST LIFE IN THAI SOCIETY : A CASE STUDY OF BUDDHISTS IN
WAT RRASRIRATANAMAHADHA TVORAMA HAVIHAN, AMPHOEMUANG,
PHITSANULOK

MISS. PARMON LOSUWAN

A Thesis Submitted in Partial Fullfillment of
the Requirement for The Degree of Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkontrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. ๒๐๑๓

(Copyright by Mahachulalongkontrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย :
เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

(พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระครูสิริรัตนานูวัตร, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ)

กรรมการ

(ผศ.ดร. ไพศาล สรรสรวิสุทธิ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระครูสิริรัตนานูวัตร, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางสาวพราหม์มร โสสุวรรณ)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน
ในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- ผู้วิจัย** : นางสาวพรหมมร โสสุวรรณ
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

- : พระครูสิริรัตนาวุฒิ, รศ. ปธ.๕, พธ.บ., พธ.ม., Ph.D.(ปรัชญา)
- : ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, ป.ธ.๙, พธ.บ., กศ.ม., Ph.D.(Buddhist studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒ / เมษายน / ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตพุทธศาสนิกชน
ในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชนวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของบทสวดมนต์และความสำคัญของการสวดมนต์
ในพระพุทธศาสนา และเพื่อเปรียบเทียบ อายุ เพศ อาชีพ ที่มีผลต่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้
สวดมนต์ เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้กลุ่มประชากรคือพุทธศาสนิกชนผู้มาสวดมนต์ที่
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บ
รวบรวมข้อมูล จำนวน ๑๕๒ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ร้อยละในการอธิบายข้อมูล
ทั่วไป และวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นโดยค่าเฉลี่ย

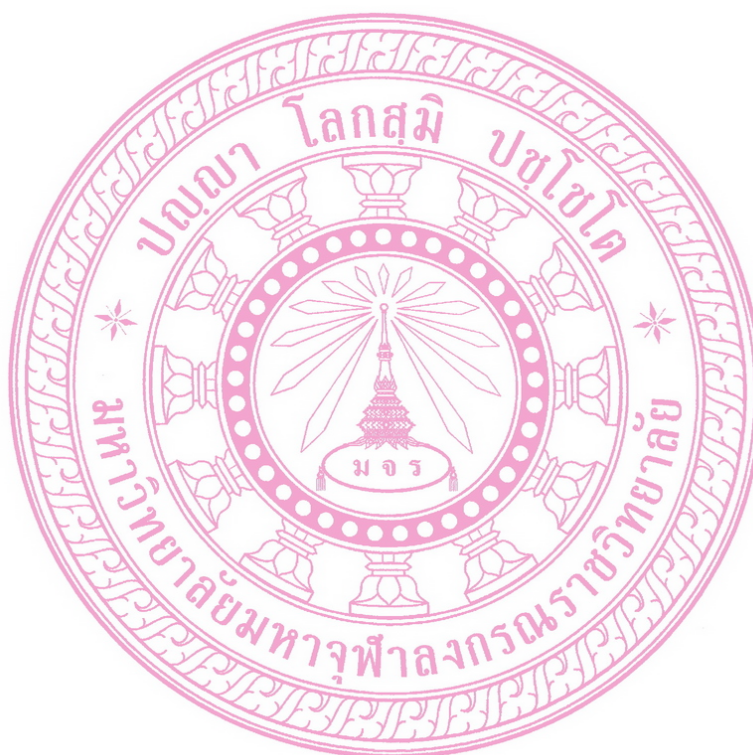
ผลการวิจัยพบว่า

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ ๔๐. ๑๐ เพศหญิงร้อยละ ๕๙.๙๐ ผล
การเปรียบเทียบ พบว่า ผู้ที่มาสวดมนต์ที่มีอายุต่างกัน แต่มีทัศนคติต่อการสวดมนต์ที่ไม่ต่างกัน การ
สวดมนต์มีผลต่อการปรับใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ทำให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน มี
สมาธิ

พุทธศาสนิกชนผู้มาสวดมนต์ เข้าใจความหมายและความสำคัญของการสวดมนต์ได้อย่าง
ดี และถือว่าการสวดมนต์ธรรม ก็คือ การสวดมนต์พระพุทธรูป เป็นไปเพื่อความทรงจำให้ขึ้นใจด้วย
ตนเองและเพื่อการเผยแพร่พระธรรมคำสอนแก่ชนทั้งหลาย ที่สำคัญของการสวดมนต์ คือสวดธรรม
เพื่อรักษาพระศาสนา นอกจากนี้ยังมีผลต่อการคุ้มครองป้องกันอันตรายด้วย ได้ความเข้าใจในเนื้อหา
ความหมายของการสวดมนต์อย่างดี ผลการวิเคราะห์ด้านความเชื่อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๕๑ อยู่ในระดับ
มากที่สุด ด้านคุณค่านี้อาศัยอยู่ที่ ๔.๕๔ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านอานิสงส์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๔๗

อยู่ในระดับมาก สรุปว่า การสวดมนต์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ๒ ระดับ อีกระดับหนึ่งคือ ด้านอันิสงส์อยู่ในระดับมาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว การสวดมนต์มีจุดประสงค์ที่หลากหลาย และมีอิทธิพลที่สำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตของพุทธศาสนิกชนผู้มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย และพิธีกรรมการสวดมนต์ถือว่าการชำระพระพุทธรูปศาสนาให้มั่นคงถาวรได้ทางหนึ่ง เพราะว่าการสวดมนต์ เป็นการพรรณนาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หลังจากการสวดมนต์จะมีอนุภาพทำให้เกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงได้อย่างแน่นอน

Dissertation Title : The Study of Chanting in Effecting to contivate for the Value of Buddhist Life in Thai Society : A Case Study of Buddhists in Wat hrasriratanamahadhatvoramahavihan, Amphoemuang, Phitsanulok

Researcher : Miss. Parmmon Losuwan

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

Dissertation Title :PhrakruSirirattananuwat, assoc.prof. Pali V, B. A. M.A., Ph.D. (Philosophy)

: Dr. Prapat Srikulkich, Pali IX, B. A., M.A, Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation :/...../.....

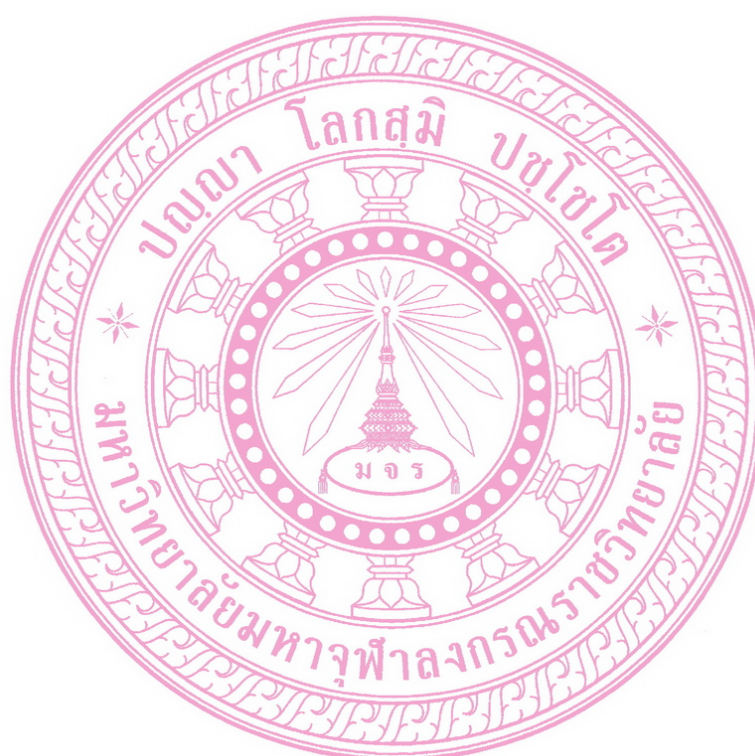
ABSTRACT

This research on “The Study of Chanting in Affecting to contivate for the Value of Buddhist Life in Thai Society : A Case Study of Buddhists in Wat Phra Ratanamahadhatvoramahavihan, Amphoemuang, Phitsanulok” in its objectives is for the meaning and significance of chanting in the Buddhist scripture and for to compare age, sex, career having result to development of life value of one who come to chant. It is quantitative research in group people coming to chant in Wat Phrasriratanamahadhatuvoramahavihan Amphoemuang Phitsanulok.The questionnaire is instrument of research from group people at ๑๕๒. Its data analysis is persent for persanal data and average for the level of opinion.

The Buddhists chanting are able to understand its meaning and significance as well and chanting is Dhamma citation namely, citation of Buddha’s teaching. It is for mindful remembrance and for propagation of the Buddha’s teaching for people. For its significance is to maintain Buddhism and chanting is hopefulness in protection and defence dangers. In other than, Buddhist know the signficance of chanting also. The result of analysis for faith site is average at ๔.๕๑ meaing most. The value site si average at ๔.๕๔ meaning most. And benefit site is average at ๔.๔๗ meaing much. In conclusion, totally, the chanting is two averages at most. One another than, average is much.

Expecially, there are many objectives and the most important influence to life Buddhists who have easy life and the ceremony is regarded as maintainance of

Buddhism in one side. Because, the chanting is description of the Buddha's teaching. After that, the power of chanting makes us safety from many dangers surely.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นงานการศึกษาค้นคว้าที่มีความสำคัญของผู้วิจัย เป็นความภาคภูมิใจอย่างมาก ตลอดระยะเวลาที่ได้เข้ารับการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้มีความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาเปิดกว้าง ให้ผู้ที่ต้องการศึกษาได้ศึกษาอย่างอิสระและสามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะความอนุเคราะห์ของคณาจารย์หลายท่าน ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมายังพระครูสิริรัตนาวุธ, รศ.ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พระครูพิพิธธรรมาจารย์ประจำ พร้อมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชที่ได้ให้ความสะดวกและให้คำแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดีมาโดยตลอด และช่วยตรวจแก้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ด้วยอันประสงค์ของการเพียรพยายามศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศให้บิดามารดา ครูบาอาจารย์และกัลยาณมิตรทั้งหลายที่เป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา และขอตั้งจิตอธิษฐานส่งความปรารถนาดีต่อผู้ที่ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ให้บังเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่อไป

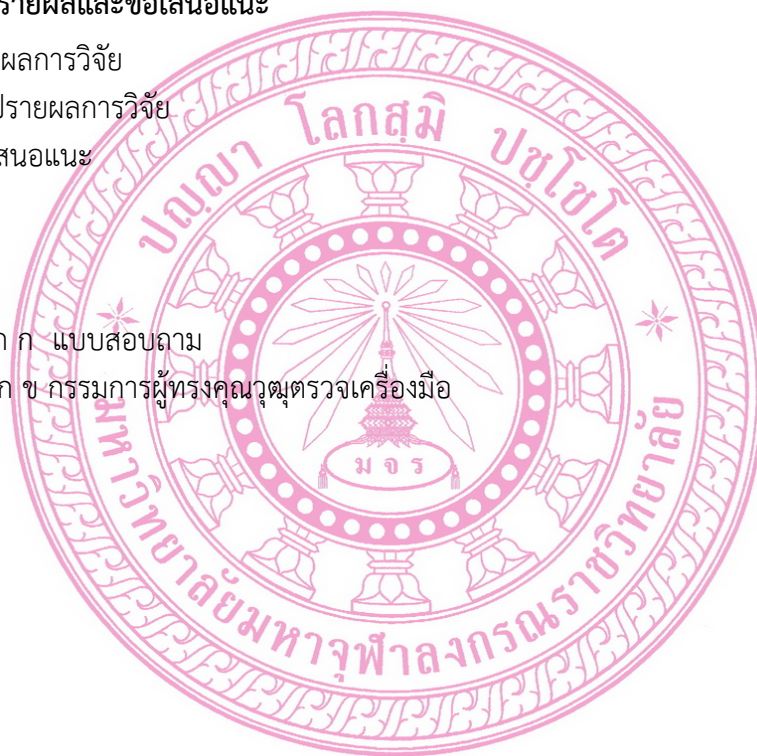
นางสาวพรหมมร โล่สุวรรณ

๓๑ มกราคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ สมมติฐานของงานวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ความหมายและความสำคัญในการพัฒนาการสวดมนต์	๑๑
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสวดมนต์	
๒.๑ แนวคิดเรื่องการสวดมนต์	๑๑
๒.๒ ความหมายและความมุ่งหมายของการสวดมนต์	๑๔
๒.๓ ประวัติและพัฒนาการของการสวดมนต์	๒๔
๒.๔ ความสำคัญของการสวดมนต์	๓๐
๒.๕ รูปแบบในการสวดมนต์	๓๔
๒.๖ เนื้อหาของบทสวดมนต์	๔๔
๒.๗ คุณค่า ความสำคัญของการสวดมนต์	๖๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๙
๓.๑ การสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากร	๖๙
๓.๒ สร้างเครื่องมือในการวิจัย	๖๘

๓.๓ การจัดเก็บข้อมูล	๗๐
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๐
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๒
๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๒
๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นที่มีต่อการสวดมนต์	๗๓
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๗๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๘๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๓
บรรณานุกรม	๘๕
ภาคผนวก	๘๘
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	๙๒
ภาคผนวก ข กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือ	
ประวัติผู้วิจัย	๙๖

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม เพศ,อายุ,อาชีพ	๗๑
ตารางที่ ๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านความเชื่อของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน	๗๒
ตารางที่ ๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านคุณค่าของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร	๗๔
ตารางที่ ๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านอันนิสงส์ของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร	๗๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วน
อรรถกถาภาษาไทยใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๔ โดยเรียงลำดับคัมภีร์ ดังนี้

ก. คำย่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์		
๑๑	ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณฑาสก (ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณฑาสก (ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
๒๖	ขุ.เปต. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ (ภาษาไทย)

ข. คำย่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

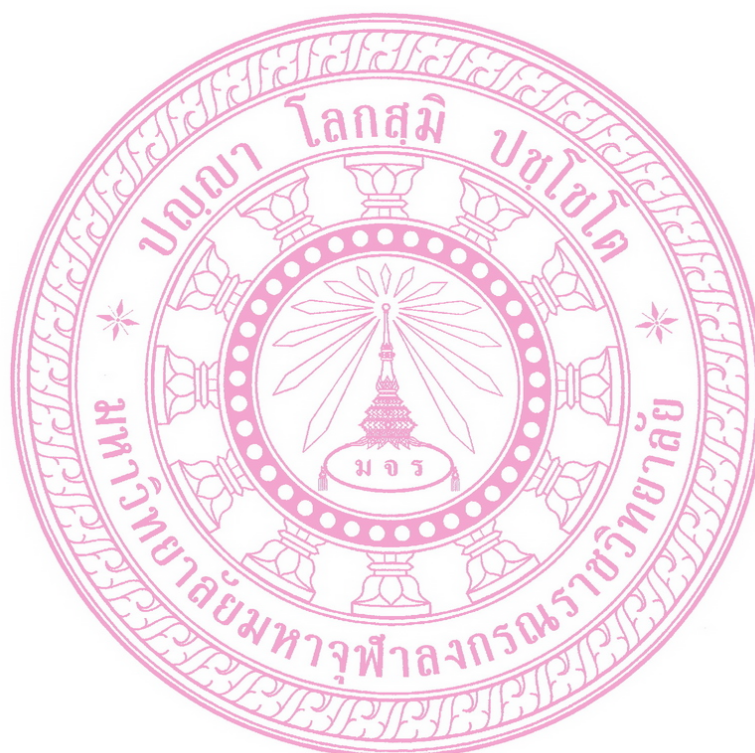
เล่มที่	เล่ม	ภาค	ตอนคำย่อ	ชื่ออรรถกถา	
๓๒	๑	๑ -	อง.เอกก.อ. (ไทย)	มโนรลปุรณิ	เอกกนิบาตอรรถกถา
๓๙	๑ - -		ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	ขุททกปาฐอรรถกถา
๔๐	๑	๒	๑ ขุ.ขุ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	คถาธรรมบท
๔๘	๒	๑ -	ขุ.วิ.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	วิมานวัตถุอรรถกถา
๔๙	๒	๒ -	ขุ.เปต.อ. (ไทย)	ปรมัตถโชติกา	เปตวัตถุอรรถกถา
๕๖	๓	๒ -	ขุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย)	เอกกนิบาตชาตอรรถกถา	

คำชี้แจงการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎกจะแจ้งเล่มที่/ข้อที่/หน้าที่ตั้งตัวอย่างขุ.เปต.(ไทย)
๒๖/๑๑๓/๑๖๗ หมายถึงพระสุตตันตปิฎกขุททกนิกายเปตวัตถุ (ภาษาไทย) เล่มที่๒๖ ข้อที่๑๑๓
หน้า ๑๖๗

คำชี้แจงการใช้หมายเลขในคัมภีร์อรรถกถา

การใช้หมายเลขย่อในคัมภีร์อรรถกถาจะแจ้งเล่มที่/เล่ม/ภาค/ตอน/หน้าดังตัวอย่าง ขุ.ขุ.อ.
(ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๓๐๔ หมายถึงพระไตรปิฎกอรรถกถา ปริมาณโชติกา คาถาธรรมบท (ภาษาไทย)
เล่มที่ ๔๐ เล่ม ๑ ภาค ๒ ตอน ๑ หน้า ๓๐๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสวดมนต์นั้นถือว่าเป็นการพัฒนาชีวิตอย่างหนึ่งซึ่งเป็นอุบายทำให้ในใจสงบเป็นสมถกรรมฐาน ยิ่งไปกว่านั้นถือว่าเป็นอนุสติละสรรเสริญพระรัตนตรัย และการสวดมนต์นี้มีทุกศาสนาตามที่ ชวน เพชรแก้ว กล่าวไว้

“ ชาวพุทธหรือศาสนิกชนของศาสนาอื่น มีประเพณีประกอบพิธีกรรมและมีการสวดบทสวดมนต์หรือคาถาประกอบการกระทำพิธี ซึ่งการสวดมนต์ทุกศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่บรรพกาลและมีการนำมาสวดกันในระยะต่อมา”^๑

ดังนั้น จะถือได้ว่า ธรรมเนียมการสวดมนต์นั้นจัดเป็นวัฒนธรรมการพัฒนาชีวิตที่มีมาคู่กับมนุษย์เป็นระยะเวลาอันช้านาน นอกจากนี้ในแง่ของประวัติศาสตร์ทางด้านศาสนา จะพบว่า ศรัทธาเป็นพื้นฐานให้มนุษย์ยอมรับธรรมชาติและความเป็นไปของธรรมชาติ ทำให้มนุษย์สวดมนต์ รวมถึงการสวดอ้อนวอนร่วมอยู่ด้วย เชื่อว่าจะเกิดมีอำนาจเหนือมนุษย์ขึ้น เป็นผลให้มนุษย์ทำการบวงสรวงอ้อนวอนต่อสิ่งที่ตนเองเชื่อนั้นๆ เพราะการสวดอ้อนวอนเป็นวิธีที่มนุษย์แสดงออกเพื่อขอให้เทพเจ้าพอใจและให้การคุ้มครองตน ซึ่งพระพุทธศาสนาเองก็พยายามชี้ให้เข้าใจถึงธรรมะจิตใจที่ต้องการหาที่พึ่ง ทั้งทางกายและทางจิตใจ

การสวดมนต์หรือการสวดคาถาประกอบพิธีกรรมในศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ศาสนาพราหมณ์ก็นิยมสวดเช่นกัน ดังที่เรียกกันว่า สาธยายมนต์ ร่ายมนต์ เพื่อความทรงจำพระเวทบ้าง เพื่อเป็นสิริมงคลบ้าง ในทางพระพุทธศาสนาก็มีการสวดสาธยายเช่นเดียวกัน ในช่วงต้นเพียงสวดสาธยายเพื่อความทรงจำพระพุทธรูปเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้ยืมพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนาและได้ถือกันว่า การได้ยืมพระสงฆ์สวดสาธยายเช่นนั้นเป็นสิริมงคลในสมัยนั้นยังไม่มีคัมภีร์ที่จะได้จดจารึก ต้องท่องจำกันด้วยวาจา จำหลักการสอนที่เรียกว่ามุขปาฐะ คือท่องจำให้ขึ้นใจจนติดปาก เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น พระสงฆ์ก็จะใช้สวดสาธยายพระพุทธรูปจนนั้นตามสมควรต่อเหตุการณ์

เกี่ยวกับการสวดมนต์นี้มีเรื่องเล่าในวรรณคดีบาลีถึงความปลอดภัยไร้โรค รวมถึงกำจัดปัดเป่าภูตผีปีศาจด้วยว่า เมื่อคราเมื่อเวลาเกิดโรคระบาดทำให้คนและสัตว์ตายไปเป็นจำนวนมาก พระอานนท์ได้ไปที่นั่นแล้วสวดมนต์บทรัตนสูตร โรคนั้นก็ระงับไปได้ นอกจากนี้เมื่อครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประชวรก็โปรดให้พระจุนทเถระสวดโพชฌงค์ปริตรถวาย ต่อมาพระภิกษุทั้งหลายได้ไป

^๑ ชวน เพชรแก้ว, การศึกษาวรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๐), หน้า ๗๐-๗๑.

บำเพ็ญสมณธรรมในป่า ถูกพวกอมนุษย์รบกวน กลับมาเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์โปรดให้สวดกรณียเมตตสูตรแล้วอยู่ต่อไป ภัยเหล่านั้นก็ไม่มี

ครั้นเมื่อมาถึงสมัยที่จดจารึกพระพุทธรูจนะนั้น ๆ ไว้เป็นหลักฐานแล้วกุลบุตรที่จะที่จะท่องจำอย่างแต่ก่อนก็น้อยลง ๆ เมื่อจำได้แล้วก็บอกกันต่อ ๆ ไปเป็นไปในทำนองว่า บอกให้ท่องไปวันละเล็กน้อยตามกำลังปัญญาความจำของผู้นั้น เมื่อได้รับบอกไปแล้ว ต้องไปท่องจนกว่าจะขึ้นปาก ที่ท่องได้ไว้แล้ว ต้องคอยสวดสาธยายไว้อีกเพื่อกันหลงลืม ด้วยเหตุที่ถือกันว่าเป็นสิริมงคล และสามารถที่จะป้องกันภัยอันตรายได้นั้น จึงพากันนิยมการสวดสาธยายเป็นไปทั้งทางวัดและทางบ้าน ภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาได้สวดกันเป็นประจำ เช่น ทำวัตรไหว้พระเป็นต้น ในบ้างสมัยเมื่อปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็อาราธนาพระสงฆ์สวดเพื่อเป็นสิริมงคลบ้าง เพื่อเจริญความสังเวชบ้าง เมื่อมีความนิยมการสวดมนต์มากขึ้น ต่อมาก็เลยนิยมเป็นพิธีทั้งในพระราชพิธีและพิธีของประชาชนทั่วไป ทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น มีลักษณะเนื่องจากประเพณีการรักษาพระศาสนา ตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานพระองค์ได้มอบธรรมวินัย ซึ่งอยู่ในรูปพระไตรปิฎกภาษาบาลีในปัจจุบัน ให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์สาวกจะต้องศึกษาเล่าเรียนท่องบ่นสวดมนต์ หรือสาธยายพุทธพจน์เหล่านั้นแล้วนำมาสั่งสอนสืบต่อกันเมื่อเวลาผ่านไป

พระพุทธศาสนาก็มีการวิวัฒนาการ และแผ่ไปยังนานาประเทศตามกาลสมัย แต่วัฒนธรรมด้านการสวดมนต์ที่เป็นธรรมเนียมนั้น ก็มีการสืบทอดเรื่อยมาควบคู่กันไป กับการธำรงรักษาคำสอนของพระพุทธองค์ได้ โดยการสืบทอดกันต่อมา และการสวดเพื่อท่องจำหลักคำสอนที่เรียกว่ามุขปาฐะ คือการท่องจำให้ขึ้นใจ ในเชิงมุขปาฐะและบางส่วนก็ได้กลายมาเป็นบทสวดที่มุ่งก่อให้เกิดอานุภาพ ดังจะเห็นได้จากผลงานของพระอรรถกถาจารย์ในยุคหลังที่ได้บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบทสวดมนต์ที่พระสงฆ์ อุบาสก-อุบาสิกา ในสมัยนั้นนิยม สวดสาธยายบทสวดที่เรียกว่า “พระปริตร” เมื่อสมัยพุทธศาสนาได้เข้าสู่ลังกา ได้มีความพยายามโดยเฉพาะจากฝ่ายคฤหัสถ์ที่อาราธนาพระสงฆ์ให้ไปสวด เพื่ออวยชัยให้พร แม้เทวดาก็ลงมาฟังการสวดมนต์ตามคำอัญเชิญที่ว่าด้วยคำ พรหมาจะโลกา ธิปติ สหัมปติ กัตตัญชลี...ธัมมังอนุภัมปิมังปชัง อย่างนี้ จะสวดใดๆ ก็ได้แต่ส่วนใหญ่จะเลือกเฉพาะบทสวดที่เป็นการให้ศีล ให้พร เพิ่มสวัสดิมงคลแก่ผู้ฟัง จึงเกิดประเพณีการสวดพระปริตรขึ้นในลังกาสยามโบราณแล้วส่งมาถึงปัจจุบัน

ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจ มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อชีวิตสมควรอย่างยิ่งที่คนไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสวดมนต์เป็นพื้นฐาน ถือว่าการสวดมนต์เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธส่วนหนึ่ง ครั้นการสวดมนต์นั้น ถ้าสวดมนต์ได้ถูกต้องอักษรไม่วิบัติก็จะเป็นคุณค่าอย่างยิ่ง นอกจากนี้การสวดมนต์ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ที่พระสงฆ์คัดเลือกมาจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นพุทธพจน์จึงเรียกว่าพุทธมนต์ คือ พุทธพจน์อันศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้าที่พระสงฆ์สาวกของพระองค์มีสมาธิจิตอันแน่วแน่สวดพร้อม ๆ กันเพื่อให้สัมฤทธิ์ตามความหมายแห่งถ้อยคำพุทธพจน์ที่นำมาสวดนั้นความมุ่งหมายของการสวดมนต์ถือเป็นมงคลที่อุบาสกอุบาสิกาในประเทศไทยปัจจุบันปฏิบัติกัน นอกจากนี้เพื่อเป็นสิริมงคลแล้วยังเชื่อว่าสามารถป้องกันภัยพิบัติ ความวินาศแห่งชีวิตอีกด้วย ดังนั้น การสวดมนต์นั้นย่อมเป็นไปเพื่อขจัดทุกข์ภัย โรคทั้งปวงสมควรที่พุทธศาสนิกชนคนไทยพึงสวดมนต์ทุกวันสม่ำเสมอ

ด้วยเหตุที่การสวดมนต์มีความสำคัญอย่างน้อยก็เป็นการสาธยายคำสอนของพระพุทธเจ้า หากเข้าใจในเนื้อหาของคำสวดมนต์ด้วยนั้นก็ทำให้ชาวพุทธมีคุณภาพชีวิตมีสติปัญญาประกอบกับ ศรัทธา เป็นสัมมาปฏิบัติ เป็นประโยชน์ในชีวิตอย่างมีคุณค่า ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการสวดมนต์นี้ ซึ่ง จะมีผลให้รู้ถึงคุณค่า ความเชื่อ อาณิสสรของการสวดมนต์ จนมีผลต่อการพัฒนาจิตใจ ชีวิต ส่งผลไป ถึงสุขภาพกายสุขภาพใจของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ คุณค่าของบทสวดมนต์ในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อคุณค่าและอาณิสสรของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตและเปรียบเทียบ อายุ เพศ อาชีพที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สวดมนต์

๑.๓ สมมุติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานว่า ผู้ที่มีสวดมนต์ ที่มีเพศ อายุ ที่แตกต่างกันย่อมจะมีความเชื่อ ต่อการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ต่างกัน นอกจากนี้ ความถี่ของการสวดมนต์ย่อม มีผลในการพัฒนาชีวิตต่อผู้สวดมนต์ต่างกัน สถานที่สวดมนต์นั้นย่อมมีอิทธิพลต่อความเชื่อที่จะเกิด คุณค่า เกิดอาณิสสรที่ต่างกัน

๑.๔ ขอบเขตในการวิจัย

- ๑.๔.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่
ผู้วิจัยใช้พื้นที่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด พิษณุโลก ซึ่งเป็นสถานที่ที่ประชากรตัวอย่างเข้ามาสวดมนต์เป็นประจำ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาในด้านความเชื่อ คุณค่า อาณิสสรของการสวดมนต์ซึ่งจะมีผลต่อการ พัฒนาชีวิตให้เป็นสัมมาทugendhi มีคุณค่าต่อความสุข มีอาณิสสรที่จิตเกิดความสุข มีจิตที่ผ่องใสตาม หลักโอวาทปาติโมกข์ คือการทำใจให้ผ่องใส ซึ่งบทสวดมนต์ที่สำคัญมี ดังนี้

๑. มังคลปริตร มีในขุททกปาฐะ และสุตตนิบาต
๒. รัตนปริตร มีในขุททกปาฐะ และสุตตนิบาต
๓. เมตตปริตร มีในขุททกปาฐะ และสุตตนิบาต
๔. ขันธปริตร มีในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต วินัยปิฎกจฬวรรค และชาดก ทุกนิบาต
๕. อากุณณิกปริตร มีในทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค
๖. อังคุลิมาลปริตร มีในมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณฑาสก
๗. โมรปริตร มีในชาดก ทุกนิบาต
๘. รัชคคปริตร มีในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค

๙. โปษฌังคปริตร มีในสังยุตตนิกาย มหาวรรค
๑๐. วัฏฏกปริตร มีในชาดก เอกนิบาต และจรียาปิฎก
๑๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรมีใน พระสุตตันตปิฎก

ในพระปริตรทั้ง ๑๑ บทนี้ มีความหมายในทางมงคล มีความขลัง มีความศักดิ์ตามที่โบราณจารย์ได้ให้ความหมายไว้ถึง ๑๒ ประการคือ

๑. เมตตปริตร ทำให้หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์และอมมนุษย์ ทั้งหลาย เทพพิทักษ์รักษา ไม่มีภัยอันตราย จิตเป็นสมาธิง่าย ใบหน้าผ่องใส มีสิริมงคล ไม่หลงสติในเวลาเสียชีวิต และเป็นพรหมเมื่อบรรลุมุตตาณาน
๒. ชันธปริตร ป้องกันภัยจากอสรพิษ และสัตว์ร้ายอื่นๆ
๓. โมรปริตร ป้องกันภัยจากผู้คิดร้าย
๔. อาณานาฎิยปริตร ป้องกันภัยจากอมนุษย์ ทำให้มีสุขภาพดี และมีความสุข
๕. โปษฌังคปริตร ทำให้มีสุขภาพดี มีอายุยืน และพ้นจากอุปสรรคทั้งปวง
๖. รัตนปริตร ทำให้ได้รับความสวัสดิ์ และพ้นจากอุปสรรคอันตราย
๗. วัฏฏกปริตร ทำให้พ้นจากอัคคีภัย
๘. มังคลปริตร ทำให้เกิดสิริมงคล และปราศจากอันตราย
๙. ธชัคคปริตร ทำให้พ้นจากอุปสรรคอันตราย การตกจากที่สูง
๑๐. อังคุลิมาลปริตร ทำให้คล่องตัวง่าย และป้องกันอุปสรรคอันตราย
๑๑. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีเนื้อหาแสดงถึงการปฏิเสศส่วนที่สุตสองอย่าง และ เสนอแนวทางดำเนินชีวิตโดยสายกลางอันเป็นแนวทางใหม่ให้มนุษย์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มประชากรผู้มาสวดมนต์ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกจำนวน ๒๕๐ คน ซึ่งประชากรนี้อาจจะมาสวดมนต์เป็นประจำต่อเนื่องกันหรืออาจมาเป็นระยะต่างวาระกันซึ่งจำนวน ๒๕๐ คนนี้จะต้องไม่เป็นประชากรที่ซ้ำกัน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาดำเนินการวิจัยนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๖-๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การสวดมนต์ หมายถึงการท่องบ่นสาธยายบทสวดมนต์ในทางพระพุทธศาสนาเช่น การสวดมนต์ทำวัตรตอนเย็นเป็นหมู่พร้อมกับพระสงฆ์ทำวัตรเย็นหรือสวดเดี่ยวๆ ในวิหารพระพุทธชินราช ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่เวลา ๑๗.๓๐ น. ถึง ๑๙.๐๐ น.

บทสวด หมายถึงคาถาหรือบทร้อยกรองภาษาบาลีที่พระสงฆ์ สามเณรและประชาชนทั่วไปใช้สวดหรือท่องบ่นสวดด้วยกันตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในที่นี้หมายถึงบทสวดพระปริตร

อานิสงส์ หมายถึง ความสุข ความสงบ ความสบายใจ รวมถึงความปลอดภัยไร้โรค มีชีวิตเป็นสุข

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีอารมณ์ความคิด สติปัญญาดีและเป็นสุขเพิ่มพูนขึ้น

กรณีศึกษา หมายถึง ลักษณะเรื่องที่เขียนขึ้นเพื่อบรรยายสภาพการณ์ของเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง และสถานการณ์หรือประเด็นปัญหาที่ต้องตัดสินใจ ภายในช่วงเวลาที่กำหนด และข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสาร

พระธรรมโกศาจารย์^๒ (ชอบ อนุจาโร) ได้เขียนตำนานสวดมนต์ซึ่งเป็นหนังสือที่มีคุณค่าสมควรแก่การศึกษาและเผยแพร่อย่างยิ่งเล่มหนึ่งที่กล่าวถึงตำนานสวดมนต์ที่เป็นมนต์ของพระพุทธเจ้าและสาวกในเนื้อหาหนังสือเล่มนี้ได้มีความหมายสาระที่ควรแก่การศึกษาถึงงานวิจัยครั้งนี้อย่างมากเช่นกันผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญจึงนำมาประกอบในการทำวิจัยในครั้งนี้ด้วย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ^๓ ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในผลงานเรื่องประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา : ตำนานพระปริตรซึ่งมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทสวดต่างๆ ที่พระสงฆ์สวดกันในงานบุญตามประเพณีเช่นบทสวดเจ็ดตำนานสิบสองตำนานทั้งให้แง่คิดเชิงวรรณกรรมและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยซึ่งถือเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านประเพณีทางพระพุทธศาสนาโดยทรงอธิบายถึงวิธีการทำบุญเลี้ยงพระซึ่งจะต้องมีบทสวดถวายพระและบทสวดต่างๆ ร่วมด้วยผู้วิจัยเห็นว่างานพระราชนิพนธ์นี้มีเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่องานวิจัยโดยเฉพาะในแง่ของระเบียบวิธีการต่างๆ

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ^๔ เขียนถึงความหมายพระพุทธรูปว่า เมื่อว่ากันตามตัวอักษรก็หมายถึงพระพุทธรูป คือ คำสอนของพระพุทธองค์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เมื่อนำมาใช้สวดก็

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจาโร), ตำนานการสวดมนต์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, ๒๕๑๖), หน้า๑.

^๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระปริตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า๒.

^๔ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, มนต์คาถาและการทำจิตให้สงบ, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางทองใบนิมลมะมีนาคม๒๕๑๒, (กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า๒๗.

เพื่อที่จะให้ตนมีสติปัญญา แล้วสามารถนำเอาคำสอนที่ปรากฏในบทสวดดังกล่าวมาปฏิบัติเพื่อมุ่งหวังผลอันสูงสุด คือ การดับทุกข์ของตนเองและสังคมซึ่งการสาธยายดังกล่าว เรียกว่าพุทธมนต์ซึ่งแม้พระพุทธองค์ผู้ซึ่งปฏิบัติตามความเชื่อของมนุษย์ ไม่ให้เชื่อเรื่องผีสาธยายเทวดาให้เชื่อเรื่องธรรมและผลของกรรมก็ยังไม่ทรงนำเอามนต์ (พุทธมนต์) มาใช้เพื่อการแก้ไขทุกข์ให้กับบรรดาเหล่าสาวกอยู่ ซึ่งพุทธมนต์นี้ ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรืออนุภาพแก่ผู้นำไปใช้ ซึ่งพุทธมนต์นี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรืออนุภาพแก่ผู้นำไปใช้ อนึ่งพุทธมนต์นั้นยังหมายถึงลักษณะของหลักการคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่สาวกได้นำไปกล่าวเพื่อยืนยันหรือโต้ตอบกับลัทธิอื่นๆ ดังปรากฏในสมันตปสาทิกาว่า มีมาณพคนหนึ่งได้อวดอ้างตนเองว่าเป็นผู้เรียนจบไตรเพทเมื่อเจอใครก็จะถามถึงมนต์เพื่อจะข่ม ต่อมาได้มาถามพระสิทธคฺวเระพระเถระจึงนำเอาพุทธมนต์บทหนึ่งมากล่าวว่า จิตของผู้ใดกำลังเกิดไม่ใช่กำลังดับ จิตของผู้นั้นก็จักดับไม่ใช่จักเกิดใช่ใหม่ ก็หรือว่าจิตของผู้ใดจักดับไม่ใช่จักเกิดจิตของผู้นั้นก็กำลังเกิดไม่ใช่จักดับใช่ใหม่ ทำให้มาณพคนนั้นประหลาดใจและถามว่าเป็นมนต์อะไรพระเถระจึงตอบว่า มนต์นี้ชื่อว่าพุทธมนต์ทำให้มาณพนั้นเกิดความเลื่อมใสจึงขอเรียนมนต์ในสำนักพระเถระและที่สุดก็ได้บวชในพระพุทธศาสนา

พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^๕ ได้เขียนถึงอำนาจของการเจริญหรือสวดปริตรว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันหรือมีสวนทำให้สิ่งที่เลวร้ายเกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดให้คลี่คลายไปในทางที่ดี เพราะอำนาจของการเจริญหรือสวดปริตรนั่นเอง อย่างไรก็ตามโดยสรุปก็จะพบว่าพระปริตรนี้ มีอำนาจตามที่ปรากฏในบทอาารธนาให้พระสงฆ์แสดงสวดพระปริตรอยู่ ๓ ประการคือ

๑. สามารถป้องกันหรือต้านทานภัยวิบัติทั้งปวงให้หายไป เช่นภัยจากธรรมชาติภัยจากโจร ภัยจากพระราชา ภัยจากมนุษย์
๒. สามารถยังความสำเร็จของสมบัติทั้งหลายให้เกิดขึ้นได้เช่น ความมีเกียรติ มียศมีลาภหรือความสวัสดิ์ต่างๆ
๓. สามารถกำจัดทุกข์ภัยและปรอดภัยทั้งปวงได้ ซึ่งอำนาจทั้ง ๓ ประการนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่พึงหวังหรือจะพึงเกิดขึ้น เมื่อมีการกล่าวหรือสวดพระปริตรอันเป็นมงคลของพระพุทธศาสนา ซึ่งหากผู้สวดสามารถที่จะบริกรรมหรือรำพันให้ขึ้นใจเป็นปัจจุบันหรือกระทำบ่อยๆ ผลที่พึงหวังดังกล่าวก็จะเกิดขึ้นอย่างแน่

พระพรหมบัณฑิต, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^๖ การสวดพระปริตรในความเข้าใจของคนทั่วไปก็คือการสวดมนต์ แต่การสวดมนต์ดังที่ปรากฏในหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวงนั้น มีความหมายสองนัย ความหมายแรกคือ พระภิกษุ สามเณรทำวัตรสวดมนต์ เช้า - เย็น มีลักษณะสืบเนื่องจากประเพณีรักษาพระศาสนาตั้งแต่สมัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานพระองค์ได้มอบ

^๕ พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **อำนาจพระปริตร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^๖ พระพรหมบัณฑิต, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) **ลิตฺติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๐๐.

ธรรมวินัยให้เป็นศาสดาตัวแทนพระองค์ พระปริตร หรือคำในบาลีว่า ปริตตา มีความหมายตามรูปศัพท์ว่า การป้องกัน รักษาคุ้มครอง พระสงฆ์เลือกสวดบทที่เป็นการป้องกันรักษาและคุ้มครองผู้ฟัง นำมาสวดพร้อมๆกัน การสวดในลักษณะนี้เรียกว่า “การสวดมนต์” วัตถุประสงค์หลักของการสวดมนต์พระปริตร จึงมี ๓ ประการ คือ

- ประการที่ ๑ เพื่อป้องกันภัยวิบัติทั้งหลาย
- ประการที่ ๒ เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง
- ประการที่ ๓ เพื่อกำจัดทุกข์ภัยและโรคทั้งปวง

รวมความว่า วัตถุประสงค์ในการอาราธนาให้พระสงฆ์สวดพระปริตรก็คือป้องกันรักษาและกำจัด ป้องกันภัยพิบัติที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น กำจัดสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ว่าจะเป็ทุกข์ โศกโรครภัยให้นิราศปราศไป และกล่าวในทางบวกก็คือให้ดีในสิ่งที่ปรารถนาทั้งปวง ถ้าได้มาแล้วก็เก็บรักษาไว้ให้ได้

พระมหาอุตฺติชัย^๗ (ว.วชิรเมธี) เขียนเรื่องเกี่ยวกับอานุภาพของการสวดมนต์มีประโยชน์นับอเนกประการ สรุปได้ ๗ ข้อ ดังนี้

- ๑. เข้าใจพระธรรมคำสอนอย่างแจ่มกระจ่าง
- ๒. รื่นเรีงเบิกบานใจ
- ๓. อิ่มเอิบใจ
- ๔. กายสงบระงับ
- ๕. มีความสุข
- ๖. จิตเป็นสมาธิ
- ๗. เป็นเหตุแห่งความหลุดพ้นจากกิเลส

การสวดมนต์นั้นมี ๒ แบบคือสวดมนต์เฉพาะบทบาลี และสวดมนต์บทบาลีและมีคำแปล การสวดมนต์ทั้งสองแบบนี้มีความแตกต่างกันตรงที่หากสวดมนต์ในวันธรรมดานิยมสวดเฉพาะบทภาษาบาลีแต่หากเป็นวันธัมมัสสวนะหรือวันพระนิยมสวดโดยมีคำแปลกำกับด้วยข้อดีของการสวดมนต์แปลก็คือทำให้เข้าใจเนื้อหาของบทสวดซึ่งก่อให้เกิดทั้งบุญ (อิ่มใจ/สุขใจ) ทั้งปัญญา (ความเข้าใจเนื้อหาสาระนำมาปรับใช้ในชีวิตรได้จริง) และในการสวดนั้นจะสวดในใจหรือสวดแบบเปล่งเสียงก็ได้ ทั้งสิ้นรวมทั้งจะสวดแบบมีคำแปลเป็นภาษาไทยหรือแบบที่มีคำแปลเป็นทำนองสรภัญญะก็ได้อีกเช่นกันทั้งนี้ให้พิจารณาตามกาลเทศะเป็นสำคัญ

ปุย แสงฉาย (ผู้แปล)^๘ ได้แปลความถึงอานุภาพของพระปริตร หรือบทสวดมนต์อันเป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือพระพุทธพจน์ ที่มีการนำมาเปลี่ยนเป็นปริตรธรรมในภายหลัง

^๗ พระมหาอุตฺติชัย (ว.วชิรเมธี), ๙ มนต์เพื่อความก้าวหน้า, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิมุตตยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑-๑๒.

^๘ ปุย แสงฉาย (แปล), มิลินทปัญหาพร้อมด้วยอรรถกถาฎีกา, (กรุงเทพมหานคร : ส.ธรรมภักดี, ๒๕๓๐), หน้า๒๑๖-๒๑๗.

แล้วก็จะพบว่า มีอานุภาพดังปรากฏในมิลินทปัญหาว่าคนที่สวดบริกรรมพระปริตรนั้น งูที่มุ่งจะกัดก็ไม่กัดปากที่อ้าไว้ก็หุบ แม้โจรที่ยกก้อนดินจะทุ้มใส่ก็ไม่ทุ้มกลับโยนทิ้งก้อนหินก้อนดินแล้วเปลี่ยนใจมารัก ช้างที่ดุร้ายครั้นวิ่งมาถึงก็หมอบสงบอยู่ใกล้ๆ แม้กองไฟไหม้ที่ลุกโชติช่วงครั้นไหม้ลามเข้ามาใกล้ก็ดับ ยาพิษแม้แรงที่กินเข้าไปก็กลายเป็นยาถอนพิษหรือซาบซาบเป็นอาหารที่บำรุงร่างกาย ฆาตกรที่มุ่งมาดจะฆ่าครั้นเข้ามาใกล้ก็รักดียอมตัวเป็นทาส แม้แต่บ่วงดักสัตว์ที่เขาดักไว้พอเหยียบลงไปก็ไม่รู้ตรึงเท้า

พระพุทธศาสนาเห็นว่าการสวดมนต์หรือการสาธยายมนต์ คือคำสอนของพระพุทธองค์นั้น เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งตามแนวทางของการศึกษาในเชิงมุขปาฐะ กล่าวคือในสมัยเริ่มแรกของพระพุทธศาสนานั้น พระธรรมเทศนาของพระองค์มิได้ถูกบันทึกไว้โดยวิธีการอื่นๆ แต่เป็นวิธีการของการท่องจำหรือสาธยาย เช่นการสาธยายพระปาฏิโมกข์หรือข้อบัญญัติของพระพุทธองค์เกี่ยวกับพระวินัย หรือหลักธรรมที่ทรงแสดงโดยพระปาฏิโมกข์นั้น ภิกษุจะต้องสวดสาธยายกันในทุกๆ ๑ เดือนดังนั้นการสวดมนต์ในลักษณะนี้ จึงถือว่าเป็นการสวดมนต์หรือสวดพระธรรมเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง นอกจากนั้นแล้วเราจะพบว่าการสวดมนต์อีกประเภท หนึ่งที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาก็ คือการสวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้เหล่าภิกษุสามารถที่จะสวดสาธยายพระปริตรเพื่อป้องกันอันตรายได้ ดังนั้นเราจึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาถือว่าการแสดงมนต์ ต้องไม่เป็นไปในลักษณะต่อไปนี้

๑. ไม่ได้เป็นไปเพื่อการอ้อนวอนเทพเจ้าหรือ
๒. ไม่ได้เป็นไปเพื่อการสร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นในลักษณะของการใช้เวทมนต์เพื่อทำร้ายผู้อื่น

การสวดมนต์นั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมเพราะการสวดมนต์นอกจากจะเป็นการรักษาพระศาสนาแล้ว ก็ยังก่อให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของผู้สาธยายด้วยซึ่งตามทำที่นี้การสวดมนต์จึงเป็นสิ่งที่มีความถูกต้องชอบธรรมและมีคุณค่าสำหรับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วเราจะพบว่าการสวดมนต์นั้นมีลักษณะ ๓ ประการคือ

๑. การสวดมนต์นั้น เป็นไปเพื่อการสรรเสริญแสดงคุณความดีของพระพุทธองค์ดังปรากฏในรัตนสูตร

๒. การสวดมนต์นั้น แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล เช่นกรณีเมตตสูตรที่มุ่งอธิบายถึงการแผ่เมตตาให้กับผู้อื่น

๓. การสวดมนต์นั้น แสดงถึงความดีของเหล่าเทวดาทั้งหลายที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะพึงรักษาพระพุทธศาสนาเช่นในเทวดาอุยโยชนคาถา

การสวดมนต์นั้น เป็นการแสดงถึงอานุภาพของพระปริตรที่สามารถห้าม, ป้องกันหรือต้านทานความชั่วร้ายต่างๆ ได้เช่นโมรปริตร ชันธปริตร ซึ่งลักษณะของการสวดมนต์โดยนัยแบบนี้ เป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ ไม่มีโทษสามารถสร้างความผาสุกให้เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมได้รวมทั้งเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาและรักษาจารีตที่พึง

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาชลทีช จันทร์หอม^๙ ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยมหิดลโดยมีเนื้อหาบางส่วนที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนารูปแบบของการสวดมนต์ในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบันซึ่งถือว่างานวิจัยชิ้นนี้มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยที่กำลังดำเนินการอยู่นี้เป็นอย่างมาก

นางณัฐรัตน์ ผาธา^{๑๐} ได้ทำการวิจัย เรื่องการศึกษาวิเคราะห์บทสวดมนต์พุทธอัฐชยวมงคลคาถา (คาถาพาหุง) นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีประเด็นเนื้อหาบางส่วนของบทสวดมนต์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม บทสวดนี้แต่ละคาถาล้วนมีหลักธรรมที่สำคัญปรากฏอยู่ เช่นหลักขันติธรรม หลักอริยฐานธรรม คือการตั้งสัจจะอริยฐานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่บรรลุได้ยาก นอกจากนั้นก็ยังมียุทธธรรมที่สำคัญก็คือ หลักแห่งความเมตตาที่ท่านมุ่งสอนให้ผู้สวดมนต์รู้จักการแผ่เมตตาเป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ ในชีวิตโดยหลักธรรมที่ปรากฏในทุกคาถานั้นมีนัยของวิธีการที่จะเอาชนะอุปสรรครวมอยู่ด้วย ซึ่งถือว่างานวิจัยชิ้นนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยที่กำลังดำเนินการอยู่นี้เป็นอย่างมาก

พระอธิกาลไพศาล กิตติภทโท (บำรุงแก้ววัน)^{๑๑} ได้ทำการศึกษา เรื่องการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วยใน งานวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์ : เรื่องการประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตใจผู้ป่วยนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปความได้ว่าร่างกายและจิตใจทั้งมีความสัมพันธ์กัน เมื่อมนุษย์ป่วยทางด้านร่างกายจิตใจก็พลอยกระทบกระเทือนไปด้วย ในทำนองเดียวกันเมื่อมนุษย์ไม่สบายใจ ร่างกายก็พลอยกระทบกระเทือนไปด้วย การรักษาต้องดำเนินไปด้วยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ บางคนป่วยใจมากกว่าป่วยกาย เมื่อจิตใจสำคัญว่าร่างกาย พระพุทธศาสนาจึงเน้นเรื่องการดูแลจิตใจเป็นสำคัญ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยด้านจิตใจเป็นวิถีทางที่มีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์รองรับ จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการแพทย์และการเยียวยา ๒ ด้านคือ ด้านสังขธรรม อีกด้านคือ การดูแลรักษาชีวิตตามธรรมชาติ

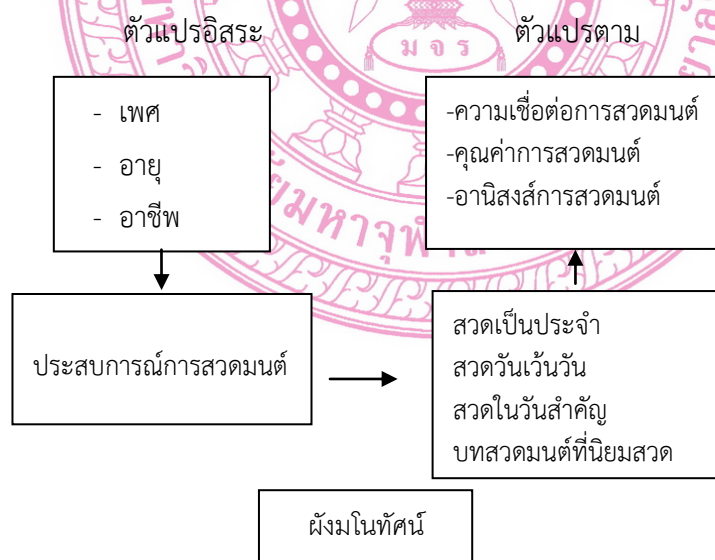
^๙ พระมหาชลทีช จันทร์หอม, “การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยมหิดล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า๔๕.

^{๑๐} นางณัฐรัตน์ ผาธา, “การศึกษาวิเคราะห์บทสวดมนต์พุทธอัฐชยวมงคลคาถา (คาถาพาหุง)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า๕.

^{๑๑} พระอธิกาลไพศาล กิตติภทโท (บำรุงแก้ววัน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องการประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตใจผู้ป่วย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๑.

พระมหาสุนทร สิริธมโม (เนเรียด)^{๑๒} ได้ศึกษาเกี่ยวกับเมตตาในวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์กรณีเมตตาสตฺร ผลการศึกษาพบว่าพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน ยังไม่เข้าใจเรื่อง เกี่ยวกับวัตถุประสงค์และความหมายของหลักธรรมในการสวดพระปริตร ในพระพุทธานุสสา ส่วนมากสวดไปตามประเพณีนิยม พระปริตรจะมีอานุภาพและสำเร็จประโยชน์ตามความมุ่งหมาย ต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น รู้ความหมาย สวดถูกต้องตามอักขระและพยัญชนะไม่ เป็นผู้มีความเห็นผิดเป็นต้น เนื้อหาสาระในกรณีเมตตาสตฺรประกอบด้วยธรรมะสำหรับผู้ปฏิบัติเพื่อ ป้องกันตัวและอุบายถึงการบรรลุพระนิพพาน ธรรมะดังกล่าวได้แก่ ความเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีความขยัน เป็นผู้ซื่อตรง มีศีล มีธรรมมีความเพียรชอบในการทำกุศลและละอกุศล เป็นผู้วางใจ สอนง่าย เป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนไม่ดูหมิ่นผู้อื่น เป็รผู้มีก้น้อย สันโดษ เลี้ยงง่ายมีความสงบ สำรวมในอินทรีย์มีปัญญารักษาตนและมีความรู้ความเข้าใจในการเจริญเมตตากรรมฐาน เนื้อหาของ พระสูตรนี้ยังประกอบไปด้วยความงาม ๓ อย่าง คือ ความงามเริ่มต้นด้วยการชักชวนให้เกิดความ อุตสาหะในการปฏิบัติสมณะธรรม มีความงามในท่ามกลางด้วยการแสดงข้อปฏิบัติและวิธีการปฏิบัติ ที่มีการอุปมาอุปไมยและนัยต่าง ๆ ตามลำดับขั้นต้น และความงามที่สุดด้วยการแสดงประโยชน์และ อานิสงส์แห่งการปฏิบัติ ถือว่าเป็นพระสูตรที่สมบูรณ์ด้วยอรรถะและพยัญชนะพระสูตรหนึ่ง

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทราบถึงความหมายและความสำคัญคุณค่าและพัฒนาการของการสวดมนต์ใน พระพุทธานุสสา

๑.๘.๒ ทราบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากการสวดมนต์

^{๑๒} พระมหาสุนทร สิริธมโม (เนเรียด), "การศึกษาวิเคราะห์กรณีเมตตาสตฺร", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

บทที่ ๒

แนวคิด ความหมาย และความสำคัญในการพัฒนาการสวดมนต์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสวดมนต์

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเนื้อหาศึกษาที่
สำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเรื่องการสวดมนต์
- ๒.๒ ความมุ่งหมายของการสวดมนต์
- ๒.๓ ประวัติและพัฒนาการของการสวดมนต์
- ๒.๔ ความสำคัญของการสวดมนต์
- ๒.๕ รูปแบบในการสวดมนต์
- ๒.๖ เนื้อหาของบทสวดมนต์
- ๒.๗ คุณค่า ความสำคัญของการสวดมนต์

๒.๑ แนวคิดเรื่องการสวดมนต์

การสวดมนต์ถือเป็นกิจกรรมหนึ่งตามวิถีชาวพุทธ นับเป็นการสาธยายมนต์ เป็นการขจัด
กิเลสสร้างศรัทธาปสาทะให้เกิดได้อย่างหนึ่ง ยอมรับว่าการสวดมนต์นี้ ชำระมลทินได้หลายอย่าง
ตามที่ปรากฏในมลสูตร ซึ่งเป็นสูตรที่ว่าด้วยมลทิน ว่า

“มนตร์มีการไม่ท่องเที่ยวปนเป็นมลทิน
เรือนมีความไม่ขยันหมั่นเพียรเป็นมลทิน
ผิวพรรณมีความเกียจคร้านเป็นมลทิน
ผู้รักษามีความประมาทเป็นมลทิน
สตรีมีความประพฤติก้าวเป็นมลทิน
ผู้ให้มีความตระหนี่เป็นมลทิน
บาปอกุศลธรรมเป็นมลทินทั้งในโลกนี้และโลกหน้า
มลทินที่ยิ่งกว่ามลทินนั้นคืออวิชชา”^๑

^๑ วจ.สตตก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๔๑.

ตามที่ศาสตราจารย์พิเศษอดิศักดิ์ ทองบุญกล่าวว่ “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทเทวนิยมที่มีได้ยอมรับในอำนาจของเทพเจ้าหรือความมีอยู่ของพระเจ้าตามนัยของศาสนาเทวนิยม พระพุทธศาสนาปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวทอันเป็นพระวณะของพระเจ้าตามนัยของศาสนาพราหมณ์”^๒ ซึ่งแท้จริงแล้ว การสวดมนต์นั้นทุกศาสนา แม้เป็นศาสนเทวนิยมก็มีการสวดมนต์ด้วยจุดประสงค์ได้แก่ที่สุดแต่ ในส่วนของพระพุทธศาสนานั้น ไม่มีจุดประสงค์อื่นใด นอกจากจะสวดเพื่อให้เกิดอนุสติในพุทธานุสติ ธรรมานุสติ และสังฆานุสติเท่านั้น และการสวดมนต์ย่อมได้อานิสงส์คือทำให้จิตเป็นสมาธิ เกิดการชำระจิตใจให้ปราศจากมมมตามพุทธพจน์ที่ยกมาไว้ ณ เบื้องต้นนี้

หากจะมีคำถามว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเป็นเทวนิยมแล้ว เหตุใดจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับคำวามนต์หรือการสวดมนต์ด้วย ซึ่งโดยทั่วไปการสวดมนต์จะหมายเอาเฉพาะศาสนาเทวนิยมเท่านั้น ที่จะต้องมีการสวดอ้อนวอนแต่จากการศึกษาพบว่าแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเป็น อเทวนิยม แต่ในแง่ของการประกอบพิธีกรรมสำคัญๆ หรือการท่องบ่นสาธยายธรรมตามนัยของมุขปาฐะก็ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสวดมนต์อยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นเราจึงจะต้องมาทำความเข้าใจถึงลักษณะของมนต์และบทสวดมนต์ในทรรศนะของพระพุทธศาสนาให้ละเอียดต่อไป

ทรรศนะของพระพุทธศาสนาต่อการสวดมนต์เห็นว่าการสวดมนต์หรือการสาธยายมนต์คือสาธยายคำสอนของพระพุทธองค์ ถือเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งตาม แนวทางการศึกษาในเชิงมุขปาฐะ กล่าวคือในสมัยเริ่มแรกของพระพุทธศาสนาพระธรรมเทศนาของพระองค์มิได้ถูกบันทึกไว้โดยวิธีการอื่น ๆ แต่เป็นวิธีการท่องจำหรือสาธยาย นั่นคือ “การสาธยายพระปาฏิโมกข์ หรือข้อบัญญัติของพระพุทธองค์เกี่ยวกับพระวินัย”^๓ หรือหลักธรรมที่ทรงแสดงโดยพระปาฏิโมกข์นั้นภิกษุจะต้องสวดสาธยายกันในทุก ๆ ๑ เดือน

ดังนั้น การสวดมนต์ในลักษณะนี้จึงถือว่าการสวดมนต์หรือสวดพระธรรมเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง นอกจากนั้นแล้วเราจะพบตามคำกล่าวในวินัย ภิกษุณีที่ว่า “การสวดมนต์อีกประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาก็คือการสวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้เหล่าภิกษุสามารถที่จะสวดสาธยายพระปริตรเพื่อป้องกันอันตรายได้”^๔

ดังนั้น เราจึงกล่าวได้ว่า “พระพุทธศาสนาถือว่าการแสดงมนต์หากไม่ได้เป็นไปเพื่อการอ้อนวอนเทพเจ้าหรือไม่ได้เป็นไปเพื่อการสร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นในลักษณะของการใช้เวทมนต์เพื่อทำร้ายผู้อื่นการสวดมนต์นั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมเพราะการสวดมนต์นอกจากจะเป็นการรักษาพระศาสนาแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของผู้สาธยายด้วย”^๕

^๒ อดิศักดิ์ ทองบุญ, **ปรัชญาอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓-๑๔.

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๙.

^๔ วิ. ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๑๐๑๕/๒๖๓.

^๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพระปริตร**, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนาวาตรีหลวงกำธรธาร (เกิดชาติชนะวิน) (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๑), หน้า๒๐๗.

ซึ่งตามทำที่นี้การสวดมนต์จึงเป็นสิ่งที่มีความถูกต้องชอบธรรมและมีคุณค่าสำหรับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเมื่อก้าวโดยสรุปแล้วเราจะพบว่าการสวดมนต์จำแนกได้เป็น ๓ ประการคือ

๑. การสวดมนต์นั้นเป็นไปเพื่อการสรรเสริญแสดงคุณความดีของพระพุทธองค์ดังปรากฏในรัตนสูตร

๒. การสวดมนต์นั้นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคลเช่นกรณีเมตตสูตรที่มุ่งอธิบายถึงการแผ่เมตตาให้กับผู้อื่น

๓. การสวดมนต์นั้นแสดงถึงความดีของเหล่าเทวดาทั้งหลายที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจะพึงรักษาพระพุทธศาสนาเช่นในเทวตายุโยชนคาถา

การสวดมนต์นั้น เป็นการแสดงถึงอำนาจของพระปริตรที่สามารถห้าม ป้องกันหรือต้านทานความชั่วร้ายต่างๆได้ เช่น โมรปริตรขันธปริตร ซึ่งลักษณะของการสวดมนต์โดยนัยแบบนี้เป็นสิ่งที่มิประโยชน์ไม่มีโทษสามารถสร้างความผาสุกให้เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมได้รวมทั้งเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาและรักษาจารีตที่พึงปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการสืบต่อทางพระพุทธศาสนาได้ การสวดมนต์ให้พระเจ้า ได้นิยมมาแล้วตั้งแต่โบราณกาล แม้ในศาสนาพราหมณ์ ก็ได้นิยมสวดดั่งที่เรียกกันว่า สาธยายมนต์ ร่ายมนต์ เพื่อความทรงจำพระเวทบ้าง เพื่อสริมงคลบ้าง ในพระพุทธศาสนาก็มีการสวดสาธยายเช่นเดียวกัน ในขั้นต้นเพ่งเพียงสวดสาธยายเพื่อความทรงจำเป็นหลักคำสอนที่เป็นพระพุทธรูปเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนา และได้ถือกันว่าได้ยินได้ฟังพระสงฆ์สวดสาธยายเช่นนั้นเป็นสิริมงคล ในสมัยนั้นยังไม่มีตำราที่จดจารึกไว้ จึงต้องท่องจำให้ได้ด้วยวาจา

สำหรับเป็นบทนมัสการพระพุทธเจ้า ตั้งแต่นั้นมาจนทุกวันนี้ ใจความของนะโมนั้นมีว่า “ขอนอบน้อมแต่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น” เพียงเท่านั้นก็เป็นอันประกาศพระคุณของพระพุทธเจ้า อย่างรวบยอดโดยสั้นเชิง พระคุณของพระพุทธเจ้าอย่างรวบยอดมี ๓ ประการคือ

๑. ทรงตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เองเรียกว่า พระปัญญาคุณ
๒. ทรงบริสุทธิ์สิ้นเชิง เรียกว่า พระวิสุทธิคุณ
๓. สั่งสอนผู้อื่นให้รู้ยิ่งตามความเป็นจริง เรียกว่า พระกรุณาธิคุณ

การสวดมนต์ถือว่าเป็นกิจทางศาสนาที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะเป็นอุบายให้ใจสงบ และเกิดศรัทธาปสาทะ จึงเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนมานานแล้ว ทั้งสวดด้วยตนเองและฟังพระสวด การสวดด้วยตนเอง ได้กล่าวว่า เป็นกิจวัตรสำหรับตน ซึ่งจะต้องทำเสมอ ๆ เพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ตน และเป็นเครื่องปลอบใจไม่ให้ฟุ้งซ่าน โดยนึกถึงคุณพระเป็นอารมณ์เพื่อหวังเหนี่ยวจิตใจให้แช่มชื่นอยู่ในพระคุณของท่าน แม้เวลามีอันตราย เมื่อนึกถึงคุณพระก็บรรเทาความหวาดสะดุ้งไปได้ ชั่วขณะในโลกนี้ใครที่จะถูกขอร้องให้ทำงานทั้งใหญ่ ทั้งหนักทั้งมากและไม่มีเวลาหยุดเหมือนคุณพระเป็นไม่มีแล้ว งานแต่ละอย่างก็ขอร้องนั้น ล้วนมีที่มาทั้งนั้น เช่น งานตลบันดาล งานคุ้มครองป้องกันภัย งานปกป้องกันรักษา ดังปรากฏในคำขอร้องอวยพรต่าง ๆ ไป คุณพระต้องแบ่งภาคทำงานใหญ่ทุกทิศทุกทางไม่หยุดหย่อน แล้วแต่ว่าเขาถนัดกันในด้านไหน ต้องการอะไร เขาขอร้องให้ทำทั้งนั้น

เขาไปรบก็ต้องแบ่งภาคไปกับเขา ถ้าเขาไปกันแสนหนึ่งก็ต้องแบ่งภาคไปแสนหนึ่ง ที่เฝ้าแนวหลังก็ต้องแบ่งภาคอยู่ด้วย ทุกวัดวาอารามทุกบ้านเรือน ที่นับถือต้องอยู่ช่วยกันทั้งนั้น จนกระทั่งเด็กเล็กๆ ก็ต้องแบ่งภาคเป็นองค์เล็กๆ ให้ผูกคอ เป็นหมอวิเศษนักผู้ที่เส้นประสาทไม่ค่อยดีเพราะเสียงสัญญาณภัยทางอากาศถ้าไม่ได้คุณพระซึ่งเป็นหมอวิเศษแล้วจะเลยเป็นบ้ากันไปยกใหญ่ ถึงที่เส้นประสาทดีก็ให้ท่านรักษาอีก จึงคงที่อยู่ได้มาก เรารบกวนท่านแล้วถึงเพียงนี้ ก็ควรทำความดีอยู่กับท่านเสมอ ๆ นึกถึงท่านทุกวันคืนไม่ใช่นึกถึงท่านเพียงชั่วขณะที่มีอันตรายเท่านั้นทำได้ดังนี้เป็นสวัสดิ์แน่ๆ

๒.๒ ความหมายและความมุ่งหมายของการสวดมนต์

พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนให้สวดมนต์เพื่อขอร้องวิงวอนให้ทรงบันดาลให้เกิดความสุขสวัสดิ์ โดยเจ้าตัวเองไม่ปฏิบัติดี ความหมายในบทสวดมีอยู่บริบูรณ์ ที่ผู้สวดจะได้รับผลเป็นความสุขความเจริญรุ่งเรืองสวัสดิ์ ถ้าปฏิบัติตาม แต่ถ้าไม่ปฏิบัติตามความหมายของบทสวดมนต์ เช่น ถ้าไม่ปฏิบัติตามที่สวดว่า ข้าพเจ้าเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง ก็จะไม่ได้รับผลอันเลิศที่ควรได้รับเลย ฉะนั้นจึงควรปฏิบัติให้ได้ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง คือ ปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติ ปฏิบัติตามที่พระธรรมทรงสั่งสอน และปฏิบัติตามพระสงฆ์สาวกที่ปฏิบัติเป็นแบบอย่างไว้ จะได้รับความสุขสวัสดิ์อย่างยิ่งตลอดไปไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม

๑) ความหมายของคำว่ามนต์

คำว่า มนต์ ในที่นี้กำหนดให้มีความหมาย ๒ นัยด้วยกัน คือ

(๑) มนต์ในความหมายว่าพุทธมนต์

(๒) มนต์ในความหมายว่าพระปริตร

มนต์ในความหมายว่าพุทธมนต์

คัมภีร์พระพุทธศาสนา ให้ความหมายของพุทธมนต์ว่าเป็นพระพุทธพจน์ คือคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นเครื่องทำให้เกิดปัญญาแก่ตนเองแล้วสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ของตนเองและมวลมนุษย์ได้เรียกว่า “พุทธมนต์” ดังในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาวินัยบัณฑิตกัฏฐว่า “มีมาณพคนหนึ่งอวดอ้างว่าตนเองเป็นผู้เรียนจบไตรเพทหมดแล้วเจอใครก็ถามถึงมนต์ของเขาเพื่อต้องการจะยกตนข่มครั้งหนึ่งได้ถามพระสีคควเถระ พระเถระจึงยกพระพุทธพจน์ในจิตตยมกมากล่าวว่า “จิตของผู้ใดกำลังเกิดไม่ใช่กำลังดับ, จิตของผู้นั้นก็จักดับไม่ใช่จักเกิดใช่ไหม, ก็หรือว่าจิตของผู้ใดจักดับไม่ใช่จักเกิด, จิตของผู้นั้นก็กำลังเกิดไม่ใช่จะดับใช่ไหม”^๖

เมื่อมาณพได้ฟังเกิดความประหลาดใจจึงถามพระเถระว่าเป็นมนต์อะไรฝ่ายพระเถระจึงได้ตอบมาณพนั้นไปว่า นี้ชื่อว่า “พุทธมนต์” ทำให้มาณพเกิดความเลื่อมใสจึงขอเรียนมนต์ในสำนักพระเถระในที่สุดก็ได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา” จึงกล่าวได้ว่า มนต์ที่ไม่ประกอบด้วยเมตตา

^๖ อภิ.ยมก.(ไทย) ๓๙/๑/๑.

ไม่ใช่มนต์ทางพระพุทธศาสนาถ้าเป็นมนต์ในพระพุทธศาสนาต้องประกอบด้วยเมตตาและเป็นไปเพื่อเกิดปัญญาดับทุกข์ คำสอนของพระพุทธศาสนามีการกล่าวถึงมนต์ของศาสนาอื่นว่าเป็นดิรัจฉานวิชา คือวิชาที่ขวางต่อการบรรลุธรรม ไม่มีประโยชน์ ไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยพิธีอาถรรพณ์วิชาร้ายมนต์เสกตะปุงผืนดินฆ่าคนหรือเสกเข้าห้อง วิชาร้ายมนต์ทำผู้อื่นให้อยู่ในอำนาจหรือให้เป็นบ้าวิชาร้ายมนต์ทำผู้อื่นให้เนื้อเลือดเหือดแห้งและวิชาปล่อยสัตว์มีพิษ

ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นวิชาที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางธรรมเลยดังในสมันตปาสาทิกาอรรถกถาพระวินัยปิฎกได้บันทึกไว้ว่า “การร้ายมนต์เพื่อฆ่าคนเป็นความพยายามที่เกิดจาก (ดิรัจฉาน) วิชาอย่างเช่นเมื่อพระนครถูกศัตรูรุกรานสงครามมาประชิด หมอผียอมผูกร้ายมนต์เพื่อให้ศัตรูห่มอมิตรเกิดความจัญไร เป็นอันตรายเกิดโรคให้เบื่อง่ายให้จุกเสียดแน่นและให้หนีไปในที่สุด”^๗

มีมนต์อีกแบบหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นลักษณะดิรัจฉานวิชา ที่จัดว่าเป็นดิรัจฉานวิชานี้ เพราะไม่ประกอบด้วยเมตตากรุณาประกอบไปด้วยความโหดร้ายทารุณความพยาบาทอาฆาตแค้นให้เกิดความเสียหายแก่ฝ่ายตรงกันข้ามดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงจัดว่าเป็นดิรัจฉานวิชา คือวิชาที่ต่ำช้ามิได้เป็นไปเพื่อทำจิตใจของคนเราสูงขึ้นจนถึงขั้นเป็นโลกุตตรจิตได้พระพุทธเจ้าจึงตรัสห้ามมิให้ภิกษุและภิกษุณีประพฤติปฏิบัติทั้งในการเรียนและการสอนเกี่ยวกับมนต์นี้โดยพระองค์ทรงบัญญัติไว้ในปาจิตตยสิกขาบทที่ ๙-๑๐ ของภิกษุณีว่า “นางภิกษุณีฉัพพัคคีย์เรียนและสอนดิรัจฉานวิชาที่มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตยี้ แก่นางภิกษุณีผู้เรียนและสอนดิรัจฉานวิชา”^๘ และในพระวินัยปิฎกจูฬวรรคตบทกวัตถุชนธกะได้กล่าวอีกว่า “พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์เรียนและสอนดิรัจฉานวิชาพระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งไม่ให้ภิกษุทั้งหลายเรียนและสอนดิรัจฉานวิชารูปใดฝ่าฝืนไปเรียนและสอนดิรัจฉานวิชาถูกปรับอาบัติทุกกฏ”^๙

มนต์ในมีความหมายว่าพระปริตร

จากจุดเริ่มต้นที่สวดเพื่อรักษาพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกได้เปลี่ยนมาเป็นการสวดเพื่อป้องกันอันตรายซึ่งตรงกับภาษาบาลี “ปริตต” ได้ค่อยๆ พัฒนาการขึ้นตามวรรณกรรมทางศาสนาและอรรถกถาฎีกาซึ่งหมายถึงได้รวมเอาการปฏิบัติทางพิธีกรรมเข้ามาด้วยเป็นคุณลักษณะทางพิธีสวดมนต์ที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องดังที่พระอัครวงศาจารย์ได้วิเคราะห์ศัพท์ว่า “ปริตต” ในคัมภีร์สัททนต์ปิฎก (ธาตุมาลา) ว่า

“มหาเตชวนต์ตาย สมนโต สตตานํ ภัย อุพททว
อุปสคณจ ตายติ รกขตีติ ปริตตํ. ที่เรียกว่า “ปริตต”

เพราะมีวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ป้องกันรักษาความกลัว

^๗ วิ.อ. (ไทย) ๑/๑๓๒/๔๗๘.

^๘ วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๑๐๑๓-๑๐๑๔/๒๕๙-๒๖๐.

^๙ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๘๗-๒๘๘/๓๒-๓๓.

อันตรายและอุปสรรคของสัตว์ทั้งหลายโดยรอบเพราะความมีเดชาญาณมาก^{๑๐}

การสวดมนต์นี้ เป็นอำนาจที่ช่วยให้ทำอะไรสำเร็จได้เพราะมนต์มีอำนาจหรืออานุภาพที่เกิดจากพระรัตนตรัย ความเมตตา และความสัตย์ดังกล่าวกล่าว คือ “การสวดมนต์นี้เป็นการสวดเพื่อเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันอันตรายภายนอกเป็นต้นว่าโจร ยักษ์ สัตว์เดรัจฉาน ป้องกันอันตรายภายในคือโรคภัยไข้เจ็บ”^{๑๑} จึงมีชื่อเรียกว่า “พระปริตร” และเป็นการกล่าวถึงคุณของพระรัตนตรัย และการเจริญเมตตาภาวนา ผู้หมั่นสวดสวดจึงได้รับผลานิสงส์เป็นต้นว่าประสบความสุขสวัสดิความเจริญรุ่งเรืองได้รับชัยชนะแล้วคลาดจากอุปสรรคอันตรายมีสุขภาพดีมีอายุยืน ดังที่พระพุทธเจ้าปฐมุตตรัสสอนท่านพระสุภูติว่า “บรรดาภาวนาทั้งหลายเธอจงเจริญพุทธานุสสติภาวนาที่ยอดเยี่ยม ครั้นเจริญพุทธานุสสตินี้แล้วจักทำให้บริสุทธิได้”^{๑๒} และพระพุทธเจ้าตรัสอีกว่า “อมนุษย์ที่ต้องการจะทำร้ายผู้เจริญเมตตาอย่าอมประสภภัยพิบัติเองเหมือนคนใช้มือจับหอกคมจะได้รับอันตรายจากหอกนั้น”

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพิธีสวดมนต์ที่สามารถคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน แต่ในการสวดมนต์นั้นซึ่งเป็นการสวดมนต์ที่นำพระพุทธพจน์มาจากพระไตรปิฎกก็แสดงให้เห็นว่านอกจากจะมุ่งสวดเพื่อคุ้มครองป้องกันแล้วยังเป็นการรักษาพระศาสนาด้วยดังนั้นคำว่าพิธีสวดมนต์จึงสรุปลงในความหมาย ๓ ประการคือ

๑. พระสูตรคือพระพุทธพจน์หรือคำสอนของพระพุทธเจ้าการสวดพระสูตรหรือคำสอนนี้ให้เกิดความอบอุ่นป้องกันภัยอันตรายด้วยอำนาจสัจจาของพระพุทธเจ้า
๒. พุทมนต์ปรากฏในคัมภีร์ชื่อว่าจตุภาณวารบาลีรวบรวมเอาพระสูตรเข้าด้วยกัน
๓. พิธีกรรมซึ่งพระสูตรที่ได้รวบรวมไว้นี้จะถูกนำมาสวดในงานพิธีต่างๆเรียกว่าสวด พระปริตร

สรุปได้ว่า การสวดมนต์นั้นนอกจากจะเป็นสวดเพื่อขจัดอันตรายออกเสีย และทำความเข้าใจคุ้มครองให้มั่นคงแล้ว สันติภาพและความอยู่ดีกินดี ก็ยังเป็นวัตถุประสงค์หลักอยู่เหมือนเดิม ในที่สุดแล้วพิธีสวดมนต์นี้สามารถเรียกได้ว่าเป็นพิธีกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมและให้แคล้วคลาดป้องกันอันตรายทั้งปวงส่วนลักษณะพิธีสวดมนต์นี้สามารถจัดสรุปลงได้ตามหน้าที่ ๒ ประการคือสวดพระธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาอย่างหนึ่งสวดพระปริตรเพื่อจะคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายอย่างหนึ่ง^{๑๓}

การสวดมนต์เริ่มได้รับความนิยมมากในประเทศศรีลังกา โดยประชาชนปรารถนาความเป็นสิริมงคล และความปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ จึงได้อาราธนาพระสงฆ์ให้ช่วยอนุเคราะห์คิดหาวิธีป้องกัน และพระสงฆ์ได้เลือกรวบรวมพระสูตรจากพระไตรปิฎก จัดเป็นคัมภีร์สวดมนต์ชื่อ “คัมภีร์จตุภาณวาร” มีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดภัยอันตรายดังกล่าวจนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

^{๑๐} พระอัครวงศาจารย์, สททนีติปริณ (ธาดุมมาลา), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพลโลกิขุ, ๒๕๒๓), หน้า ๓๐๑.

^{๑๑} พระคันธสาราภิกขุ, พระปริตรธรรม, (ลำปาง : จิตวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^{๑๒} ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๓๖/๑๒๗.

^{๑๓} สมเด็จพระญาณสังวรราชนานูภาพ, ประชุมพระนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนาตำนานพระปริตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔), หน้า ๒๐๗.

ภายหลังพิธีสวดมนต์ในประเทศศรีลังกา เริ่มมีวัตถุประสงค์และพิธีกรรมที่หลากหลายที่สามารถสรุปได้ ๖ ประการ คือ

๑. เป็นการสวดให้พรตามโอกาสมี ๓ ลักษณะคือ
 - ๑.๑ เพื่อความปรารถนาดีคือสวดต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองคนสำคัญ
 - ๑.๒ เพื่อโอกาสตามนักขัตฤกษ์คือสวดเพื่อเปิดสำนักงานโรงเรียนโรงพยาบาล
 - ๑.๓ เพื่อเป็นกิจวัตรประจำวัน
๒. เป็นการสวดต่อเนื่องนานตลอดวัน
๓. เป็นการสวดต่อเนื่องตลอดคืน
๔. เป็นการสวดทั้ง ๓ วันคือ ๑ วัน ๒ คืน
๕. เป็นการสวดทั้ง ๗ วันคือ ๗ วัน ๗ คืน
๖. เป็นการสวดตลอดคืนของฆราวาส

พิธีกรรมการสวดมนต์ในประเทศศรีลังกา^{๑๔} เป็นพิธีกรรมที่อิงอาศัยหลักของสัจจะ หลักของความเมตตากรุณา เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จทางจิตใจ และเป็นการให้พรเพื่อให้มีความสุขความปลอดภัย โดยอาศัยความศักดิ์สิทธิ์ของพระไตรปิฎกนั่นเอง

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่า “สำหรับพิธีสวดมนต์ของไทยปัจจุบันนี้ มีส่วนผสมมาจากมหายานนิกายมันตระยาน นิกายตันตระที่มีลักษณะการสวดเพื่อสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าตามแนวคำสอนของศาสนาฮินดูซึ่งเข้ามาสมัยสุโขทัยพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๗ ในอาณาจักรศรีวิชัยภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราชด้วยอิทธิพลทางการเมืองการปกครองของราชวงศ์ไศเลนทร์”^{๑๕}

ทำให้คติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีสวดมนต์ของไทยนั้น เปลี่ยนไปเพราะคติคำสอนเกี่ยวกับพิธีสวดมนต์ของมหายานทั้งหมดเป็นแนวคิดที่ต่างจากคำสอนของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทดั้งเดิมรวมทั้งก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยนั้นเดิมได้มีความเชื่อตามหลักของศาสนาพราหมณ์และฝอยูก่อนแล้ว ดังจะเห็นได้จากความเชื่อและการปฏิบัติที่ปะปนกับสิ่งเดิมซึ่งหมายถึงความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ที่เข้ากันได้กับศาสนาพุทธของคนไทยในสมัยนั้น

หลังจากนั้น ในพุทธศตวรรษที่ ๙-๑๑ การประกอบพิธีสวดมนต์ยังได้เน้นไปในทางอำนาจลึกลับและไสยศาสตร์มากขึ้นซึ่งเป็นไปตามการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พุทธตันตระ” (Tantric Buddhism) โดยพุทธตันตระได้สอนให้คนพื้นเมืองเข้าใจหลักธรรมได้ง่าย เน้นว่าการประกอบพิธีกรรมจะศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องมีไสยศาสตร์และกามารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยดังเอกสารของกรมศิลปากรได้บันทึกเรื่องนี้ไว้ว่า “ในการประกอบพิธีกรรมของพุทธตันตระมีการบวงสรวงบูชาพระพุทธรูปด้วยการเสพกามและอาหารนานาชนิดนอกจากนี้ยังมีการนำพระพุทธรูปในพระไตรปิฎกไปเป็นคาถาอาคมเพื่อใช้สวดกันอีกด้วย”^{๑๕}

^{๑๔} สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, **รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช**, (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๕), หน้า ๒๗.

^{๑๕} ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม, **พระเครื่องในเมืองสยาม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓.

ในปัจจุบัน ความเชื่อในพิธีสวดมนต์ของพระพุทธศาสนาที่มีจุดหมายเดิมแท้เป็นเพื่อพร่ำสอนให้คนทั้งหลายได้ศึกษาแล้วเกิดปัญญานำพาชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อ้นนั้น จึงได้ถูกอำนาจไสยเวทหรือแนวคิดของพุทธศาสนามหายานและในคัมภีร์พระเวทของพราหมณ์ครอบงำให้คนทุกหมู่เหล่าเชื่อตามระบบโครงสร้างของสัทธิตน โดยสร้างค่านิยมให้เกิดความกลัวเป็นพื้นฐานและไม่ได้รับความรู้ที่จะสร้างความเป็นไทให้แก่ตัวได้โดยไม่เปิดทางให้ใครๆได้เข้าถึงความตื่นจากความเห็นแก่ตัวและความมัวเมาต่างๆจนติดอยู่กับความโลภโกรธ หลง ในระดับต่างๆนั้นเองและบทสวดมนต์ทางพระพุทธศาสนาจึงถูกนำมาปรับแต่งสำหรับสวดในพิธีกรรมต่างๆมากมายให้ดูขลังศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเข้ากันได้กับความเชื่อที่กำลังครอบงำประเทศไทยอยู่ในขณะนั้น ดังที่ เสถียรพงษ์ วรรณปก^{๑๖} ได้กล่าวว่า

"พระพุทธศาสนาแบบมंत्रยานซึ่งพัฒนามาจากพุทธตันตระในอินเดียใต้ มีความเชื่อในความขลังศักดิ์สิทธิ์ของบทสวดมนต์ เช่น คาถาอังกูลีมาล อันมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ได้ถูกนำมาใช้สวดเพราะเชื่อกันว่าช่วยให้คลอดลุดง่ายเป็นต้น พิธีกรรมที่เน้นความขลังศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจพระพุทธรูปนี้เรียกกันว่า พิธีสวดพระปริตร ซึ่งได้รับความนิยมมากในลังกา ในพิธีสวดจะต้องมีการตั้งขันน้มนต์ การผูกโยงด้ายสายสิญจน์ และการใช้พระสงฆ์นั่งสวด คาถา"^{๑๗}

จากสาเหตุดังกล่าว ทำให้พระพุทธศาสนาในปัจจุบันถูกมองว่าสอนให้คนทั้งหลายหลงมัวเมาอยู่ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ละเอียดหลักของสัจจะและหลักของเมตตากรุณาไปมุ่งเน้นวิชาคาถาอาคมส่งผลให้ทุกคนมีความเข้าใจต่อการสวดมนต์ ว่าเป็นการอ่อนน้อมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถดลบันดาลให้ตนเองมีความสุขพ้นทุกข์ให้มีความร่ำรวยเงินทองปลอดภัยจากสรรพทุกข์ สรรพภัยและสรรพโรคโดยไม่ต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาเลยจากความเชื่อที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ทำให้พุทธศาสนิกชนเห็นห่างต่อหลัก ธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเข้าใจในหลักทางพระพุทธศาสนาที่คลาดเคลื่อนและผิดไปจากหลักที่ถูกต้อของศาสนา

๒) ความมุ่งหมาย

คำว่า“มนต์” มาจากคำเต็มว่า“พุทธมนต์” ซึ่งหมายถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า การสวดมนต์ จึงหมายถึงการสวดพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง เพราะการสวดมนต์นั้นเริ่มต้นมาจากความพยายามในการจดจำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ของบรรดาพระอริย-สาวกในครั้งพุทธกาลกล่าวคือทุกครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมนั้น พระสาวกแต่ละรูปแต่ละองค์จะช่วยกันจดจำพระธรรมคำสั่งสอนนั้นแล้วถ่ายทอดสู่ศิษยานุศิษย์ของตนโดยระบบจากครูสู่ศิษย์ กล่าวคือครูฟัง มาจากพระพุทธเจ้านำมาเล่าให้ศิษย์ฟัง ศิษย์จำคำบอกเล่า

^{๑๖} ศาสตราจารย์ (พิเศษ) เสถียรพงษ์ วรรณปก, เป็นอาจารย์หรือนักวิชาการทางด้านพุทธศาสนาและภาษาบาลี ราชบัณฑิตยสถานสาขาศาสนศาสตร์

^{๑๗} เสถียรพงษ์ วรรณปก, **ร่มรื่นรมเยศมตินรายวัน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๓๙), หน้า ๘.

ของครูแล้วนำไปสวดสาธยายจนจดจำได้คล่องปากขึ้นใจรักษาไว้แล้วจึงถ่ายทอดต่อให้คนอื่น ๆ ในสำนักในเวลาต่อมาเราเรียกกระบวนการทรงจำพระธรรมคำสั่งสอนแบบนี้ว่าเป็นระบบ“มุขปาฐะ” คือระบบจากปากสู่ปากครั้งเวลาต่อมาจึงค่อย ๆ มีการพัฒนาเป็นการแบ่งความรับผิดชอบกันทรงจำอย่างชัดเจนเช่น

พระสารีบุตร เป็นผู้นำด้านการทรงจำพระอภิธรรม

พระอานนท์ ด้านพระสูตร

พระอุบาลี ด้านพระวินัย

และในที่สุดก็นำมาสู่การจัดระบบเป็น“พระไตรปิฎก” ในคราวทำปฐมสังคายนาแล้วสืบทอดส่งต่อ (ที่เรียกว่าระบบ“อาจริยปรัมปรา” หรือ“อาจริยกุล”) กันมาตามลำดับ

เมื่อมีการสวดพระธรรมคำสั่งสอนกันอย่างเป็นกิจวัตรที่ชัดเจนเช่นแบ่งเป็นช่วงเช้าช่วงเย็น เราจึงเรียกกิจกรรมนี้ว่า “การทำวัตรสวดมนต์” สวดมนต์ตอนเช้าก็เรียกว่า “การทำวัตรเช้า” สวดมนต์ตอนเย็นก็เรียกว่า “การทำวัตรเย็น” ทุกวันนี้การสวดมนต์ก็ติดการทำวัตรเช้าการทำวัตรเย็นก็ได้กลายเป็นกิจวัตรที่ปฏิบัติกันอยู่ในหมู่ชาวพุทธไทยจนเป็นเอกลักษณ์ไปแล้ว

การสวดมนต์ถือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกด้านหนึ่งเมื่อปฏิบัติเป็นประจำทำจิตใจสงบ มีสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่าน ใจเย็นและมีสติที่จะทำกิจการงานต่างๆ ทำให้รู้สึกมีจิตใจที่ดี ผ่อนคลาย มีความสุข การสวดมนต์นี้สมาธิ ช่วยพัฒนาคุณภาพทั้งชีวิตจากภายในสู่ภายนอก เพราะในขณะที่ทำการสวดมนต์นั้นเป็นการสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย จิตเราจะมีความสุขไม่ทุกข์ เมื่อสุขภาพจิตดีแล้ว จะนำสู่ภายนอกทำให้บุคลิกภาพดีด้วย^{๑๘}

การสวดมนต์ที่กล่าวกันว่ามีบุญมากมีอานิสงส์มากก็เพราะว่าสิ่งที่สวดล้วนเป็นหลักธรรมสำคัญของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งสิ้น ยิ่งถ้าผู้สวดมีความรู้มีความเข้าใจในสิ่งที่สวดด้วยการสวดมนต์ก็อาจอำนวยการผลสูงสุด เป็นการบรรลู่ภาวะพระนิพพานก็ยังได้อีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าการสวดมนต์นั้นถ้าสวดเป็นก็เห็นธรรมจากที่กล่าวมาจึงเป็นอันสรุปได้ว่าการสวดมนต์ก็คือการทรงจำสืบทอดถ่ายทอดเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง^{๑๙}

การสวดมนต์ไหว้พระ ได้นิยมมาแล้วตั้งแต่โบราณกาล แม้ในศาสนาพราหมณ์ก็ได้นิยมสวด ดังที่เรียกกันว่า สาธยายมนต์ ร่ายมนต์ เพื่อความทรงจำพระเวทบ้าง เพื่อเป็นสิริมงคลบ้าง ในทางพระพุทธศาสนา ก็มีการสวดสาธยายเช่นเดียวกัน ในชั้นต้นเพิ่งเพียงสวดสาธยาย เพื่อความทรงจำหลักคำสอนที่เป็นพระพุทธรวณะเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนา และได้ถือกันว่าการได้ยินได้ฟังพระสงฆ์สวดสาธยายเช่นนั้นเป็นสิริมงคล ในสมัยนั้นยังไม่มีตำราที่จดจารึกเอาไว้ ต้องท่องจำให้ได้ด้วยวาจา

การสวดมนต์ ได้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ มีบัญญัติในพระวินัยของพระภิกษุณีก็มี เช่น ห้ามนางภิกษุณี และ ทรงห้ามพระภิกษุสงฆ์เรียนเดรัจฉานวิชา แต่ให้เรียนพระ

^{๑๘} จากแบบสอบถาม ในหัวข้อ ข้อเสนอแนะ

^{๑๙} พระมหาภูฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), ๙ มนต์เพื่อความก้าวหน้า, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิมุตตยาลัย.๒๕๕๓), หน้า ๑๑-๑๒.

ปริตรป้องกันเหตุเภทภัยต่าง ๆ เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น พระสงฆ์ก็จะใช้สวดสาธยาย พระพุทธรูปจะนั้นตามสมควรแก่เหตุการณ์ ดังมีเรื่องเล่าว่า เมื่อคราวเมืองเวสาลีเกิดโรคระบาดทำให้คนและสัตว์ตายเป็นอันมาก พระอานนท์ได้ไปยังที่นั่นแล้วสวดรัตนสูตรโรคนั้นก็ระงับไปได้ เมื่อ

จุดมุ่งหมายของการสวดมนต์นั้น จะเห็นว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประจวบโปรดให้พระจุลทเถระสวดโพชฌงค์สูตรถวาย ครั้งหนึ่งพวกภิกษุไปบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในป่า ถูกพวกอมนุษย์รบกวน กลับมาเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาค พระองค์โปรดให้สวดกรรมเมตตสูตร แล้วอยู่ต่อไปได้ภัยเหล่านั้นก็ไม่มี หรือเมื่อพระโมคคัลลานะและพระมหากัสสปะเป็นไข้หนัก พระพุทธเจ้าได้สวดโพชฌงค์สูตร ให้สดับทั้งสองท่านก็หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ อานิสงส์ของการสวดมนต์ให้พระ ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้มีการเทศนาอยู่ตอนหนึ่งในหนังสือบูรพาจารย์ที่ทางมูลนิธิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้จัดพิมพ์ขึ้นใจความว่า การสาธยายพุทธมนต์ใครสวดก็ตาม จะเป็นกิจวัตรของสงฆ์ เข้า-เย็น หรือชาวพุทธทุกคนสวดพุทธคุณ ระลึกในใจ มีอานุภาพ แผ่ไปได้หมื่นจักรวาล พุดสวดออกพองฟังได้ มีอานุภาพแผ่ไปได้แสนจักรวาล สวดมนต์ เข้า-เย็น ธรรมดามีอานุภาพแผ่ไปได้แสนโกฏิจักรวาล สวดเต็มเสียงสุดกุ่มีอานุภาพแผ่ไปได้ อนันตจักรวาล แม้สัตว์ที่อาศัยอยู่ในภพที่สุดเวจิมหานรกยังได้รับความสุข เมื่อแว่วเสียงพุทธคุณผ่านเข้ามาถึงชั่วขณะหนึ่งครู่หนึ่ง (ชั่วช้างพับหูงูแลปลิ้น) ดีกว่าหาสไม่ได้ตลอดกาล นี่คือนิสงส์ของการเจริญพระพุทธมนต์ อีกนัยหนึ่ง การสวดมนต์การสาธยายมนต์หรือคำสอนทางพระพุทธศาสนามีจุดหมาย ๒ ประการคือ

๑. สวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา
๒. สวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันอันตราย ^{๒๐}

การสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา

การสวดมนต์โดยจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาพระศาสนา นั้น ไม่ใช่แต่จะสวดบทสวดต่าง ๆ เท่านั้น แม้พระปาติโมกข์ก็ถือว่าการสวดด้วยเหมือนกัน เพราะการสวดเป็นการเริ่มจากการสวดพระปาติโมกข์เพื่อสอบทานพระบัญญัติของภิกษุทั้งหลายในวันอุโบสถหลัง จากนั้นการสวดจะเป็นไปในลักษณะแสดงธรรมสอนธรรมและการท่องจำพระสูตรที่พระสาวกทั้งหลายปฏิบัติกันต่อๆมาซึ่งวิธีการสวดเหล่านี้จะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดสมาธิดังปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขนิภายปาฎีกวรรคว่า

“เมื่อภิกษุทั้งหลายแสดงธรรม...สอนธรรม...สาธยายธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแก่ผู้อื่น โดยพิสดารแล้วเธอย่อมรู้ทั่วถึงธรรมรู้ทั่วถึงธรรมเมื่อรู้ทั่วแล้วย่อมเกิดปราโมทย์เมื่อปราโมทย์ย่อมเกิดปีติเมื่อปีติกายย่อมสงบเมื่อกายสงบย่อมได้เสวยสุขเมื่อมีสุขจิตย่อมตั้งมั่น”^{๒๑}

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าคำว่า “สวด” หมายถึงแสดงสอนและสาธยายธรรมคือพระพุทธพจน์เพื่อทรงจำให้ขึ้นใจด้วยตนเองและเพื่อเผยแผ่คำสอนแก่ชนทั้งหลายดังปรากฏหลักฐาน การสวดธรรมของพระสาวกในพระวินัยปิฎกว่า “พระโสณกุฎทิมณเฑาะระสวดอัฐฐวรรคให้พระพุทธเจ้าฟัง

^{๒๐} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระพรหมญาณสังวรเจ้าคณะกรุงเทพฯ, เจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรือง, ๒๕๑๔, หน้า ๒๐๗.

^{๒๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๒/๓๑๓.

ด้วยทำนองสรภัญญะพระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในการสวดธรรมด้วยเสียงที่ไพเราะ^{๒๒} และในพระสูตรต้นปฎีกากล่าวว่า “นันทมารดาอุบาสิกาสวดปารายณสูตรทำนองสรภัญญะจนทำวเวสสุวัณมหาราชเลื่อมใส”^{๒๓}

อนึ่งการสวดธรรมเป็นการแสดงสอนสาธยายเพื่อท่องจำพระธรรมคำสอนเช่นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายมีพระมหากัสสปะเป็นประธานได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งแรกซึ่งการสังคายนานั้นหมายถึงการสวดพร้อมๆกันเพื่อตรวจสอบพระธรรมวินัยให้ลงกันสมกันจนได้มีการจัดหมวดหมู่พระไตรปิฎกไว้ให้สวดเพื่อจำได้ง่ายและให้พระภิกษุสงฆ์ทรงจำพระธรรมวินัยโดยวิธีการท่องจำหรือเล่าสืบต่อกันมาด้วยวิธีที่เรียกว่า มุขปาฐะ ดังข้อความว่า ภิกษุทั้งหลายในอดีตมีปัญญามากได้นำพระบาลีคือพระไตรปิฎกและอรรถกถาอธิบายพระไตรปิฎกต่อกันมาด้วยมุขปาฐะ

จะเห็นได้ว่าการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์ในครั้งพุทธกาลนั้น ใช้วิธีเรียนแบบบอกปากต่อปากแล้วท่องจำสวดสาธยายต่อๆกันมา เรียกว่ามุขปาฐะวิธีเล่าเรียนพระพุทธพจน์ที่เรียกว่า มุขปาฐะนี้ พระสาวกใช้มาตั้งแต่สมัยพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่โดยแบ่งกันท่องเป็นคณะตามความถนัดของแต่ละบุคคล เบื้องต้นพระอุบาลีเถระทำหน้าที่ทรงจำพระวินัย พระอานนท์เถระทรงจำพระสูตร และพระสารีบุตรเถระทรงจำพระอภิธรรม ภิกษุผู้ถนัดพระวินัยก็เรียนพระวินัยจากพระอุบาลีเถระ ผู้ถนัดพระสูตรก็เรียนพระสูตรต่อจากพระอานนท์เถระ ผู้ถนัดพระอภิธรรมก็เรียนพระอภิธรรมต่อจากพระสารีบุตรเถระ แล้วก็ร่วมกันสวดสาธยายเป็นคณะเพื่อสะดวกต่อการสวดสาธยายพระพุทธพจน์ เช่น พระทัพพมัลลบุตรเมื่อจัดที่พักให้พระต่างถิ่นซึ่งเดินทางมาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าก็จัดให้พักอยู่เป็นคณะตามความถนัดในการทรงจำพระพุทธพจน์ การสืบต่อพระพุทธพจน์ด้วยวิธีท่องจำยังปรากฏว่า ครั้งหนึ่งพระโสณกุฎติเดินทางจากชนบทห่างไกลมาเฝ้าพระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้พระเถระพักอยู่ในพระคันธกุฎีเดียวกับพระองค์พอตักตักจึงให้ท่านสวดพระสูตรให้สดับพระเถระสวดพระสูตรให้พระพุทธรองค์สดับถึง ๑๖ สูตรก็พอดีสว่างและเมื่อพระพุทธรองค์ประจวบก็ได้ให้พระมหาจุนทะสวดโพชฌงค์สูตรให้สดับจนหายจากอาการประจวบ

ในพระวินัยปิฎก ยังระบุว่าในอาวาสที่มีภิกษุจำพรรษาอยู่มากจะจำเป็นต้องให้มีภิกษุสวดปาฏิโมกข์ได้หนึ่งรูปเป็นอย่างน้อย หากไม่มีจะต้องชวนขยายส่งไปเรียนยังสำนักที่มีผู้สวดได้หากไม่ทำเช่นนั้นก็จะปรับอาบัติแก่เจ้าอาวาส เพราะโทษที่ไม่ใส่ใจจะให้มีผู้ทรงจำปาฏิโมกข์แสดงให้เห็นว่าสมัยพุทธกาลนั้นได้มีการนำพระพุทธพจน์มาท่องบ่นสาธยายกันอย่างกว้างขวางอยู่แล้ว

นอกจากนั้นเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ พระสารีบุตรเถระได้มีการริเริ่มจัดหมวดหมู่พระพุทธพจน์ไว้เป็นแบบอย่างแล้ว เพื่อสะดวกแก่การทรงจำจนเกิดพระสูตรฯหนึ่ง ชื่อสังคีติสูตรแปลว่าพระสูตรว่าด้วยการสังคายนาหรือพระสูตรว่าด้วยการจัดระเบียบคำสอนนั่นเอง ภายหลังพระพุทธองค์ปรินิพพานได้ ๓ เดือนได้มีการจัดระเบียบแบบแผนการทรงจำคำสอนใหม่อย่างเป็นระบบเรียกว่าการสังคายนาโดยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป มีพระมหากัสสปะเถระเป็นประธานและได้มีมติจะรักษาพระพุทธพจน์ที่จัดระเบียบไว้แล้วด้วยวิธีมุขปาฐะหรือวิธีท่องจำ ภายหลังพระพุทธองค์ปรินิพพานประมาณ ๔๕๐ ปี จึงได้มีการบันทึกพระพุทธพจน์เป็นตัวหนังสือที่ลังกาทวีปสาเหตุมาจาก

^{๒๒} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๘/๓๖.

^{๒๓} อง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๕๓/๙๒-๙๓.

บ้านเมืองมีความผันผวนอันเกิดจากสภาวะสงครามจึงยากแก่การทรงจำพระพุทธรูป^{๒๔} ร่องรอยการทรงจำพระพุทธรูปด้วยวิธีมุขปาฐะที่พระสงฆ์สาวกใช้มาตั้งแต่พระพุทธรูปยังทรงพระชนม์อยู่นั้น ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันเช่นการสวดพระปาติโมกข์ทุก ๑๕ วันเพื่อทบทวนสิกขาบท ๒๒๗ ข้อของพระภิกษุการเจริญพระพุทธรูปมนต์ในโอกาสต่าง ๆ และการทำวัตรสวดมนต์ของพุทธบริษัท

การสวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันอันตราย

ตามที่กล่าวมา บทสวดมนต์ทั้ง ๑๑ บทนั้น จะมีเนื้อหาที่กำจัดภัยอันตราย โรคภัยต่าง ๆ ในครั้งพุทธกาล คงเป็นแต่ปริกรรมหรือพรำปนภาวนาเฉพาะตัวเพื่อความคุ้มครองป้องกันตนเองดังปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกอังคุตตรนิกายว่า “เมื่อภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัดมรณภาพ จึงมีพุทธานุญาตให้แผ่เมตตา ไปยังพญางูทั้ง ๔ ตระกูล เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันตนเอง”^{๒๕} ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกชาดกกว่า “นกยูงทองคำทำพระปริตรคุ้มครองตนเองโดยใช้คำว่ารายวิชาหรือรายวิทยามนต์”^{๒๖} หรือในอรรถกถา ได้กล่าวถึงวิธีสวดพระปริตรว่าเป็นการกล่าวปริกรรม ดังนั้น การสวดปริตรจึงเป็นไปในลักษณะการกล่าวปริกรรมพรำปนและการกล่าวธรรมดังกล่าว

การสวดพระปริตรในความเข้าใจของคนทั่วไป^{๒๗} คือ การสวดมนต์ทำวัตรเช้าเย็น ธรรมดานี้เอง แต่การสวดมนต์ดังที่ปรากฏในหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวงนั้น มีความหมายสองนัย ความหมายแรกคือพระภิกษุสามเณรทำวัตรสวดมนต์ เช้า เย็น มีลักษณะสืบเนื่องจากการรักษาพระศาสนาตั้งแต่สมัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานพระพุทธรูปได้มอบธรรมวินัยให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ ความหมายที่สอง ความหมายของพระปริตร พระปริตร หรือคำในบาลีปริตตะ มีความหมายตามรูปศัพท์ว่าการป้องกันรักษา คุ้มครอง พระสงฆ์เลือกสวดบทที่เป็นการป้องกันรักษาและคุ้มครองผู้ฟัง นำมาสวดพร้อม ๆ กัน โดยมีหลักการสวด ๓ ประการคือ

- ประการที่ ๑ เพื่อป้องกันภัยพิบัติทั้งหลาย
- ประการที่ ๒ เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง
- ประการที่ ๓ เพื่อกำจัดทุกข์ภัยและโรคทั้งหลาย

รวมความว่าวัตถุประสงค์ในการอาราธนาให้พระสงฆ์สวดพระปริตรก็คือเพื่อป้องกันรักษาและกำจัด ป้องกันภัยพิบัติที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น กำจัดสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ว่าจะเป็ทุกข์โศก โรคภัยให้หนีราศปราศจากไป และกล่าวในทางบวกก็คือให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนาทั้งปวงถ้าได้มาแล้วก็รักษาไว้ให้ได้

สำหรับคำว่าพระปริตรนั้น ธนิต อยู่โพธิ์ ใต้ให้คำอธิบายว่ามีลักษณะที่คล้าย ๆ กับเวทมนต์แต่ในภาษาของชาวพุทธมักไม่ใช้คำดังกล่าวเพราะเป็นคำที่ไม่เหมาะสมแต่จะใช้คำว่าปริตรแทน

^{๒๔} พระมหา เทอดญาณวชิโร (วงศ์ชะอุ่ม), พุทธานุภาพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เพลสแอนด์ดีไซท์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐๗.

^{๒๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๗/๑๑๐-๑๑๒.

^{๒๖} ชุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๗/๒๖.

^{๒๗} พระพรหมบัณฑิต, ลิขิตธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๐๐.

โดยคำว่าพระปริตรนั้นแปลว่าความต้านทาน, เครื่องป้องกัน^{๒๘} ซึ่งความต้านทานหรือป้องกันนี้ หมายถึงป้องกันอุปัทวันตรายทั้งหลายมีเหตุอันเกิดจากกรรม (เล็กน้อย) หรือเหตุอันเกิดจากอมนุษย์ หรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น

ความหมายของคำว่า ปริตร นั้นได้มีผู้ให้หรือวิเคราะห์ไว้ว่าที่เรียกว่า ปริตตะ เพราะมี วิเคราะห์ว่าสิ่งที่ป้องกันรักษาความกลัวอันตรายและอุปสรรคของสัตว์ทั้งหลายโดยรอบเพราะความมี เดชานุภาพ มากจากความหมายทั้งหมดที่กล่าวมาเราจะพบว่าคำว่าปริตรหมายถึงบทสวดมนต์ที่มี อำนาจหรืออานุภาพในการต้านทานอุปัทวันตรายต่าง ๆ ได้ สามารถช่วยหรือก่อให้เกิดความสำเร็จ อันเป็นมงคลหรือความผาสุกได้มีลักษณะของความเป็นเวทมนต์คล้าย ๆ บทสวดมนต์ของพราหมณ์ แต่จะไม่มีเหตุอันมุ่งหมายให้ร้ายผู้อื่น เพราะพระปริตรธรรมของพระพุทธศาสนานั้นเป็นพุทธวจนะ อันอุดมไปด้วยสัจจะและความเมตตาที่จะทำให้อุปัทวันตรายต่าง ๆ พ่ายแพ้ไปได้

อย่างไรก็ตาม เราจะพบว่าอิทธิพลของพระปริตรธรรมหรือการสวดมนต์เพื่อคุ้มครองชีวิต ของมนุษย์นั้นมิได้เจริญแพร่หลายเฉพาะในอินเดียเท่านั้น เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปยังดินแดน ต่าง ๆ ความนิยมในเรื่องปริตรก็แพร่ไปตามด้วย ดังเช่น ในประเทศศรีลังกา สมัยที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้เข้าไปแปลอรรถกถาที่ศรีลังกาในสมัยพระเจ้ามหารามะระหว่างปี พ.ศ. ๙๕๓- ๙๗๕ โดยได้ แต่งอรรถกถาอธิบายเรื่องพระปริตรธรรมเอาไว้ จึงเห็นได้ว่าก่อนหน้าที่พระพุทธโฆษาจารย์จะเข้ามา ลังกานั้น ความเชื่อในเรื่องปริตรธรรมก็ยังมีปรากฏอยู่แล้วเพียงแต่ท่านได้อธิบายเพิ่มเติมไว้เท่านั้น นอกจากนี้ยังมีอีกหลาย ตำนานที่แสดงให้เห็นว่าชาวลังกาได้นำเอาพระปริตรมาแก้ไขปัญหา อุปัทวันตรายต่าง ๆ ตามนัยที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเรื่อยมา ซึ่งมีผู้ให้ข้อสันนิษฐานว่าความนิยมใน การคัดเลือกเอาพระสูตรสำคัญ ๆ จากพระไตรปิฎกมาพัฒนาหรือนำมาเพื่อใช้เป็นพระปริตรด้วย เข้าใจว่าพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ นั้น สามารถจะนำมาเป็นมนต์หรือเครื่องต้านทานตาม นัยของคำว่าปริตรได้

นอกจากนั้นยังมีพรรณษะที่เพิ่มเติมจากข้อเสนอแนะดังกล่าวว่า การที่พระปริตรได้รับความนิยมและการสวดอย่างแพร่หลายในลังกาหรือลังกาได้นำเอาความคิดเกี่ยวกับพระปริตรมาใช้ก็ เพราะมีสาเหตุมาจากการที่ชาวลังกา (คนเมือง) ได้อาศัยอยู่ร่วมเกาะเดียวกันกับกลุ่มชาวทมิฬซึ่งคน ทั้ง ๒ เชื้อชาตินี้ ไม่ถูกกันและจะทำการก่อสงครามกันอยู่เป็นประจำ ดังนั้นชาวลังกาจึงได้นิมนต์ พระภิกษุสงฆ์เข้ามาสวดพระปริตร เพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวให้คลี่คลายไปหรือเพื่อจะช่วยให้ จิตใจมีความมั่นคงได้

พรรณษะดังกล่าวนี้ พยายามชี้ให้เห็นว่าเนื่องจากสภาพสังคมการเมืองของศรีลังกานั้นมี ความไม่มั่นคง ดังนั้นประชาชนจึงต้องพึ่งพระสงฆ์และอ้างอิงเอาพระสูตรต่างๆ ที่ปรากฏใน พระไตรปิฎกนั้นมาเป็นเครื่องต้านทานเพื่อให้ตนเองได้รับความมั่นใจหรืออันจะสามารถเข้าไปแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

ส่วนในประเทศไทยได้รับอิทธิพลของการสวดพระปริตรนี้ จากลังการั้งกรุงสุโขทัย ครั้ง รับเอาพระพุทธศาสนานิกายหินยานแบบลังกาวงศ์เข้ามา เพราะพิธีกรรมหรือความเชื่อเกี่ยวกับ

^{๒๘} ธนิต อยู่โพธิ์, อานุภาพพระปริตต์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗),

พระพุทธศาสนาย่อมเป็นของคู่กันดังนั้น ชาวสุโขทัยน่าจะได้รับอิทธิพลหรือความเชื่อเกี่ยวกับการสวดพระปริตรแบบลังกาค่อนที่จะแพร่หลายในยุคต้น ๆ มา

จากข้อความที่กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยสรุปได้ว่าคำว่าสวดมนต์หมายถึงการท่องบ่นการแสดงหรือการสาธยายพุทธพจน์หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการเจริญพุทธพจน์นั่นเอง

๒.๓ ประวัติและพัฒนาการของการสวดมนต์

การกำเนิดของการสวดมนต์ได้แสดงถึงจุดเริ่มต้นของพิธีสวดมนต์ที่มีความหมายต่อพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่งทำให้ความเชื่อถือและศรัทธาของประชาชนนำไปสู่การปฏิบัติที่หลากหลายยิ่งขึ้น ตอนนี้จะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของการสวดมนต์หลังพุทธปรินิพพานดังมีข้อมูลในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาและฎีกา ที่กล่าวถึงความแพร่หลายของพิธีสวดมนต์ในฐานะที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาโดยจะถือเอาลำดับวันเวลาของคัมภีร์ตามที่บ้านทักไว้ เพราะการเกิดขึ้นของคัมภีร์แต่ละเล่มจะแสดงพัฒนาการของการสวดมนต์ได้ ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ คัมภีร์สุตตันตปิฎก

คัมภีร์พระสุตรได้กล่าวถึงสูตรต่อไปนี้ คือ เมตตสูตร ชันธสูตร โมรสูตร อาฏานาถียสูตร โภชณังคสูตร รัตนสูตร วัฏฏกสูตร มังคลสูตร ธัคคสูตร อังคลิมาลสูตร ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ในคัมภีร์พระวินัยปิฎกและสุตตันตปิฎก ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในเนื้อหาของบทสวดข้างหน้าต่อไป

๒.๓.๒ คัมภีร์มิลินทปัญหา (พุทธศตวรรษที่๕)

คัมภีร์มิลินทปัญหาคัมภีร์ที่ทานตปิฎกจุฬายเจระรวบรวมการปจฉาวิสัชนาของท่านพระนาคเสนและพระเจ้ามิลินท์บันทึกไว้เมื่อราว พ.ศ. ๕๐๐ มีการกล่าวถึงพระสูตร ๖ พระสูตรคือ รัตนสูตร ชันธสูตร โมรสูตร ธัคคสูตร อาฏานาถียสูตร และอังคลิมาลสูตร ว่าเป็นพระพิธีสวดมนต์ที่พระพุทธองค์ทรงรับรองและมีลินทปัญหายังกล่าวถึงปัญหาอันเป็นที่สงสัยต่อความศักดิ์สิทธิ์ของอานุภาพพุทธองค์ซึ่งพิธีสวดมนต์ได้สร้างผลกระทบต่อการสังคมในฐานะที่เป็นความเชื่ออันมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างสันติภาพและการคุ้มครองให้มั่นคงทั้งแก่ตนเองและสังคมอย่างไรดังคำถามในมิลินทปัญหา ๓ ประเด็นที่สมเด็จพระเจ้ามิลินท์ตรัสถามคือ

๑. พิธีสวดมนต์สามารถป้องกันความตายได้หรือไม่
๒. พิธีสวดมนต์มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
๓. พิธีสวดมนต์ใช้ได้ผลเมื่อใดและเมื่อใดที่ใช้ไม่ได้ผล^{๒๔}

จากคำถามที่น่าสนใจ มีเหตุผลพอที่จะคาดได้ว่าพิธีสวดมนต์ได้กลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อการรักษาและการป้องกัน ผู้ที่เชื่อถือตามเหตุผลต่างก็ยังคงมีข้อสงสัยต่อความสัมพันธ์ระหว่างพิธีสวดมนต์และกรรมดังนั้น จึงมีคำถามว่าพิธีสวดมนต์สามารถจะขจัดความตายได้หรือไม่ และหากทำได้จะทำได้อย่างไร ผู้มีความสงสัยจึงได้พากันสืบค้นกลไกของการปฏิบัติงานของพิธีสวด

^{๒๔} มิลินทปัญหา.(ไทย) ๔/๑๖๓-๑๖๖.

มนต์ แต่ดูเหมือนว่าคนผู้ซึ่งได้สวดมนต์จะได้รับผลตามความเชื่อในประสิทธิภาพของพิธีสวดมนต์บ้าง ผู้ที่ปราถนาจะรู้ว่าภายใต้สถานการณ์เช่นใดพิธีสวดมนต์จึงมีผลและไม่มีผล การแสวงหาคำตอบพร้อมกับคำอธิบายทางประเพณีนิยมที่ได้ให้ไว้แสดงให้เห็นว่า พิธีสวดมนต์ได้กลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่ประกอบขึ้นในช่วงเวลาที่วิกฤติ ที่ผู้มีความต้องการพันทุกซ์ที่กำลังประสบต่างก็ต้องการดั่งนั้นปัญหาทั้ง ๓ ประการท่านนาคเสนจึงตอบไว้มี ดังนี้

๑. พิธีสวดมนต์สามารถป้องกันความตายที่ยังไม่ถึงเวลาได้ เปรียบเหมือนข้าวต้นอ่อนต้องหมั่นรดน้ำจึงจะงอกงามมีสีเขียวช่อไม้ได้

๒. พิธีสวดมนต์มีประสิทธิภาพได้ ด้วยการสวดภาวนาและผู้สวดต้องไม่มีกรรมมาขัดขวาง ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นในชั้นธสันดาน และต้องมีจิตเชื่อมั่นในประสิทธิภาพ

๓. พิธีสวดมนต์ก็เปรียบเหมือนยา มีประโยชน์ทั้งการป้องกันและรักษาดั่งนั้นในขณะที่อันตรายจะเกิดหรือไม่ก็ใช้ไม่ได้ผลแต่จะใช้ไม่ได้ผลเมื่อบุคคลที่ใช้เป็นคนทุศีล (รักษาศีลไม่ได้)

สวดมนต์เป็นยาทา^{๓๐} ถือว่ายาทา เป็นยารักษาโรคที่เจ็บปวดภายนอกเท่านั้น การสวดมนต์เป็นเพียงการกล่าววาจาที่ดีเป็นสิริมงคลต่อวาจาผู้สวด ถ้าผู้ใดสวดสวดมนต์ได้นาน ๆ ก็ทำให้ผู้นั้นมีสมาธิ ถ้าเข้าใจว่า บทที่สวดนั้นแปลว่าอะไร ก็รู้ว่าบทนั้นสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนให้ประพฤติปฏิบัติอย่างไร ถ้าสวดแล้วไม่ได้นำบทสวดนั้นมาพิจารณาและปฏิบัติตาม ก็จะไม่เกิดประโยชน์กับผู้สวดมากนัก เป็นเพียงทำให้จิตเป็นสมาธิเท่านั้น หมายความว่า การสวดมนต์นั้นไม่สามารถที่จะนำไปชำระกิเลสให้เบาบางลงได้เลย เป็นเพียงทำให้เกิดสมาธิเท่านั้น หาใช่ทำให้เกิดปัญญาอันรอบรู้เพื่อความหลุดพ้นได้ไม่ บางคนคนสวดกลับทำให้เกิดโทษด้วยซ้ำไป ถ้าสวดมนต์ได้หลาย ๆ บทก็จะเข้าใจผิดคิดว่าตัวเองเก่ง รู้มากกว่าผู้อื่นเข้าใจว่าได้บุญมากสามารถช่วยให้ได้ไปสวรรค์ ไปนิพพานได้ แท้ที่จริงแล้วบทสวดต่าง ๆ เป็นคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า สอนให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายปฏิบัติตามเพื่อให้รู้จักตนเองว่าเกิดมาแล้วเป็นทุกข์เพราะมีกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ครอบงำจิต ถ้าจะไปนิพพานจะต้องชำระกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้หมดสิ้นไปจากจิตใจ เพราะฉะนั้นถ้าสวดอย่างเดียว หาใช่ทำให้ผู้สวดมนต์เข้าสู่นิพพานได้ไม่ ถ้าสวดแล้วไปประกอบกรรมชั่ว ประพฤติผิดศีล ผิดธรรม แม้แต่สวรรค์ยังไปไม่ได้ เพราะกรรมชั่วจะพาผู้นั้นลงนรก นี่คือความหมาย ของคำว่า “สวดมนต์เป็นยาทา”

สวดภาวนาเป็นยากิน คือ ภาวนาคือการฝึกจิตให้อยู่กับบทภาวนาบทใดบทหนึ่ง เมื่อฝึกสมาธิบ่อย ๆ และนาน ๆ จะทำให้สติมีพลัง สามารถควบคุมจิตให้อยู่ที่เดียวได้ ทำให้จิตสงบอยู่กับบทภาวนาจิตไม่ฟุ้งซ่านชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น เมื่อออกจากภาวนาแล้ว จิตก็จะถูกกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ครอบงำเหมือนเดิม แม้กระทั่งผู้ที่สามารถเข้าฌานได้ คือจิตสงบนิ่งเป็นอารมณ์เดียว มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ แต่เมื่อจิตออกจากฌานแล้ว จิตก็จะถูกกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง ครอบงำเหมือนเดิม อันที่จริงผู้ที่ปฏิบัติภาวนา เมื่อจิตสงบแล้วใช้สติปัญญาพิจารณาคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เห็นว่าเรามีกิเลส เป็นเครื่องครอบงำจิตจึง

^{๓๐} พระธรรมสิงหบุราจารย์, (หลวงพ่ोजรรณ ฐิตธมโม) สวดมนต์เป็นยาทา วิปัสสนาเป็นยากิน. (วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี <http://www.jarun.org/dhamma02.php>), เข้าถึงข้อมูล ๙ พ.ย. ๒๕๕๖.

หาทางปฏิบัติตามคำสอนเพื่อชำระกิเลสให้หมดสิ้นไปจิต เปรียบเหมือนเราป่วยเป็นโรคแล้วต้องกินยาติดต่อกัน โรคจึงจะหาย การชำระกิเลสให้หมดไป ก็ต้องพิจารณาธรรมให้รู้แจ้งโดยการวิปัสสนา นี่คือความหมายของคำว่า “ภาวนาเป็นยากิน”

การฟังธรรมเป็นยาฉีต คือ การฟังธรรมแล้วเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามคำสอนในบทนั้น การฟังพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากพระอริยสงฆ์ ครูบาอาจารย์ และผู้รู้แจ้งแตกฉานในธรรม การฟังธรรมจะให้ได้ผลดีจะต้องมีสติควบคุมจิตให้อยู่กับเสียงครูบาอาจารย์ว่าท่านสอนเรื่องอะไร ใช้สติปัญญา พิจารณาคำสอน ในบทนั้น ๆ ให้เข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติตามเพื่อความรู้อย่างเห็นธรรมตามคำสอนของพระพุทธองค์

การเป็นโรคต่าง ๆ ต้องได้รับการรักษาด้วยการทา การกิน การฉีดยา แล้วจึงจะหายจากโรคฉันทใด เปรียบเหมือนการสวดมนต์ การภาวนา การฟังธรรม เพื่อให้เกิดสติปัญญา มาชำระกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้หมดสิ้นไปในจิตใจ ฉันทนั้น

นี่เป็นตัวอย่างของคำสอน ผู้ใดปฏิบัติได้ก็จะหมดทุกข์ในเรื่องเหล่านี้ เปรียบเหมือนผู้ที่ป่วยเป็นโรคใด โรคหนึ่ง และได้รับการฉีดยา โรคนั้นก็ทุเลาและหายในที่สุด นี่คือความหมายของคำว่า “ฟังธรรมเป็นยาฉีต”

ดั่งบทที่กล่าวมานี้คือ สวดมนต์เป็นยาทา ภาวนาเป็นยากิน ฟังธรรมเป็นยาฉีต คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเปรียบเหมือนยารักษาโรค ถ้าผู้ใดรู้ว่าเป็นโรคอะไร เช่น โรคโกรธ โรคโลภ โรคหลง ขอให้ท่านเลือกคำสอนให้ถูกกับโรคมารักษากายใจให้คลายทุกข์

๒.๓.๓ คัมภีร์วินยวินิจฉยะ

คัมภีร์อรรถกถาวินยวินิจฉยะ ท่านพระพุทธเจ้าได้แต่งไว้ราว พ.ศ. ๙๐๐ แสดงหลักฐานว่าน้ำพุทมนต์และด้ายสายสิญจน์ถูกแจกจ่ายแก่ผู้ศรัทธาที่ทำการอ้อนวอนขอพิธีกรรมนี้จะวางด้ายสายสิญจน์ลงจนชุ่มน้ำมนต์แล้วกล่าวว่า

ปริตโตทกสุตตานิ วุจเจเต เทธาติ เกนจิ
 ชลั ทตเถน จาเลตวา มชชิตวา ปน สุตตกั
 ทาทพพิ ภิกขุณา กตวา เตสเอน จ สนตกั
 อตตโน อุทกั เทสั สุตตัม วา เทติ ทุกกภู

เมื่อใคร ๆ ร้องขอว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้น้ำมนต์
 และด้ายสายสิญจน์ทั้งหลาย ภิกษุพึงเอามือแกว่งน้ำขยำด้าย
 สายสิญจน์ ให้ส่วนที่เป็นของพวกเขาท่านนั้น ถ้าให้น้ำมนต์
 หรือด้ายสายสิญจน์อันเป็นส่วนของตนไป ต้องอาบัติทุกกภู

คัมภีร์วินยวินิจฉยนี้ มีข้อสรุปที่สามารถกล่าวได้ว่าองค์ประกอบสำคัญยิ่งในพิธีสวดมนต์ที่เป็นสิ่งที่มีปรากฏอยู่ในขณะนั้นคือน้ำมนต์และสายสิญจน์นำไปสู่คำตอบเกี่ยวกับการพัฒนาการของพิธีสวดมนต์ที่มีความหลายชั้นดังมีในคัมภีร์อรรถกถาชื่อวินยวินิจ ฉะนี้

๒.๓.๔ คัมภีร์ปรมัตถโชติกา (อรรถกถาขุททกปาฐะ)

คัมภีร์ปรมัตถโชติกาเป็นคัมภีร์อรรถกถาที่ท่านพระพุทธโฆสเถระแต่งไว้ราว พ.ศ.๙๗๒-๑๐๐๐ ซึ่งพรรณนาอธิบายความในพระสูตรของคัมภีร์ขุททกปาฐะ มีตอนที่พรรณนารัตนสูตรที่อธิบายถึงต้นกำเนิดของพิธีสวดมนต์ว่า พระพุทธองค์ทรงบัญชาให้พระอานนท์สวดรัตนสูตรไปตามถนนของเมืองและประพรมน้ำจากบาตรของพระองค์เพื่อป้องกันเมืองเวสาลีให้พ้นจากพุทธิภัย โจรเคราะห์ และอำนาจของภูตผีปีศาจภูตผีที่ถูกน้ำมนต์ก็กระเจิงหนีไปและภัยก็สงบระงับจากนั้นประชาชนก็ได้สร้างหอประชุมไว้ในเมือง เจิมด้วยน้ำหอมผูกผ้ามาโนไว้เบื้องบน ประดับตกแต่งอย่างอลังการและจัดที่ประทับไว้สำหรับพระพุทธเจ้า หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงประทับนั่งบนอาสนะด้วยพระองค์เองแล้วเหล่าภิกษุราชวงศ์และประชาชนทั่วไปก็เลือกนั่งตามสมควรทั่วสักกะเทวราชเสด็จมาถึงที่ประชุม พร้อมด้วยเหล่าเทวดาผู้ติดตามมาพระอานนท์ก็เข้าร่วมการชุมนุมนี้ด้วย พร้อมกับคณะเพื่อนรำพันเมืองหลังจากปกป้องรักษาเมืองให้ปลอดภัยด้วยการสวดรัตนสูตรนี้เป็นเวลา ๗ วัน ต่อเนื่องกันพระองค์ทรงอนุญาตให้ทำพิธีสวดมนต์เพื่อป้องกันภัยพิบัติเช่นนี้ในอนาคตกาล โดยใช้เครื่องมือประกอบพิธีกรรมที่ใช้ในพิธีกรรมที่สำคัญที่สังเกตได้ในเรื่องนี้คือน้ำมนต์และห้องประชุมอันประดับประดาแล้ว อันมีผ้ามาโนผูกไว้และมีการสวดต่อเนื่องกันเป็นเวลา ๗ วัน

๒.๓.๕ คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา (อรรถกถาขุททกนิกายธัมมปท)

คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา เป็นคัมภีร์ที่ท่านพระพุทธโฆสเถระแต่งไว้เมื่อราว พ.ศ. ๙๗๒-๑๐๐๐ ซึ่งพรรณนาอธิบายความพระสูตรของคัมภีร์ขุททกนิกายก็เป็นหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่กล่าวถึงพัฒนาการของพิธีสวดมนต์ โดยบันทึกไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงอุบายเพื่อป้องกันความตายอันยังไม่สมควรแก่อายุของบุตรของพราหมณ์คนหนึ่งพระองค์ทรงวางอุบายให้พราหมณ์สร้างมณฑปตรงทางเข้าบ้าน ตั้งที่หนึ่งเล็ก ๆ ไว้ตรงกลางมณฑปจัดที่นั่ง ๘ หรือ ๑๖ ที่ไว้รอบๆ และนิมนต์ภิกษุมานั่งบนอาสนะเหล่านั้นและสวดพิธีสวดมนต์เป็นเวลาต่อเนื่องกัน ๗ วัน หลังจากที่จัดเตรียมการทั้งหมดตามคำแนะนำของพระพุทธ เจ้าแล้วจะให้เด็กนั่งลงที่ตรงกลางพระภิกษุนั่งรอบๆ เด็กและสวดพิธีสวดมนต์เป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืนโดยไม่มีการหยุดพัก ในคืนที่ ๗ พระพุทธองค์ก็ทรงเข้าร่วมการสวดด้วยยักษ์ชื่อว่าอวรุทธกะ มาที่บ้านหวังจะจับเด็กไปก็จะได้โอกาสเพราะในขณะนั้น พระพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลายกำลังทำพิธีสวดมนต์อยู่ จากนั้นยักษ์ก็จากไปด้วยความผิดหวัง เด็กจึงปลอดภัยมีชีวิตอยู่สุขสำราญยืนยาวนานและได้ชื่อว่า “อายุวัฒนกุมาร”^{๑๑}

๒.๓.๖ คัมภีร์สุมังคลวิลาสินี (อรรถกถาทีฆนิกาย)

คัมภีร์สุมังคลวิลาสินีเป็นคัมภีร์ที่ท่านพระพุทธโฆสเถระแต่งไว้ในราว พ.ศ.๙๗๒-๑๐๐๐ เหมือนกันมีข้อความตอนพรรณนาอาฏานาถียสูตร^{๑๒} ที่บรรยายภาพของพิธีสวดมนต์อันเป็นพิธีกรรมในแง่มุมของความสำคัญของพิธีสวดมนต์ดังต่อไปนี้ “ข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการทำพิธีสวดมนต์อาฏานาถียสูตร ไม่ควรนำมาสวดก่อนเมตตสูตรชัคคสูตรและรัตนสูตรเหล่านี้ ฟังนำมาสวดเป็นเวลา ๗ วันหลังจากนั้นถ้าปีศาจปลดปล่อยผู้เคราะห์ร้ายแล้ว ก็เป็นการดีหากยังไม่ปล่อยจึงค่อยสวดอาฏานา

^{๑๑} ชุ.ขุ.อ. (ไทย) ๗/๘๘/๑๑๕.

^{๑๒} ที.ม. (ไทย) ๓/๒๘๑/๑๖๑-๑๖๒.

กฤษฏีสูตร ภิกษุซึ่งสวดอาฏานาถกฤษฏีสูตรไม่ควรฉันอาหารทำด้วยแป้งหรือเนื้อและไม่ควรอยู่อาศัยในป่าช้า เพราะปีศาจ (อมนุษย์) อาจได้โอกาสทำร้ายได้ สถานที่สำหรับพิธีสวดมนต์ควรทำให้สะอาดโดยการ ฉาบทาด้วยมูลวัว อาสนะอันสะอาดควรจัดเตรียมไว้ให้พระได้นั่งเมื่อนำพระภิกษุออกมาจากวัดเพื่อ สวดมนต์พึงมีบุรุษถือโล่และอาวุธแวดล้อมไม่พึงสวดมนต์ในที่โล่งแจ้งพึงปิดประตูหน้าต่างแล้วสวด โดยมีบุรุษยืนแวดล้อมภิกษุผู้สวดมนต์ต้องตั้งเมตตาไว้ในใจอันดับแรก อุบาสกอุบาสิกาพึงรับศีล ๕ แล้วพระสงฆ์พึงสวดมนต์ ถ้าหากผู้เคราะห์ร้ายยังไม่ถูกปีศาจปลุกปล่อยโดยวิธีนี้พึงให้เขานอนลงบน ฐานเจดีย์ต้องมีการจัดที่นั่งไว้ที่นั่น ตะเกียงน้ำมันพึงจุดไว้และพึงเช็ดฐานเจดีย์ให้แห้งจากนั้น จึงสวด มังคลสูตร หมู่แห่งภิกษุพึงถูกนิมนต์มาประชุมกัน จากนั้นพึงกล่าวกับปีศาจดังนี้ “มีต้นไม้เก่าแก่อยู่ที่ ลาน วัด หมู่สงฆ์หวังให้ท่านไปถึงที่นั่น” ปีศาจก็จะถูกบังคับให้ไปหาหมู่สงฆ์จากนั้นผู้เคราะห์ร้ายผู้ซึ่ง ถูกปีศาจครอบงำถูกถามว่า “ท่านชื่ออะไร” เมื่อปีศาจบอกชื่อออกมา ควรเรียกชื่อของปีศาจ ฉะนั้น บุญกุศลอันเกิดจากถวายเครื่องหอมดอกไม้อาสนะและสิ่งของอันเป็นทานจงมีแก่ท่าน มหามัง คลคาถาพึงสวดขึ้นเพื่ออวยพรท่านด้วยความเคารพที่มีแก่พระสงฆ์ ขอท่านจงปล่อยผู้เคราะห์ร้ายเกิด ถ้าหากปีศาจยังไม่ปล่อยพึงกล่าวบอกแก่เทพเจ้าว่า “ท่านทราบหรือไม่ว่าปีศาจตนนี้ไม่มีความอ่อน น้อมต่อพวกเราฉะนั้นพวกเราจะต้องตามคำสั่งของพระพุทธเจ้า” ดังนั้นจึงควรสวดอาฏานาถกฤษฏีสูตร นี้ เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับอุบาสกอุบาสิกาถ้าหากว่ากลายเป็นภิกษุที่ถูกปีศาจสิงแล้วอาสนะ ทั้งหลายพึงได้รับการทำความสะอาด มาลัยดอกไม้เป็นต้นพึงแสดงแก่ปีศาจและพึงสวดพิธีสวดมนต์นี้ เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับภิกษุทั้งหลาย

คัมภีร์นี้แสดงให้เห็นถึง พัฒนาการอย่างชัดเจนของ พิธีสวดมนต์ต่อจากพิธีกรรมที่ได้ อธิบายไว้ในเรื่องเมืองเวสาลีและที่ชายุกุมารที่กล่าวว่าพิธีสวดมนต์ ๗ วัน อาฏานาถกฤษฏีสูตรจะถูกสวด ในฐานเป็นที่พึงสุดท้าย ซึ่งขั้นตอนเบื้องต้นของพิธีกรรมนั้นจะมีการอัญเชิญเทวดาคือการส่งสารแก่ เทวดาและในขั้นตอนสุดท้ายจะมีการส่งเทวดา (ซึ่งเป็นเหตุให้มีบทสวดมนต์อัญเชิญเทวดาและบท สวดมนต์ส่งเทวดาคืออุยโยชนคาถาที่จะกล่าวในบทต่อไป) โดยมีสิ่งที่ใช้บูชาเช่นเครื่องหอมมาลัย ดอกไม้และตะเกียงน้ำมัน ถูกนำมาใช้จึงเป็นที่เด่นชัดว่าพิธีสวดมนต์กำลังเริ่มเข้ามาแทนที่พิธีกรรม อันลึกลับต่างๆ ทั้งหลายได้

๒.๓.๗ คัมภีร์มหาวังสะ (พุทธศตวรรษที่ ๑๐)

คัมภีร์มหาวังสะ เป็นคัมภีร์ที่มีผู้แต่งหลายท่าน ได้แก่ มหาวังสะภาคที่ ๑ พระมหานาม เถระแต่งไว้ โดยอาศัยการแปลรวบรวมจากอรรถกถาภาษาสิงหล เป็นข้อมูล ๔๔ ราว พุทธศักราช ๑๐๓๘-๑๐๕๖ ภาคที่ ๒ ท่านธัมมกิตติ และคัมภีร์ที่แต่งไว้ในรัชสมัยของพระเจ้าปรักกมพาหุที่ ๑ พ.ศ. ๑๖๙๖-๑๗๒๙ มีกล่าวถึงพิธีสวดมนต์หลายตอน เริ่มต้นที่พระเจ้าวิชัยได้ทรงกระทำ ในครั้งที่ สร้างอาณาจักรลังกาครั้งแรก กล่าวว่า ท้าวสักกะเทวราชทรงบัญชาให้เทวดานามอุบลวันณะ ไป ปกป้องพระเจ้าวิชัยและผู้ติดตามด้วยสายสิญจน์ ด้วยอำนาจของด้ายนี้ ยักษ์จึงไม่สามารถทำ อันตรายพระองค์ได้

แสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์นี้ ถูกนำมากล่าวไว้ในตำนานของพระเจ้าวิชัย หลังจากที่พิธี สวดมนต์ได้รับความนิยมแพร่หลายแล้วว่าเป็นพิธีกรรมเพื่อป้องกันภัยอันตราย

ในคัมภีร์ยังบันทึกไว้ว่า รัชสมัยของพระเจ้าพุทธคามินี ประมาณ พ.ศ. ๓๘๒-๔๐๖ มีการทำพิธีบูชาเพื่อเป็นการระลึกในมหาสุภ โดยที่มีพระสงฆ์ร่วมกันสวดพระธรรมซึ่งเรียกว่าคณสัชฌายนา พิธีสวดมนต์ที่ทำในยุคของพระเจ้าพุทธคามินีนี้ มีคณสัชฌายนา สวดสาธยายธรรมโดยพร้อมเพรียงกัน เนื่องในโอกาสที่เป็นสิริมงคล

๒.๓.๘ คัมภีร์วินยสังคหอรรถถา (พุทธศตวรรษที่ ๑๖)

คัมภีร์วินยสังคหอรรถถา เป็นคัมภีร์ที่พระสารีบุตรเถระชาวลังกา ได้แต่งไว้ในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ คัมภีร์นี้กล่าวว่า พระสงฆ์จะสวดให้แก่ผู้ป่วยเมื่อขราวาสขอร้อง และเชื่อว่าด้ายสายสิญจน์ จะได้รับการประพรมด้วยน้ำก่อนที่จะได้มอบให้ เมื่อทำพิธีขับไล่ภูตผี จะมีการผูกใบตาลหรือด้ายมนต์ที่มีหรือขาของผู้ป่วยก่อนจะทำพิธีสวดมนต์ คัมภีร์นี้ยังได้กล่าวข้อความเดียวกับที่พบในทีฆนิกายอรรถถาอาฏานาฎียสูตร^{๓๓} ซึ่งได้พรรณนาถึงการปฏิบัติทางพิธีกรรมที่มีพิธีสวดมนต์รวมอยู่ด้วย

สรุปได้ว่า การสำรวจเนื้อหาที่กล่าวมาจากคัมภีร์ดั้งเดิมนี แสดงให้เห็นว่า พิธีสวดมนต์ได้กลายเป็นความแพร่หลายทางพิธีกรรมในระหว่างอุบาสกอุบาสิกา แม้จะดูมีปริมาณน้อยในยุคต้นของพุทธศตวรรษ ๑๖ นั้น การตั้งกระทู้อวมงคลเชิงวิจารณ์และเชิงเหตุผล เชิงวิจารณ์และเชิงเหตุผลจึงเกิดขึ้นในมิลินทปัญหา และทางราชวงศ์ก็ตระหนักว่า พิธีสวดมนต์นั้น เป็นพิธีกรรมเพื่อการคุ้มครองความผาสุกของปวงประชาเป็นการเข้าใจครั้งแรกในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๙ (พระเจ้าอูปติสสะที่ ๑) การสร้างมณฑปชั่วคราวสำหรับพิธีกรรมนี้ ก็ได้รับรู้กันว่าเกิดขึ้นใน พุทธศตวรรษที่ ๙ การใช้เครื่องประกอบพิธีกรรมอย่าง เช่น น้ำ ของหอม มาลัย และด้าย และพิธีกรรมทำความสะอาดเบื้องต้น ก็รู้กันว่ามีขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๙ การปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างถาวรไว้สำหรับพิธีสวดมนต์ โดยพระเจ้าปราคัมภพที่ ๒ แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชาวพุทธในสิงหล ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ คุณสมบัติของพิธีกรรมในการป้องกัน และในการจัดเตรียมยา แสดงให้เห็นว่าพิธีสวดมนต์ได้เริ่มเข้ามาแทนที่ข้อปฏิบัติทางศาสนาพราหมณ์ และเพิ่มความสำคัญจนเป็นพิธีกรรมอันมีจุดประสงค์หลากหลาย อันมีอิทธิพลสำคัญยิ่งต่อชีวิตของประชาชนผู้มีวิถีชีวิตเรียบง่าย และพิธีกรรมที่นิยมของชาวลังกานี้ ได้ไหลบ่ามาในประเทศไทยพร้อมกับวัฒนธรรมประเพณีอีกหลายประการซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

๒.๔ ความสำคัญของการสวดมนต์

การสวดมนต์ในพระพุทธศาสนามีความสำคัญ สรุปได้ ๒ ประการคือ สวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาและสวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันอันตรายดังกล่าวแล้วนั้น สามารถกล่าวได้ว่า การสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา มีจุดเริ่มมาจากการที่พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ประชุม

^{๓๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕-๒๘๑/๑๖๑-๑๖๒.

กันกล่าวธรรมในวันอุโบสถ โดยทรงอนุญาตให้นำเอาสิกขาบทบัญญัติมาสวด เรียกว่า “สวดปาติโมกข์”^{๓๔}

ลักษณะการสวดดังกล่าว เป็นการทบทวนพระบัญญัติหรือตรวจสอบข้อห้ามเพื่อความสำรวมระวังของภิกษุทั้งหลาย พร้อมกันนี้พระองค์ยังทรงแนะนำวิธีการฟังปาติโมกข์ว่า ให้ฟังให้ดี เอาใจใส่ในการฟัง ทรงอธิบายต่อไปอีกว่าให้มีจิตแน่วแน่ในการฟัง ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ซัดส่าย กล่าวได้ว่าเป็นวิธีการฟังการสวดที่ดีมีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นของลักษณะการฟังสวดมนต์ นอกจากนี้ พระผู้มีพระภาคยังทรงปรารภให้พระภิกษุทั้งหลายควรสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาไว้ให้เป็นประโยชน์ แก่กุลแก่คนหมู่มาก เพราะในขณะนั้นมีตัวอย่างความเสื่อมที่เกิดขึ้นในหมู่ของนิครนถ์ ที่เจ้าลัทธิต่อนิครนถนาฏบุตรสิ้นชีพแล้ว สวากเกิดความแตกแยกกัน จึงได้ตรัสแนะนำให้ร้อยกรองพระธรรมวินัย เพื่อจัดระเบียบคำสอนทั้งโดยอรรถและ พยัญชนะให้พรหมจรรย์นี้ตั้งมั่นยั่งยืนสืบไป ดังมีความปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ปาสาทิกสูตร ที่ขนิกาย ปาฎิกวรรคว่า

ธรรมทั้งหลาย เราแสดงไว้เพื่อความรู้อยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละฟังพร้อมเพรียงกัน ประชุมสอบทานอรรถกับอรรถ พยัญชนะกับพยัญชนะแล้วฟังสังคายนากัน ไม่ฟังวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์(ศาสนา) นี้ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ซ่อนนั้นฟังเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่กุลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อแก่กุล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘^{๓๕}

ต่อมา หลังจากพุทธปรินิพพานแล้ว การทำสังคายนาพระธรรมวินัย เพื่อกำจัดความเสื่อมที่จะเกิดขึ้นในศาสนาตั้งคำพระปรารภนั้นได้เกิดขึ้นหลายครั้ง โดยในเบื้องต้นพระสาวกที่เป็นกำลังสำคัญในการทำสังคายนามีอยู่ ๔ รูปคือ พระอานนท์ เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธรูปเจ้าทรงจำพระพุทธรูจนะได้มาก พระอุบาลี เป็นผู้เชี่ยวชาญทางวินัย ในฐานะที่ทรงจำวินัยปิฎก พระโสณกุฎิกัณณะ เป็นผู้เคยท่องจำบางส่วนแห่งพระสูตรตันตปิฎก และพระมหากัสสปะ เป็นผู้ริเริ่มให้มีการสังคายนาจัดระเบียบพระพุทธรูจนะให้เป็นหมวดหมู่ ลักษณะการทำสังคายนาดังกล่าวเป็นการสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาตั้งกล่าวมา

ส่วนการสวดพระปริตร เพื่อป้องกันภัยอันตรายต่างๆกล่าวได้ว่ามีปรากฏในยุคกำเนิดแรกเช่นกัน ดังปรากฏในวินัยปิฎกจุลวรรค และในอังคุตตรนิกายกล่าวถึงพิธีสวดมนต์ไว้ว่า “ภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัดมรณภาพ และเมื่อเรื่องราวนี้ได้ทราบถึงพระศาสดาพระองค์ตรัสว่าเรื่องอันโชคร้ายนี้ไม่ควรเกิดขึ้นเลยหากว่าพระภิกษุรูปนั้นจะได้ฝึกฝนการแผ่เมตตาแก่ผู้ทั้งหลาย”^{๓๖}

ดังนั้นพระองค์ จึงทรงมีพระบัญชาว่า ภิกษุพึงฝึกแผ่เมตตาแก่ผู้ทั้งหลายทุกประเภทและแก่ตนเองด้วยความจิตอันประกอบด้วยเมตตาเพื่อประโยชน์แก่การคุ้มครองตนเองและมีอีกเหตุการณ์หนึ่ง ดังที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกที่ขนิกาย ปาฎิกวรรคว่า ท้าวเวสสวัณมหาราชกราบทูลพระผู้มี

^{๓๔} วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๙.

^{๓๕} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๗๖/๒๑๙-๒๒๐.

^{๓๖} วิ.จ.(ไทย) ๗/๒๕๑/๑๔-๑๕.

พระภาคให้ทราบว่ามียักษ์ เป็นจำนวนมากที่ไม่เลื่อมใสพระองค์ เพราะประพฤติดำค้ำสอนของพระองค์ไม่ได้อาจทำร้ายพระสาวกของพระองค์ที่อาศัยเสนาสนะป่าบ้างป่าที่บอันสงัดบ้างดังนั้นท้าวเวสสุวรรณมหาราช จึงขออนุญาตให้พระภิกษุทั้งหลายได้เรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาภานาภียะเพื่อให้ยักษ์เกิดความเลื่อมใสหันมาคุ้มครองรักษา ไม่มาเบียดเบียนพระองค์ก็ทรงอนุญาตจากพระพุทธเจ้าให้มีการเรียนการสอนได้จึงเป็นที่มาของการสวดพระปริตรเพื่อป้องกันรักษาปรากฏจนถึงทุกวันนี้

อนึ่ง การที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สวดมนต์เพื่อป้องกันรักษาได้ แสดงให้เห็นถึงการสั่งสอนทางบวกในเรื่องเมตตา อำนาจทางจิตนี้มีความสามารถทำให้แม้แต่ศัตรูที่โหดร้าย ยอมอ่อนน้อมลงได้ ประสิทธิภาพนี้ได้รับการรับรองเป็นอย่างดีในหลาย ๆ ตอนของพระไตรปิฎกเมตตาเป็นข้อหนึ่งของพรหมวิหาร ๔ และพระพุทธองค์ทรงยกย่องคุณค่าของการเจริญเมตตาอยู่เสมอ ๆ ความจริงเมตตานิสัยสังสุตฺร กล่าวถึงอานิสงส์ของเมตตาไว้ ๑๑ ประการ ๖๔ หนึ่งในนั้นก็คือ คนผู้เจริญเมตตาจะไม่ถูกทำร้ายให้ได้รับอันตรายจากไฟ ยาพิษ และอาวุธ ซึ่งมีความหมายตรงกับชั้นสูตรเหมือนกัน ดังมีหลายตัวอย่างที่ภิกษุพ้นอันตรายด้วยอำนาจของเมตตาจากภัยอันตรายเหล่านี้ เช่น

คัมภีร์วินัยปิฎกได้กล่าวถึงอานิสงส์ของเมตตาว่า นานาครีตว์ดุร้ายที่พระเทวทัตปล่อยมาเพื่อหวังให้ทำร้ายพระพุทธเจ้าจึงตรงไปยังพระองค์ที่กำลังบิณฑบาตอยู่ ทำให้พระสาวกทั้งหลายมีท่านพระอานนท์เป็นต้นหวาดกลัวกราบทูลขอให้พระองค์ทรงหลบไปแต่พระองค์ก็ไม่หลบไปโดยให้เหตุผลว่า พระพุทธเจ้าย่อมไม่ปรีนิพพานด้วยการทำร้ายของผู้อื่น พร้อมกับทรงแผ่พระเมตตาไปยังข้างนั้นด้วยพระเมตตาทำให้ข้างเชิงลงอย่างฉับพลัน

คัมภีร์วินัยปิฎกได้กล่าวถึงอานิสงส์ของความเมตตาว่า ข้างนานาครีตว์ดุร้ายที่พระเทวทัตปล่อยมา เพื่อหวังให้ทำร้ายพระพุทธเจ้า จึงตรงไปยังพระองค์ที่กำลังบิณฑบาตอยู่ ทำให้พระสาวกทั้งหลาย มีท่านพระอานนท์เป็นต้นหวาดกลัว กราบทูลขอให้พระองค์ทรงหลบไป แต่พระองค์ก็ไม่หลบไปโดยให้เหตุผลว่า พระพุทธเจ้าย่อมไม่ปรีนิพพานด้วยการทำร้ายของผู้อื่น พร้อมกับทรงแผ่พระเมตตาไปยังข้างนั้น ด้วยพระเมตตาทำให้ข้างเชิงลงอย่างฉับพลัน

คัมภีร์ขุททกนิกาย กุลาวกชาดก เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่แสดงประสิทธิภาพทางการป้องกันอันตรายด้วยเจริญเมตตา คือมขมานพ (พระโพธิสัตว์) และมิตรสหายอันพญาช้างไม่อาจทำอันตรายได้พญาช้างได้ถามว่า มีเวทย์มนต์อันใดที่คอยปกป้องอยู่พระโพธิสัตว์จึงตอบว่ารักษาศีล ๕ เจริญเมตตา บริจาคทาน และทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมเหล่านี้แลเป็นพุทธมนต์ที่ช่วยปกป้องคุ้มครองอยู่

คัมภีร์ธรรมบท อรรถกถาขุททกนิกาย ได้กล่าวถึงอุตตราอุบาสิกาผู้ที่ไม่ได้รับอันตรายจากน้ำมันเดือด กล่าวคือ อุบาสิกาอุตตราอุกนางสิริมาผูกอาฆาตไว้เพราะนางสิริมาเข้าใจผิดว่าอุตตราจะมีความสัมพันธ์กับสามี จึงไปยิงครีวหิบบัทพ์ตีตกเนยใสที่กำลังเดือด เดินตรงไปยังนางอุตตราหวังที่จะราดรดให้สมอารมณ์ นางอุตตราผู้ตัวจึงแผ่เมตตาระลึกถึงคุณความดีของนางสิริมาที่ทำให้ตนได้มีโอกาสได้ทำบุญ และอธิษฐานว่า ถ้าตนมีความผิดต่อนางก็ขอให้เนยใสลวกรด ถ้าไม่มีความผิดขออย่าได้มีอันตราย ปรากฏว่าเนยใสอันร้อนที่นางสิริมาราดบนศรีษะกลับเย็นสนิท ไม่สามารถทำอันตรายนางอุตตราได้

ดังกล่าวนี้นี้เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงว่าการเจริญเมตตาจะมีผลจากการสวดพุทธมนต์ นอกจากนี้ชั้นสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ภิกษุสวดเพื่อเจริญเมตตาอันมีประสิทธิภาพ แผ่ไป

ยังตระกูลทุกชนิด เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับเหล่าภิกษุผู้อยู่ป่า ที่ต้องการความคุ้มครองป้องกันเป็น อย่างดีจากอันตรายซึ่งได้พบอยู่เสมอ ๆ นั้น ครั้นเวลาผ่านไป พระดำรัสที่ตรัสตั้งแต่นั้นนี้ได้กลายเป็น สิ่งที่ยึดมั่นแพร่หลายในปัจจุบัน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความเมตตา การสวดชั้นสูตรซ้ำ ๆ เป็นประจำ ทำให้เกิดความเชื่อว่า เป็นการเสริมสร้างสิ่งคุ้มครองป้องกันให้มั่นคง ให้ปราศจาก อันตรายจากสัตว์มีพิษได้

ถึงแม้ชั้นสูตร เป็นสูตรเก่าแก่ที่สุดในบรรดาพุทธมนต์ก็ตามที่ แต่กรรมเมตตสูตรกลับ เข้ามามีความสำคัญมากกว่า เพราะกำหนดการเจริญเมตตาอันไม่มีพรมแดน ไปสู่สิ่งมีชีวิตทุกชนิดไม่ ว่าจะเป็นมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ ทั้งที่รู้และไม่รู้ ไกลและใกล้เบื้องและดूरาย ที่มีในอดีตปัจจุบัน และอนาคต โดยไม่มีขีดจำกัด ในขณะที่ชั้นสูตรกำหนดเพียงสิ่งมีชีวิตทุกประเภท

ขณะที่ส่วนหนึ่งของหลักธรรมอันเป็นแก่นของพิธีสวดมนต์ ประกอบด้วยเมตตาแล้วยังมี หลักสัจจะ (ความจริง) เข้ามาเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งด้วย ดังมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีสวดมนต์ที่ กล่าวไว้ว่า เมื่อสัจจะได้ถูกประกาศออกมาอย่างจริงจังด้วยความซื่อตรงและบริสุทธิ์แล้ว อำนาจที่ฝังตัว อยู่อันนำมาซึ่งผลอันน่าประหลาดนั้น จะปรากฏออกมาลักษณะความคิดเช่นนี้ ไม่ใช่ทฤษฎีใหม่ที่ ก่อกำเนิดขึ้นในพระพุทธศาสนา เพราะช่วงเวลาอันยาวนานก่อนการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องนี้เป็นที่คุ้นเคยเป็นอย่างดีในอินเดียโบราณ โดยมีความเชื่อว่าสัจจะเป็นแหล่งกำเนิด และเป็นเครื่องมือของอำนาจ อันยิ่งใหญ่

ได้กล่าวถึงสงครามที่กล่าวขานกันสืบมาอย่างยาวนานระหว่างเทวดากับอสูรเทวดา ทั้งหลาย ถูกแนะนำให้มองตรงของผู้นำของพวกเขา เพื่อเอาชนะความหวาดกลัวและปลุกกำลังใจ พระสูตรนี้ กล่าวเพิ่มเติมต่อไปอีกว่าการมุ่งไปยังคุณงามความดีของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากในการกำจัดความกลัว นอกจากนี้พระสูตรนี้ยังเป็นบ่อเกิดแห่ง ความหวังอันไม่เคยจางหายไปของบรรดาเทวดาทั้งหลายและตัวผู้นำเองด้วย

รัตนสูตร^{๓๗} ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สวดเพื่อรักษาเมืองเวสาลีจากภัย ๓ ประการ คือ ความแห้งแล้ง ทุพภิกขภัย และโรคระบาดก็รวมเอาหลักธรรมเรื่องความเมตตา และสัจจะไว้ เหมือนกันซึ่งพระสูตรนี้ ได้ยกเอาคุณพิเศษของพระพุทธ พระธรรมและ พระสงฆ์มากล่าวไว้ว่า เป็น สัจจะอันประเสริฐที่สุดทำให้นำมาซึ่งพรอันประเสริฐ ด้วยอำนาจของพระรัตนตรัยส่วนมหามงคลสูตร ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับขมรวาสเพื่อการส่งเสริมวิถีชีวิตของชาวพุทธทั้งหลาย^{๓๘}

อนึ่ง มัจฉาชาดก^{๓๙} มีการบันทึกว่า พระโพธิสัตว์ถูกความทุกข์ยากของเหล่าญาติในช่วงที่ อดอยากแสนสาหัสบีบคั้นอย่างรุนแรง จึงได้สวดอ้อนวอนต่อพระปัทมสีเทพนางแห่งฝน ท่านได้ ประกาศสัจจะว่า ท่านไม่เคยกินหรือฆ่าสัตว์อันมีชีวิต แม้ว่าจะเกิดอยู่ท่ามกลางเหล่าผู้ที่เลี้ยงดูด้วย ชีวิตของผู้อื่น ด้วยอำนาจของสัจจะนี้ ขอให้เทพปัทมสีเทพนางด้วยคำสวดอ้อนวอนของ ท่าน จึงทำให้ฝนตกลงมา ทำให้หยุดความทุกข์ยากลำบากลงได้ ในทุกวันนี้การสวดอ้อนวอนต่อเทพ ปัทมสีเทพนางนี้ ก่อให้เกิดพิธีสวดมนต์ขอฝน (Rain-Paritta) ซึ่งการสวดนี้ตามปกติแล้ว จะไม่รวมอยู่ใน คัมภีร์จุฎฎาณวารก็ตาม นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างอีกหลายเรื่องในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ที่ตั้งอยู่

^{๓๗} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๘/๙-๑๔.

^{๓๘} พ.ช. (ไทย) ๒๗/๑๕๕/๓๔๘.

^{๓๙} พ.ช. (ไทย) ๒๗/๗๕/๓๑.

บนหลักธรรมเกี่ยวกับ สัจจกิริยา เช่น กัณห์ทียายนชาตก ได้บันทึกการรักษาพิษงูโดยการกล่าวอ้างความสัจจะ^{๔๐}

พระสูตรทั้งหลายเหล่านี้ ได้แสดงการกล่าวอ้างอิงสัจจะอย่างชัดเจนและเรียบง่ายโดยไม่ต้องใช้เครื่องมือทางพิธีกรรมร่วมด้วยเลยต่อมามีภายหลังการสวดได้พัฒนา กลับกลายเป็นพิธีกรรมของการสวดตั้งมีอุทาหรณ์ในสุปารกชาตกที่แสดงสัญลักษณ์ของการค่อยๆ เจริญเติบโตขึ้นของพิธีกรรมทั้งหลายว่า “ในท่ามกลางพายุเรือที่พระโพธิสัตว์เดินทางไปด้วยแล่นเข้าสู่ภัยพิบัติอันรุนแรงเพื่อที่จะปิดเป่าอันตรายเฉพาะหน้าอันจะทำให้เรืออับปางลงพระโพธิสัตว์จึงได้ชำระกายให้บริสุทธิ์ด้วยการชะโลมน้ำหอมอาบใส่เสื้อผ้าใหม่และถือคนโทมน้ำเต็มไว้ในมือทั้งสองพร้อมกับประกาศหลักสัจจะว่านับแต่ความจำได้ข้าพเจ้าระลึกได้ว่าไม่เคยเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตแม้สักอย่างหนึ่งเมื่อข้าพเจ้าได้ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วด้วยอำนาจของสัจจะนี้ขอให้เรือลำนี้จึงปลอดภัยด้วยเทอญ^{๔๑} ด้วยหลักสัจจะนั้นทำให้เรือพ้นอันตรายมาได้และแล่นไปได้อย่างปลอดภัย

โดยวิธีที่กล่าวมานี้พิธีสวดมนต์จึงเริ่มค่อยๆ มีการยอมรับขึ้นมาโดยอาศัยอยู่กับแนวคิดเรื่องการยืนยันความจริง หรือหลักสัจจะ โดยการชำระร่างกายด้วยการอาบน้ำหอมและใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในพิธีชำระกายให้บริสุทธิ์เบื้องต้น ในขณะที่ขันใส่น้ำถือเป็นส่วนของพิธีกรรมเหมือนกันพิธีสวดมนต์ในปัจจุบันได้ก้าวมาไกลจากจุดกำเนิดยุคแรกๆ มากความเชื่อในอำนาจของเมตตาและสัจจะก็ได้สร้างพื้นฐานของพิธีสวดมนต์ขึ้นมา

เมื่อพิจารณาส่วนประกอบหลายส่วนของพิธีสวดมนต์ยุคต้นๆ แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบเหล่านั้นประกอบด้วยความสำคัญดังต่อไปนี้คือ

๑. ศาสนา (คุณความดีของพระพุทธพระธรรมและพระสงฆ์ดังปรากฏในรัตนสูตร)
๒. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (เมตตาที่แผ่ไปถ้วนทั่วดังปรากฏในเมตตสูตร)
๓. ความเป็นผู้นำทางการเมือง (อิทธิพลของความเป็นผู้นำดังปรากฏในชัคคสูตร)

ทั้งสามความหมายแสดงให้เห็นว่า พิธีสวดมนต์ที่มุ่งหมายส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทั้งระดับสถาบัน องค์กร และบุคคล เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งควรจะเน้นความสำคัญของแง่มุมสามประการนี้ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงควรเน้นย้ำอยู่เสมอ นอกจากนี้พิธีสวดมนต์ยังมีความเมตตาและสัจจกิริยาอยู่ในตัวด้วย

๒.๕ รูปแบบในการสวดมนต์

การสวดมนต์ในพระพุทธศาสนา ในเบื้องต้นมีจุดประสงค์สวดเพื่อรักษาธรรมดังกล่าวมิได้มีลักษณะเป็นพิธีกรรมที่ซับซ้อนหลังพุทธปรินิพพานประมาณ พ.ศ. ๔๐๐ ได้กล่าวถึงรูปแบบของพิธีกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสวดมนต์ ดังนั้น ต่อไปนี้จะศึกษาถึงรูปแบบของพิธีสวดมนต์เพื่อให้เห็นสาระสำคัญของรูปแบบการสวดมนต์นั้นว่า มีความหมายในทางพระพุทธศาสนาไปในทิศทางเช่นใดโดยได้ศึกษารูปแบบของการสวดมนต์ ๖ ประเด็น คือ

^{๔๐} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๖๒/๒๕๗-๓๓๑/๔๑๘-๔๒๒.

^{๔๑} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๐๘-๑๒๐/๒๕๑-๒๕๒.

- ๒.๕.๑ ขั้นตอนเบื้องต้นของพิธี
- ๒.๕.๒ ความสำคัญของทิศทาง
- ๒.๕.๓ การสวดสาธยาย
- ๒.๕.๔ การอนุโมทนาบุญและการอุทิศบุญกุศล
- ๒.๕.๕ การตั้งความปรารถนา
- ๒.๕.๖ การอัญเชิญเทวดา

๒.๕.๑ ขั้นตอนเบื้องต้นของพิธี

พิธีสวดมนต์ ก่อนจะเริ่มพิธีกรรม ต้องลากสายสิญจน์ล้อมรอบมณฑลพิธีก่อนพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมถูกทำให้สะอาดหมดจดหลังจากนั้น พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ก็จะถูกกำหนดเขตแดนแยกจากบริเวณอื่นโดยใช้ด้ายสายสิญจน์เป็นตัวกำหนด

ดังนั้นพิธีสวดมนต์จึงเริ่มต้น ด้วยขั้นตอนของการชำระให้บริสุทธิ์ทางพิธีกรรมในวรรณกรรมบาลีแนวคิดนี้ ได้กล่าวไว้ในอรรถกถาอาถรรพณ์สูตร^{๕๒} จัดเป็นตามขั้นตอนได้ดังนี้

๑. พระภิกษุควรงดอาหารชนิดเนื้อและแปรงฟันการเข้าป่าช้าและควรเจริญเมตตา
๒. ฆราวาสผู้เข้าร่วมพิธีควรรักษาศีล๕ก่อนจะเริ่มพิธีกรรม
๓. พื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมควรเจิมพื้นที่ด้วยมูลโคสดำทำที่นั่งให้สะอาดเช็ดสถานที่ให้แห้งและตามประทีปไว้
๔. สำหรับการสวด ควรสวดเมตตสูตร รัตนสูตร และธชัคคสูตรก่อนแล้วจึงสวดอาถรรพณ์สูตร

อรรถกถาแห่งสูตรนี้เป็นหลักฐานได้ว่า พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนา ช่วงหลังพุทธปรินิพพานประมาณ พ.ศ. ๕๐๐-๑๐๐๐ เป็นพิธีกรรมที่ค่อยๆ ซบซ้อนขึ้นโดยมีการกล่าวถึงข้อปฏิบัติสำหรับพระภิกษุผู้สวดว่า ฆราวาสควรรับศีล ๕ และรักษาอย่างแน่นหนาพร้อมกับควรจัดสถานที่ให้เหมาะสมส่วนการสวดมนต์ของพระภิกษุ ควรสวดบทอาถรรพณ์สูตรในคราวดับขันธุ์ลักษณะดังกล่าวทั้งหมดนี้ พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนา สามารถกล่าวได้ว่าได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเบื้องต้นของคัมภีร์ตันตระ บางอย่างกล่าวคือ ลำดับแรกคือการชำระตนให้บริสุทธิ์พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเช่นกัน คือความบริสุทธิ์ภายใน ได้แก่จิตใจจัดว่ามีความสำคัญเพราะผู้มีจิตใจไม่มั่นคงไม่รู้แจ้งสัจธรรมมีความเลื่อมใสเลื่อนลอย ย่อมมีปัญหาไม่สมบูรณ์ (ส่วน) ผู้มีจิตใจไม่ชุ่มด้วยราคะไม่ชุ่มมัวด้วยโทสะละบุญและบาปได้แล้วมีสติตื่นอยู่ ย่อมไม่มีภัย^{๕๓}

ดังนั้น การชำระจิตใจของผู้ฟังสวดมนต์ให้บริสุทธิ์จึงเป็นเรื่องสำคัญเรื่องนี้พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเอง ตอนที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโดยพระองค์จะทรงชำระจิตใจของผู้ฟังให้บริสุทธิ์ก่อนด้วยการแสดงอนุพุทโศก ที่มิเนื้อหาลุ่มลึกไปด้วยลำดับคือทานศีลสวรรค์โทษของกามและอาณิสสของการบรรพชาเมื่อผู้ฟังน้อมใจไปตามเนื้อหาสาระของธรรมเทศนาจิตใจของเขาจะประณีต

^{๕๒} ที.ม.อ. (ไทย) ๓/๒๘๒/๑๖๑.

^{๕๓} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๘-๓๙/๓๗.

ขึ้นเป็นไปเป็นลำดับ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมัตถ์ได้ จากนั้นจิตใจของผู้ฟังจะปราศจากนิรวณเือกบานผ่องใสเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี^{๔๔} นับว่าเป็นการชำระความบริสุทธิ์ภายในคือจิตใจของผู้ฟัง

ส่วนการชำระความบริสุทธิ์ภายนอก พระพุทธเจ้ามิได้ทรงรังเกียจที่จะแสดงธรรมแก่คนที่ มีร่างกายสกปรก แต่ทรงห้ามมิให้แสดงธรรมแก่ผู้ที่แสดงกิริยาอาการไม่เคารพพระรัตนตรัย ดังที่ พระองค์ทรงห้ามไว้ในเสขยสิกขาบทว่า ภิกษุไม่ควรแสดงธรรมแก่คนที่มีกิริยาไม่เคารพ เช่น กั้นร่ม ถือไม้พลอง ถือคัสตรา ถืออาวุธ สวมรองเท้า โปกศีระชะ หากละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ ดังนั้นจึงกล่าว ได้ว่าการชำระตนในภายนอก ควรคำนึงถึงความเคารพของผู้ฟังมากกว่าความสะอาดหรือสกปรกใน ร่างกายของเขา สำหรับสถานที่และองค์ประกอบของพิธีกรรมนั้นพระพุทธศาสนามีได้ให้ความสำคัญ แต่ในปัจจุบันจะให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมมากกว่าสาระสำคัญของจิตใจ เช่นการโยงสายสิญจน์และ สุดท้าย คือการประพรมน้ำมนต์เป็นต้น ส่วนมันตระสุทธิก็ตรงกับพิธีกรรมการเจิมแบ่งเช่นเจิมหน้า ผากสำหรับคู่บ่าวสาว เจิมฝาประตูบ้านสำหรับการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ และยังเห็นได้ว่าประเพณี แพร่หลายกันในทุกวันนี้

๒.๕.๒ ความสำคัญของทิศทาง

สำหรับพิธีสวดมนต์ โดยทั่วไปองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่สำคัญนั้นคือโต๊ะหมู่บูชา จะต้อง ตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นการเลือกตามการตัดสินใจตามความเชื่อดั้งเดิมและตาม วรรณกรรมทางศาสนา ทั้งหมดที่กล่าวถึงทิศตะวันออกว่าเป็นทิศที่เป็นมงคล สำหรับวรรณกรรม ทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงทิศตะวันออกว่าเป็นทิศมงคล เช่น กั้นทิศนี้มีท้าวธรรมาผู้ปกครองคันธ พะทรงมีราชบุตรหลายพระองค์ทรงพระนามว่าอินทราชธิดาพระนามว่าสิริทรงเป็นเทพธิดาผู้มอบ ความร่ำรวยรุ่งเรืองให้แก่มนุษย์เธอเป็นที่รวมลงแห่งคุณความดีและปัญญารวมทั้งมีพระนามที่ใช้เรียก พระนางว่าลักขีอันหมายถึงความมีโชคดี

ในทางตรงกันข้าม ธิดาของท้าววิรูปักษ์เทพผู้อารักขทิศตะวันตกผู้ได้นามว่ากาลกัณณี หรือความโหดร้ายเพราะลักษณะอันเลวร้ายต่างๆ พวกกันถ่ายทอดลงที่พระนางจนหมดสิ้น

เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิราชทรงยังจักร์ดินะให้หมูนมก็จะหมุนไปทางตะวันออกก่อนจุด ดังเป็นกฎที่จะไม่หมุนไปในทิศอื่นก่อนเหมือนกับเมื่อราชรถมงคลอันบรรทุกราชา

พระราชอาถูกส่งออกไปโดยไม่มีสารถิเพื่อแสวงหาพระราชาสีบบัลลังก์ก็เป็นเหมือนกฎอีก ว่าจะต้องออกไปทางประตูทิศตะวันออก

ในตำนานของพระพุทธเจ้าก็เหมือนกันภาคพื้นทิศตะวันออกก็ดูจะเป็นสถานที่อันมั่นคง ถาวรทีเดียว พระนางสิริมหามายาทรงพระสุบินเป็นกลางถึงการประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ และใน ตอนที่ช้างเผือกเข้ามาสู่ห้องบรรทมของพระนางขณะที่พระนางบรรทมทรงหันพระเศียรไปทางทิศ ตะวันออกทรงดำเนินไป ๗ ก้าวหันพระพักตร์ไปทางตะวันออกและทรงประกาศว่า “เราเป็นผู้เลิศของ โลกทรงบรรลือสีหนาทแล้ว” และในที่สุดพระองค์ทรงบรรลุดุธรรมในขณะประทับนั่งใต้ต้นโพธิ์หันพระ พักตร์ไปทางทิศตะวันออก

^{๔๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๗๕/๒๒.

ดังนั้นทิศตะวันออก จึงมีความหมายอันเป็นมรดกตกทอดทั้งทางความเชื่อโบราณและความเชื่อทางตำนานเพราะ เมื่อพุทธองค์ทรงบรรลุธรรมนั้นก็ทรงประทับนั่งใต้ต้นโพธิ์ผืนพระพักต์ไปทางทิศตะวันออก จึงพอกกล่าวได้ว่าโต๊ะหมู่บูชาสำหรับสวดมนต์ก็เป็นการสร้างสรรค์เลียนแบบโพธิ์มณฑลโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก^{๔๕}

๒.๔.๓ การสวดสหายาย

การสวดสหายาย หมายถึงการชี้แจงแสดงเรื่อง ที่แสดงออกด้วยคำพูด เพื่อให้เกิดความเข้าใจคำพูดที่ดีควรมีลักษณะเป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นวาจาทุภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษและทำนผู้รู้ไม่ติเตียน ดังที่พระพุทธเจ้ากล่าวถึงลักษณะของคำพูดที่ดีมี ๕ ประการไว้ในวาจาสูตรอังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาต คือ

๑. พูดถูกกาล
๒. พูดคำจริง
๓. พูดคำอ่อนหวาน
๔. พูดคำประกอบด้วยประโยชน์
๕. พูดด้วยเมตตาจิต^{๔๖}

การสวดมนต์ เป็นการแสดงออกด้วยคำพูด เป็นการพูดด้วยเมตตาจิต จึงเชื่อกันว่าจะขับไล่ความชั่วร้ายออกไปและนำมาซึ่งสิ่งดี แม้การฟังสวดมนต์ก็ถือว่าเป็นการรับอานิสงส์ เช่นนั้นเหมือนกัน คำพูดถือว่าเป็นตัวแทนของอำนาจที่ปรากฏในอินเดียโบราณ เพราะคำพูดเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างสวรรค์และโลก โดยผ่านการประกอบพิธีบูชาญูกกล่าวกันว่าสวดมนต์ได้ส่งทอดอำนาจแก่พระอินทร์ด้วยคำพูดก็คือวาจา และทำวบชาบดีผู้เป็นใหญ่แห่งสิ่งมีชีวิตถูกเรียกว่าเป็นเจ้าแห่งบทสวดเป็นผู้สร้างบทสวด บทเพลงสวดของท่านล่องลอยไปทั่วแดนสุชาวดี และในคัมภีร์สังคีตรัตนาระได้บันทึกว่าโลกทั้งปวงขึ้นอยู่กบเสียงคือคำพูด

ลักษณะเช่นนี้ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับคำพูดในอินเดียยุคพระเวท คำพูดเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่สามารถทำให้เข้าใจได้ ทำให้มนุษย์เป็นสิ่งมหัศจรรย์มีความน่าเกรงขามและมีความทะเยอทะยานดังเห็นได้ในยุคต้นๆ ของอารยธรรมมนุษย์ คำพูดทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์เป็นความสามารถที่มหัศจรรย์ซึ่งมีจำกัดไว้แก่เผ่าพันธุ์มนุษย์เท่านั้น ดังนั้นคำพูดจึงเป็นลักษณะเฉพาะเป็นดุจอำนาจสวรรค์ และเป็นสิ่งน่าบูชา กล่าวอีกอย่างหนึ่งคำพูดในรูปแบบของบทสวดมีศักยภาพดุจเครื่องมือชิ้นเอกในการปลุกอำนาจเหนือธรรมชาติ ตามที่คัมภีร์มนูศาสตร์ แสดงถึงการประกอบพิธีกรรมการสวดมนต์ ๑๐ ครั้ง มีผลมากกว่าการบูชาญูกตามที่กล่าวในคัมภีร์พระเวท พระพุทธศาสนาไม่ได้ยอมรับอำนาจของบทสวดมนต์หรือเวทมนต์ดังมีหลักฐานปรากฏในเทววิษุสูตรที่ขนิภาย สิลขันธวรรค ที่แสดงให้เห็นถึงความไร้ผลของบทสวด ด้วยการเปรียบเทียบอุปมาว่าบทสวดที่กล่าวถึงเทพเจ้าเช่น พระอินทนะ,พระโสมะ, พระวรุณ, พระอิสานะ,พระปชาบดี, พระพรหม,พระมหิทธิ

^{๔๕} ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๑/๘๑-๑๐๕.

^{๔๖} อง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๙๘/๓๓๘.

สรุปได้ว่าการสวดหมู่ (คนสัชฌายนา) ได้กำเนิดขึ้นโดยจุดประสงค์เพื่อรักษาพระคัมภีร์ไว้ ซึ่งต่อมาก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเฉลิมฉลองทางศาสนาไป และในบทบาทใหม่นี้เองที่ทำให้การสวดหมู่ค่อยๆ คลี่คลายไปทั้งทำนองและจังหวะในปัจจุบันมี ๓ แบบ คือ

๑. สวดแบบสังโยคคือสวดอย่างที่พระมหานิกายสวดกันโดยทั่วไป
๒. สวดแบบมคธคือสวดเป็นตอนๆ ของวลีหรือประโยคอย่างพระธรรมยุต หรืออย่างพระมหานิกาย สวดบทพุทธคุณธรรมคุณและสังฆคุณเวลาทำวัตรเช้าเย็นทั่วไป
๓. สวดแบบสรภัญญะ คือสวดด้วยการเอื้อนเสียงเป็นทำนองสรภัญญะ หมายถึงสวดเป็นทำนองพืดๆ ชัดเจนด้วยอักขระและพยัญชนะ

๒.๕.๔ การอนุโมทนาบุญและอุทิศบุญกุศล

การทำบุญอนุโมทนาหรือการอนุโมทนาบุญ ในตอนท้ายของพิธีสวดมนต์เป็นส่วนสำคัญในพิธีกรรม ที่จริงจะกล่าวว่าเป็นจุดหมายของพิธีทั้งหมดก็ว่าได้จะเรียกสั้นๆว่า อนุโมทนามีได้ตั้งคำบาลีว่าอนุโมทนามีความหมายว่าร่วมยินดีด้วยหรือรับรองด้วยความยินดีได้แก่การส่งผ่านความสุขไปยังผู้อื่นหรือการแบ่งปันความสุขไปสู่ผู้อื่น

ในวินัยจูฬวรรค^{๕๐} ได้บันทึกถึงช่วงเวลาที่ยังไม่มีการอนุโมทนาหลังฉันภัตตาหารอุบาสกอุบาสิกาไม่ค่อยพอใจนักที่ไม่ได้ฟังพระอนุโมทนาและกล่าวกันว่าพระพุทธร่องค์ทรงเป็นผู้ริเริ่มการปฏิบัติเช่นนี้ และเนื่องจากแนวคิดในการอุทิศส่วนกุศลนี้ ไม่มีกล่าวถึงไว้ในพิธีทางศาสนาพราหมณ์และเชน จึงไม่อาจแน่ใจได้เลยว่ากลุ่มอุบาสกอุบาสิกาที่ประสงคสังเวยในอนุโมทนาในยุคแรกๆ

อย่างไรก็ตามการอนุโมทนาหลังอาหารนับว่าเป็นแนวคิดที่ดีตามที่ได้ปฏิบัติในช่วงแรกๆ ของชาวพุทธตั้งปรากฏในพราหมายสูตรมัชฌิมนิกายดังมีความ ต่อไปนี้

“พระผู้มีพระภาค เสวยเสร็จแล้ว ประทับนั่งเฉยอยู่ ครู่หนึ่ง แต่ไม่ทรงปล่อยเวลาอนุโมทนาให้ล่วงไป เสวยเสร็จแล้วก็ทรงอนุโมทนา ไม่ทรงติเตียนภตฺรนั้น ไม่ทรงมุ่งหวังภตฺรอื่น ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นชัด ชวนใจให้อวยากรับเอาไปปฏิบัติ รั้าใจให้อาจหาญแล้วกล่าว ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา”^{๕๑}

พระอรธกถาจารย์อธิบายว่า พระพุทธเจ้าทรงประทับนั่งเฉยอยู่หลังฉันภัตตาหารแล้ว เพื่อให้เวลาแก่อุบาสกอุบาสิกาได้เลี้ยงดูเด็ก ๆ และทานอาหาร หลังจากนั้น พระองค์ก็ทรงแสดงธรรมสั้น ๆ โดยวิธีที่เรียกว่า อนุโมทนา โดยกล่าวถึงเนื้อหาทางศาสนาและทรงกระตุ้นให้อุบาสกอุบาสิกาให้เกิดความยินดีในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และลึกซึ้งและปลูกเร้าให้เกิดความรักในความรู้ เพื่อเป็นการแสดงความรู้คุณค่าความมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อของอุบาสกอุบาสิกา พระองค์จึงทรงให้อาหารทาง

^{๕๐} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๖๒/๒๒๘-๒๒๙.

^{๕๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๘๐.

ความคิดแก่พวกเขา ฉะนั้นอนุโมทนาจึงได้เป็นวิธีการอันก่อให้เกิดความยินดีทางปัญญาและทางอารมณ์

การปฏิบัติตามหลักศาสนาหรือการประพฤติแต่สิ่งดีงาม เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะความพึงพอใจยินดีทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากการประพฤตินี้ จะก่อให้เกิดความสงบทางกายและทางใจ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นอันจะขาดเสียไม่ได้ ที่มีต่อพัฒนาการทางจิตวิญญาณ อันเหมาะสม อย่างเช่น ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา อันจะทำให้จิตเข้าไปสู่สัจจะที่ลึกยิ่งขึ้น ในความลึกกลับของชีวิต และความตายกล่าวง่าย ๆ ก็คือ เพื่อการบรรลุธรรมนั่นเอง

ความหมายของอนุโมทนาได้ขยายไปสู่การอุทิศส่วนบุญไปให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วและเทวดาทั้งหลายโดยคาดคะเนว่าพวกเขาเหล่านั้นสามารถมีส่วนร่วมในความยินดีและผลบุญอันเกิดจากการทำบุญได้ในทัศนะเกี่ยวกับโลกของพระพุทธศาสนาสิ่งมีชีวิตที่อยู่นอกขอบเขตของมนุษย์เช่น เทวดา, เปรตชนมีความสามารถที่จะติดต่อกับมนุษย์ผู้ที่ได้เลือกไว้แล้วพวกเขาสามารถแปลงร่างให้อยู่ในรูปที่สามารถจะมองเห็นได้ตามเหมาะสมในพระไตรปิฎกได้พูดถึงเทวดาผู้ซึ่งปรากฏกายต่อหน้าพระพุทธเจ้าและสาวกโดยมีจุดประสงค์ต่าง ๆ มนุษย์ผู้ได้พัฒนาความสามารถจนได้ตาทิพย์ก็สามารถมองเห็นชีวิตเหนือธรรมชาติเหล่านั้นได้เช่นกัน^{๕๒}

ชาวพุทธเชื่อในการมีอยู่ของสิ่งมีชีวิตเหนือธรรมชาติ และชีวิตเหล่านั้นจะสามารถมีส่วนร่วมในพิธีทำบุญอันดีงามที่พวกเขาทำอยู่ได้ ก็โดยวิธีที่เรียกว่า “บุญโมทนา” ซึ่งเป็นวิธีที่เชื่อว่าจะนำมาซึ่งความสวัสดิแก่จิตใจของทั้งสองฝ่าย

ในติโรกษทศสูตร^{๕๓} กล่าวว่า พวกญาติที่ตายไปแล้วได้มาปรากฏแก่ญาติสายโลหิตให้ได้เห็นตลอดเวลา เชื่อกันว่า หน้าที่ของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ในการที่จะแสดงความระลึกถึงเปรตชนด้วยความกตัญญูและอุทิศส่วนกุศลให้เพื่ออยู่เป็นสุข เมื่อได้เช่นนี้แล้ว เปรตชนก็จะดูแลเหล่าญาติที่มีชีวิตอยู่ด้วยความรักและห่วงใย

ลักษณะเช่นนี้ เหมือนอย่างการปกป้องรักษาเมืองเวสาลี ที่เป็นต้นแบบของพิธีสวดมนต์ การช่วยเหลือญาติที่ตายไปแล้วของพระเจ้าพิมพิสาร ผู้ประสบกับความหิวกระหายขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม เป็นอยู่เหมือนเปรต การช่วยเหลือนี้ก็เป็นต้นแบบของพิธีกรรมอุทิศส่วนกุศล

ในประเพณีนิยมของชาวพุทธ พิธีกรรมที่เรียกว่า การกรวดน้ำ ได้พัฒนามาพร้อม ๆ กับการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ในพิธีนี้ผู้ประกอบบุญจะเทน้ำจากเหยือกไปยังภาชนะรองรับน้ำที่เล็กกว่าเหยือกนั้นจนหมดเหยือก พร้อมกับกล่าวคำบาลีไปด้วยพร้อมกับพระสงฆ์และผู้ศรัทธาคนอื่น ๆ ความหมายของคำบาลีที่แปลไว้มีความ ดังนี้

“ขอผลบุญนี้ จงบังเกิดมาขึ้นแก่ญาติของข้าพเจ้า ขอให้พวกเขาจงอยู่ดีมีสุข แม่น้ำใหญ่ส่งน้ำไปเต็มมหาสมุทร ให้เต็ม ฉันทใด สิ่งที่ได้ให้ในที่นี้ ก็จะไปถึงเพื่ออวยสุขให้แก่ญาติ ผู้ล่วงลับไปแล้วฉันนั้น หยาดน้ำพร่างพรมลงบนยอดเขาไหล ท่วมทับพื้นดินในที่ต่ำ ฉันทใด สิ่งที่ได้ให้ในที่นี้ก็จะไปถึงเพื่ออวยชัย แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วฉันนั้นเหมือนกัน”^{๕๔} การนำน้ำเข้ามารวมกับแนวคิดเรื่องการอุทิศ

^{๕๒} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๘๒/๑,๘๗.

^{๕๓} พ.พ.(ไทย) ๒๕/๑/๑๕.

^{๕๔} พ.เปต.อ. (ไทย) ๒/๑๕-๒๕/๒๓-๒๖.

ปรากฏมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เช่นในเรื่องการมอบสิ่งของที่เคลื่อนที่ไม่ได้ การมอบโอรสอำนาจการถือครองอย่างเต็มที่แก่ผู้รับ ก็จะใช้การหลั่งน้ำลงที่มือขวาของผู้รับ เป็นสัญลักษณ์ วินัยปิฎก มหารรรค

บันทึกไว้ว่า “พระเจ้าพิมพิสาร ถวายสวนเวฬุวัน แก่พระพุทธเจ้า โดยการหลั่งน้ำจากพระสุวรรณภิงคาร (น้ำเต้าทอง)” ในคัมภีร์อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ได้กล่าวถึงการทำบุญที่นางวิสาขาจัดทำขึ้น ตอนที่อยู่ในตระกูลของสามี โดยนางได้นิมนต์พระพุทธเจ้ามาฉันภัตตาหารที่บ้านในวันรุ่งขึ้น เมื่อถึงเวลานางได้ถวายน้ำทักษิโณทก แล้วจึงให้พ่อสามีมาถวายอาหารแก่พระพุทธเจ้า”^{๕๕}

เป็นการแสดงการอุทิศให้ด้วยน้ำ วิธีนี้เรียกว่า “ทักษิโณทก หรือ น้ำอุทิศ” ประเพณีนี้ยังมีอยู่ในหมู่ชาวพุทธจนปัจจุบันนี้ ในพิธีแต่งงาน น้ำจะถูกรดลงที่นิ้วหัวแม่มือขวาของเจ้าบ่าวเจ้าสาวซึ่งผูกอยู่คู่กันและน้ำนั้นก็ไหลลงสู่พื้นดินเพื่อให้พระแม่ธรณีรับรู้เป็นพยานในการอยู่ร่วมกันของบ่าวสาวนี้

ทักษิโณทกนำมาใช้ครั้งแรกในพิธีบุญอุทานโมทนาและกล่าวกันว่าพระพุทธเจ้าก็ทรงมีส่วนร่วมในพิธีนี้ด้วยการอุทิศจะต้องกล่าวคำว่า “อิทโธญาตีโนหตุขอให้ผลบุญนี้จงบังเกิดมีแก่พวกญาติทั้งหลาย”^{๕๖} กล่าวกันว่าพอพิธีจบพวกญาติก็จะถูกปลดปล่อยออกจากความทุกข์ทรมานทันทีทันใด หลังจากได้อุทิศแก่พวกญาติที่ล่วงลับไปแล้วก็จะอุทิศต่อไปให้พวกเทวดาและสิ่งมีชีวิตทั้งมวลเพื่อประโยชน์แก่ความรุ่งเรืองและความสุขเทวดาซึ่งประจำอยู่ในฟ้าและพื้นดินและเหล่านั้นาก็ถูกเชิญให้มารับผลบุญและดูแลรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าและเหล่ามนุษย์

๒.๕.๕ มีการตั้งความปรารถนา

พิธีกรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาจะจบลงด้วยคำประกาศอย่างเป็นทางการถึงความต้องการตรัสรู้ต่อไปเป็นคำบาลีที่นิยมกันซึ่งจะสวดตอนจบพิธีสวดมนต์เช่นทำบุญขึ้นบ้านใหม่ทำบุญวันเกิดเป็นต้นหรือบางครั้งก็กล่าวภายหลังใส่บาตรในตอนเช้าโดยตั้งความปรารถนาของชาวพุทธออกไปอีกด้วย คือ

อิฉฉิตฺตํ ปตฺถิตฺตํ ตฺยหํ ชิปปเมว สมิมฺขตฺตํ
สพฺเพ ปุเรนตฺตํ สงกฺกปา จนฺโท ปณฺณโรโส ยถา
อิฉฉิตฺตํ ปตฺถิตฺตํ ตฺยหํ ชิปปเมว สมิมฺขตฺตํ
สพฺเพ ปุเรนตฺตํ สงกฺกปา มณฺนิ โชติโรโส ยถา

ขอให้ความประสงค์จางหวัง พลันสำเร็จแก่ท่านโดยเร็ว
ขอให้ความมุ่งหมายทั้งมวลจงเต็มดังเดือนเพ็ญ
ขอให้ความประสงค์จางหวัง พลันสำเร็จแก่ท่านโดยเร็ว
ขอให้ความมุ่งหมายทั้งมวลจงเต็ม ดังแก้วมณีโชติรส^{๕๗}

^{๕๕} อ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒๕๙/๓๖๕.

^{๕๖} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑/๑๕.

^{๕๗} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๗/๑๘๕.

ทัศนะทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับชีวิตนั้นกว้างไกลกว่าขอบเขตของช่วงชีวิตปัจจุบันความประพุดติของมนุษย์ ถูกลมองว่าเป็นเครื่องมืออันประกอบด้วยพลังอันมีอานุภาพประจำตัว ในอันที่จะปรับแต่งอนาคตของแต่ละบุคคลเหตุนี้การประกอบกุศลจึงถูกวางไว้ในเนื้อหาขอบเขตของชีวิตในสังสารวัฏ และความปรารถนาของชาวพุทธก็ร่วมอยู่กับทัศนวิสัยเรื่องสังสารวัฏด้วยเช่นกันเมื่อพิจารณาความปรารถนาที่เปล่งออกมาตามข้างบนนั้นสามารถสรุปเนื้อหาดังต่อไปนี้

๑. ความปรารถนาเพื่อนดี สิ่งนี้สอดคล้องกับปรัชญาทางสังคมในยุคต้นของพระพุทธศาสนามีคำแนะนำมากมายในการเลือกเพื่อและคุณสมบัติของเพื่อที่พึงหลีกเลี่ยงและพึงแสวงหาการได้อยู่ร่วมกับคนที่ถือเป็นหนึ่งในมงคลที่ใช้อยู่พรกััน เพราะเพื่อเป็นตัวกำหนดความก้าวหน้าทางศีลธรรมของบุคคลหรือความเสื่อมของบุคคลมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ยอมรับถึงผลกระทบทางสังคมข้อนี้ที่มีต่อค่านิยมทางศีลธรรม ซึ่งฆราวาสพึงตระหนักอย่างถ่องแท้ความปรารถนาเพื่อนดีได้บันทึกอยู่ในบทสวดอันเป็นเครื่องเตือนความจำซึ่งจะสวดในตอนจบทุกพิธีกรรม

๒. ความปรารถนาชีวิตที่ดีในภายหน้า ความทะยานอยากและความคาดหวังของมนุษย์นั้นมีมากมายหลากหลายในธัมมปทัฏฐกถา อปาทาน เถรคาถาอรรคกถา เถรีคาถาอรรคกถาเป็นต้นมีตัวอย่างที่บันทึกไว้เกี่ยวกับความคาดหวังส่วนบุคคลเช่นนี้อันมาพร้อมกับความประพุดติทางกุศลที่ได้ประกอบขึ้นและการประสพผลสำเร็จอันเกิดจากการประกอบการกุศลนั้นในสังขารูปัตติสูตร^{๕๕} กล่าวโดยจำแนกไว้ว่าบุคคลผู้ประกอบด้วยศรัทธาศีล สตะจาคะและปัญญาสามารถที่จะเลือกภพเกิดได้ตัวอย่างเช่นถ้าบุคคลปรารถนาจะเกิดในราชสกุลเขาจะต้องประพุดติตนอยู่ในคุณ ธรรมที่กล่าวมาข้างบนนั้นและตั้งใจไว้ต่อการเกิดในที่นั้นกำหนดมั่นและเจริญความปรารถนา เช่น นั้นบ่อยๆขณะที่ยอมรับศกยภาพของมนุษย์ในข้อนี้โดยใช้วิธีส่งเสริมให้อุบาสกอุบาสิกามีความมั่นใจในตนเองและพึ่งตนเองและกระตุ้นพฤติกรรมในทางกุศล, ความปรารถนาให้สิ่งหวังสำเร็จของแต่ละบุคคลก็จะแสดงออกมาในตอนจบของพิธีสวดมนต์นอกจากนั้นพิธีสวดมนต์ได้ถูกสร้างมาอย่างพิเศษเพื่อส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองในทางโลกและความยืนยาวของชีวิตซึ่งในข้อนี้มันจะมาพร้อมกับการขจัดสิ่งไม่ดีทั้งหมดอันเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จอันส่งเสริมให้อุบาสกอุบาสิกาเผชิญหน้ากับความผันแปรของชีวิตได้อย่างมั่นใจและ

๓. ปรารถนาความสุขหลีกเลี่ยงพ้นจากทุกข์ สิ่งมีชีวิตทั้งหมดรักสุขเกลียดทุกข์การยอมรับข้อนี้ว่าเป็นธรรมชาติของคนธรรมดาผู้ศรัทธาก็จะเตือนใจในตอนจบของการประกอบกุศลว่าการทำความดีไม่เพียงแต่จะนำมาซึ่งความเบิกบานทางจิตและความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชีวิตนี้เท่านั้นแต่ยังสามารถกำจัดทุกข์และส่งเสริมความสุขในภายภาคหน้าอีกด้วย

๔. ปรารถนาความร่ำรวยทางวัตถุ พระพุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมนมนุษย์ไม่อาจอยู่ได้โดยตัวเองสังคมที่เข้มแข็งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาศกยภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ดังนั้นพิธีสวดมนต์ในระดับชุมชนจึงแสดงถึงความปรารถนาอย่างสูงถึงสังคมที่เข้มแข็งดีซึ่งจะทำให้ดีได้ด้วยการวางเงื่อนไขทางสภาพที่ตีงามความรุ่งเรืองทางวัตถุและผู้ปกครองที่ตั้งอยู่ในศีลธรรมมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่หยั่งรากลึกและแพร่หลายว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรมดังนั้นความปรารถนาดี

^{๕๕} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๖๐/๒๐๘.

ที่แสดงในตอนท้ายของพิธีสวดมนต์เพื่อชุมชนดูจะทำหน้าที่เป็นตั้งเครื่องเตือนใจชุมชนอย่างสุภาพ ไปสู่ผู้ปกครองถึงความรับผิดชอบอย่างจริงจังของพวกเขาต่อสังคมในวงกว้าง

๕. ประารณากการทำให้สุดแห่งทุกข์ การประกอบกุศลและการทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาทุกอย่างมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่การบรรลุนิพพาน ในระหว่างที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่พระองค์ได้ทรงตั้งเตือนภิกษุอยู่เสมอๆ ให้พากเพียรพยายามทำที่สุดแห่งทุกข์ให้ได้ในชาตินี้ พระสูตรหลายตอนแสดงให้เห็นว่าสาวกยุคแรกๆ ถูกหล่อหลอมด้วยความกระตือรือร้นอย่างแรงกล้าและให้ภิกษุทั้งหลายได้ปรับปรุงพัฒนาตนเองด้วยการประพฤติตามหลักศีลสมาธิและปัญญา โดยมีจุดประสงค์จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในชาตินี้

การแสดงความมุ่งมั่นทางจิตของชาวพุทธยอมรับนิพพาน ว่าเป็นภาวะที่พึงบรรลุในชาตินี้ได้ด้วยความพยายามยิ่งยวดของปัจเจกชนภายหลังจากมนุษย์ได้ลิ้มรสสุขของมนุษย์สมบัติและทิศสมบัติเป็นเวลายาวนานนิพพาน จึงถูกว่าเป็นอุดมคติสูงสุดที่จะพึงบรรลุในอนาคตกาลไกลโพ้นเพราะมนุษย์โดยธรรมชาติแล้วชอบความสุข จุดหมายสูงสุดจึงถูกผลักไสไปอยู่ทางท้ายๆ อันจะพึงบรรลุในเวลาที่ย่อมแล้วหลังจากได้ลิ้มรสความสุขในทุกรูปแบบก่อน แต่ก็ไม่ได้หมายถึงจะไม่สนใจต่อจุดหมายสูงสุด ความประพฤติทั้งมวลซึ่งจะนำบุคคลเข้าไปใกล้จุดหมายนี้ แม้จะเป็นทีละนึ่ๆ ที่ถูกกำหนดไว้ในรูปของบุญและกุศล ฆราวาสผู้หมั่นประพฤติกายวาจาใจในกุศลและบุญก็ถูกเรียกว่าอุบาสก ผู้ซึ่งดำเนินจากความมืดไปสู่ความสว่าง หรือจากความสว่างไปสู่ความสว่างกว่า ผู้ที่ประพฤติตรงกันข้ามนี้เรียกว่าผู้ดำเนินจากแสงสว่างไปสู่ความมืด หรือจากความมืดไปสู่ความมืดชาวพุทธทั้งมวลควรพยายามเป็นแบบอย่างแรกและในตอนจบของพิธีกรรมทางพุทธพวกเขาก็จะมีแรงบันดาลใจอันประเสริฐนี้ คอยเตือนความจำว่าจุดหมายของพวกเขาควรเป็นการทำอุดมคติเรื่องนิพพานให้เป็นความจริง และว่านิพพานเป็นสิ่งที่สามารถบรรลุได้ด้วยความพยายามของมนุษย์แต่ละคนเท่านั้น

๒.๕.๖ การอัญเชิญเทวดา

พิธีสวดมนต์ในเหตุการณ์แรก คือ การสวดรัตนสูตรของพระพุทธเจ้า ที่เมืองเวสาลีเพื่อกำจัดทุกข์ภัยนั้น ไม่ปรากฏว่ามีการอัญเชิญเทวดา แต่ปรากฏว่ามีท้าวสักกเทวราชเสด็จมาพร้อมกับเทวดาทั้งหลายเพียงเพื่อต้องการฟังรัตนสูตร แต่พิธีสวดมนต์ในยุคหลัง มีการกล่าวถึงการอัญเชิญเทวดามาเพื่อรับรู้เหตุการณ์บางอย่าง ดังมีเรื่องในอรรถกถาอาฏานาฏิยสูตร ว่า หมู่งสงฆ์ได้พยายามขับไล่ภูตผีที่สิงบุคคอยู่ด้วยการสวด เมตตสูตร รัตนสูตรและมงคลสูตร ถ้าวิญญานยังไม่ออกไป พระสงฆ์จะประชุมกันในสถานที่แห่งหนึ่งและเรียกวินญาณมา เมื่อวิญญานนั้นมาถึงก็จะได้รับการแนะนำให้ไปสิงสถิตที่ต้นไม้และให้ปล่อยคนๆ นั้นไปถ้าหากยังไม่ยอมไปก็จะแจ้งแก่เทวดาว่า “จงดูปีศาจตนนี้ไม่ยอมปล่อยคนไป”^{๕๙} หลังจากได้แจ้งข่าวแก่เทวดาแล้วภิกษุก็จะสวดอาฏานาฏิยสูตรซึ่งเป็นมาตรการสุดท้ายเพื่อขับไล่ปีศาจให้ออกไป

จากหลักฐานนี้ สามารถเห็นได้ว่า ชาวสารที่ได้ถูกส่งออกไปยังภูตผีและเทวดา เป็นการสวดโดยพระภิกษุเอง เป็นพิธีสวดมนต์ที่ใช้ในการขับไล่ผี และสวดเพื่อแจ้งเทวดาให้รับรู้ข่าวเกี่ยวกับ

^{๕๙} ที.อ. (ไทย) ๓/๒๘๒/๑๖๑.

ภูตผีหัวตื้อและไม่ยอมแพ้ ต่อมาเมื่อพิธีสวดมนต์ได้กลายเป็นพิธีกรรมในทางป้องกันและเป็นสิริมงคลที่สามารถจัดทำได้อย่างอิสระเพื่อจุดประสงค์อันหลากหลาย เมื่อไม่มีการแจ้งเรื่องอันเดือดร้อนอันใดที่เกิดจากปีศาจส่งถึงเทวดา การสวดเพื่อแจ้งความแก่เทวดาดังกล่าว ก็ได้เปลี่ยนเป็นรูปแบบของการเชื้อเชิญเทวดาอย่างเป็นทางการ

ดังนั้น การต้อนรับเทวดาอย่างเป็นทางการจึงกลายเป็นคำพูดอันน่าประทับใจ ดั้งขั้นตอนการสวดมนต์ในพิธีกรรมต่างๆ จะมีพิธีสวดชุมนุมเทวดาในขั้นตอนแรกของพิธีกรรมอยู่เสมอ ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องสวดอัญเชิญเทวดา ดังบทสวดมนต์ต่อไปนี้ คือ

ปริตตานุกาโว สทา รกขตุติ ผริตวาน เมตตํ สเมตตา ภทนต์ตา อวิกขิตตจิตตยา ปริตตํ ภณนตุ สคเค กาเม จ รูปे คิริ สีขรตภู จนนตลิกเข วิมานे, ทีเป รฎฐเฐ จ คาเม ตรวนคหเน เคหวตถุมหิ เขตเต, ภูมมา จายนตุ เทวา ชลถลวิสเม ยกขคนรพพนาคา, ตีฎฐนตยา สนติเก ยํ มุนีวรวจัน สาสโว เม สุนนตุ, ธรรมสสวนกาโล อยมภทนต์ตา ธรรมสสวนกาโล อยมภทนต์ตา ธรรมสสวนกาโล อยมภทนต์ตา

แปลว่า ขออาราธนาพระคุณเจ้าทั้งหลาย จงมีเมตตา แผ่เมตตาไปว่า ขออานุภาพแห่งพระปริตร จงพิทักษ์รักษาในกาลทุกเมื่อเถิด ขออย่าได้มีจิตฟุ้งซ่าน เจริญพระปริตรเถิด ขอเชิญปวงเทพเจ้าทั้งหลาย ในข้อสวรรค์ชั้น กามาพจรกัณฑ์ ชั้นรูปาวจรกัณฑ์ และทวยเทพผู้สถิตที่ขุนเขา สิงขร หุบเหว อากาศวิมานกัณฑ์ ผู้ที่สถิตอยู่ในเกาะ ในแคว้นแคว้นกัณฑ์ ในบ้าน ที่ต้นไม้และป่าซุกกัณฑ์ ที่เรือน เรือกสวนไร่นากัณฑ์ ขอเหล่ายักษ์ คนธรรพ์และนาคทั้งหลายที่สถิตอยู่ในน้ำบนบกที่ลุ่มที่ดอน กัณฑ์ ซึ่งเป็นสถานที่ใกล้เคียงกัน ขอเชิญ มาประชุมกัน ขอบรรดาท่านสาธุชนคนดีทั้งหลาย จงสดับ รับฟังพระดำรัสของพระมุนีเจ้าผู้ประเสริฐกับข้าพเจ้าเถิด ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เวลานี้ เป็นเวลาฟังธรรม ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เวลานี้ เป็นเวลาฟังธรรม ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เวลานี้ เป็นเวลาฟังธรรม^{๖๐}

ต่อมา ในตอนท้ายสวดมนต์ เทวดาอุโยชนคาถา คือ คาถาส่งเทวดา จะถูกสวดขึ้นเป็นประจำในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นคาถากล่าวถึงการแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์ แล้วอัญเชิญเทวดาให้อนุโมทนาบุญและกลับไปสู่นิเวศน์ของตน พร้อมทั้งอาราธนาพระพุทธรูป พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณมาปกป้องคุ้มครองอันตราย ดังมีเนื้อหาในคาถานี้ว่า^{๖๑}

^{๖๐} สมเด็จพระสังฆราช, สวดมนต์ฉบับหลวง, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๔๐.

^{๖๑} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๒๘๒/๑๖๑.

ทุกขปุตตา จ นิททุกขา	ภยปุตตา จ นิภยา
โสภปุตตา จ นิสโสกา	โหนตุ สพเพปิ ปาณโน
เอตดาวตา จ อมเหทิ	สมภตฺ ปุณฺณสมปทฺ
สพเพ เทวานุโมทนต์ุ	สพฺพสมปตฺตีสิทฺธิยา
ทานํ ททนต์ุ สทฺธาย	สีลํ รกฺขนต์ุ สพฺพทา
ภาวนาภิริตา โหนตุ	คจฺจนตุ เทวตาคตา
สพเพ พุทฺธา พลปุตตา	ปจฺเจกานญจ ยํพลํ
อรหนตฺตานญจ เตเชน	รกฺขํ พนฺธามิ สพฺพโส.

แปลว่า ขอสัตว์ทั้งปวงที่มีทุกข์ จงไร้ทุกข์ ที่มีภัย จงไร้ภัย ที่มีโศกจงไร้โศก ขอเหล่าเทวดาทั้งปวงจงอนุโมทนาบุญสมบัติ ที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญด้วยการสวดพระปริตรเหล่านี้ ให้สำเร็จสมบัติทั้งปวงเถิด ขอเทวดาจงให้ทานด้วยศรัทธา จงรักษาศีลอยู่เสมอ จงเป็นผู้ยินดีในการภาวนา ขออัญเชิญเทวดาที่อยู่ในที่นี้กลับสถานของตนเทอญ ข้าพเจ้า ขอผู้กมนต์คุ้มครองด้วยเดชของพระพุทธเจ้าผู้ทรงพลานุภาพด้วยเดชพระปัจเจกพุทธเจ้า และด้วยเดชของพระอรหันต์ทั้งหลายไว้ ทั้งหมด^{๖๒}

๒.๖ เนื้อหาของบทสวดมนต์

มุ่งศึกษาเฉพาะบทสวดมนต์ ดังมีต่อไปนี้ บทสวดมนต์แต่ละบทมีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธพจน์ซึ่งสามารถใช้สวดเพื่อต้านทานคุ้มครองป้องกันและรักษาหรืออบรมจิตของผู้สวดนั้นแต่ละในเบื้องต้นซึ่งผู้วิจัยได้เลือกบทสวดที่นิยมสวดในปัจจุบันมีทั้งประโยชน์และได้ทั้งอานิสงส์และที่ขาดมิได้เลยก็คือประวัติความเป็นมาและอานุภาพพร้อมทั้งเนื้อหาคำแปลซึ่งมีดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ มงคลสูตร/มงคลปริตร^{๖๓}

เนื้อหาของสูตร

ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา อธิบายความโดยพิสดารถึงสาเหตุของการที่พระพุทธเจ้าตรัสมงคลสูตรไว้ว่า ประมาณ ๑๒ ปีก่อนพุทธกาล ประชาชนต่างตื่นตัวว่า อะไรคือเหตุที่ทำให้ชีวิตเป็นมงคล กล่าวได้ว่า บ้างก็ว่า วัตถุสิ่งของ เช่น ต้นไม้ สัตว์ หรือว่ารูปเคารพต่าง ๆ จะทำให้ชีวิตเป็นมงคล เรื่องราวการอภิปรายเรื่องมงคล ก็ไปถึงภุมเทวา คือเทวดาในระดับพื้นดิน เทวดาก็สนทนากันว่าอะไรคือมงคล ประเด็นนี้ก็ลุกลามไปถึงอากาศเทวา ไปถึงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ จนถึงพรหมโลกชั้นสุทธาวาส ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย ของผู้ที่บรรลุนิพพานเป็นพระอนาคามีแล้ว มีความเข้าใจในเรื่องมงคลชีวิตเป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถอธิบายได้ จึงได้ประกาศให้เทวดาทราบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเสด็จลงมาตรัสรู้ธรรมในอีก ๑๒ ปี ให้ไปถามพระพุทธองค์ในตอนนั้น

^{๖๒} พระมหาบุญจันทร์ ทตฺตปญฺโญ, มนต์พิธี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙.

^{๖๓} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๓/๖-๘.

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว คืบหนึ่งขณะที่ประทับอยู่ ณ เขตวันมหาวิหาร ใกล้เมืองสาวัตถี ท้าวสักกเทวราชได้นำหมู่เทวดาเข้าเฝ้า และบัญชาให้เทพบุตรองค์หนึ่งทูลถามพระองค์ว่า อะไรคือมงคลของชีวิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักมงคลสูตร ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐ หมวด นับเป็นรายการได้ ๓๘ ประการ

มงคลสูตร เป็นพระสูตรที่แนะนำวิธีการดำเนินชีวิต ที่เป็นมงคลสูงสุดอย่างชาวบ้านจนถึงชีวิตที่เป็นมงคลสูงสุดอย่างพระสงฆ์ พระพุทธองค์ตรัสพระสูตรนี้แก่เทวดาผู้ทูลถามถึงสิ่งที่ เป็นมงคลสาเหตุมาจากการที่ประชาชนประชุมกันที่สภาเพื่อฟังกถาที่แสดงเรื่องราวต่างๆ โดยได้เชิญผู้มีความรู้ในแต่ละเรื่องมาแสดงตามวาระ เรื่องที่แสดงนั้นบางเรื่องต้องใช้เวลานานถึง ๔ เดือนจึงจบลงได้

วันหนึ่ง ได้มีการหยิบยกเรื่องปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่เชื่อว่าเป็นมงคลสำหรับชีวิตขึ้นมาแสดง ณ สภาแห่งนั้น ปัญหานี้ได้มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง จนไม่สามารถหาข้อยุติได้ต่างคนต่างก็มีเหตุผลสนับสนุนแนวคิดของตน ปัญหาดังกล่าวมิใช่เพียงถกเถียงกันในหมู่มนุษย์เท่านั้น แต่ยังขยายวงถกเถียงกว้างออกไปจนถึงหมู่เทพทั้งหลาย ความวุ่นวายจึงเกิดขึ้นจากเมืองมนุษย์จนถึงสวรรค์ สิ่งที่คนสมัยพุทธกาลเชื่อกันว่าเป็นมงคลสูงสุดสำหรับชีวิตแยกออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มที่ถือเอาสิ่งที่ตาเห็นว่าเป็นมงคล กลุ่มนี้ถูกเรียกว่า **ทิฐุมงคลิกะ** กลุ่มนี้มีความเห็นว่าการได้เห็นสิ่งที่คนยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าดีนั่นเองเป็นมงคล สังคมมนุษย์ในยุคนั้นเห็นว่าสิ่งใดดี การได้เห็นสิ่งนั้นถือว่าเป็นมงคล เช่น คนในยุคนั้นเห็นว่าต้นนอนลุกขึ้นแต่เช้าได้เห็นนกนางแอ่นบินกลาเลนลม มะตูมสุกสีเหลืองสด หญิงมีครรภ์ เด็กน้อยแต่งตัวสวยงามน่ารัก น้ำเต็มตุ่ม ปลาตะเพียนแดงสด ม้าอาชาไนย รถเทียมด้วยม้าอาชาไนย พ่อโค แม่โค โคแดง รวมความคือ ตาได้เห็นสิ่งที่ยอมรับว่าดีนั่นเองเป็นมงคล

๒. กลุ่มที่ถือเอาสิ่งที่หูได้ยินว่าเป็นมงคล กลุ่มนี้ถูกเรียกว่า **สุตมมงคลิกะ** กลุ่มนี้มีความเห็นว่าได้ยินเสียงที่คนยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าดีนั่นเองเป็นมงคล เช่น ต้นนอนลุกขึ้นแต่เช้าได้ยินเสียงให้พรว่า จำเริญๆ เกิด สิ่งนี้ๆ เต็มบริบูรณ์ไม่ขาดตกบกพร่อง สิ่งนี้ๆ ชาวสะอาดบริสุทธิ์ จิตใจดี สิริเจริญ วันนี้ถูกขงามยามดี มงคลดี รวมความคือ หูได้ยินสิ่งที่ยอมรับว่าดีนั่นเองเป็นมงคล

๓. กลุ่มที่ถือเอาสิ่งที่จมูกดมกลิ่นว่าเป็นมงคลกลุ่มนี้ถูกเรียกว่า **มุตมมงคลิกะ** กลุ่มนี้มีความเห็นว่า การได้ดมกลิ่นลิ้มรสที่คนยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าดีนั่นเองเป็นมงคล โดยยึดถือสิ่งที่ได้รับรู้ทางจมูกทางลิ้นทางกายคือกลิ่นรสโผฏฐัพพะสมบัติว่าดีงามเป็นมงคล เช่นต้นนอนลุกขึ้นแต่เช้าได้สูดดมกลิ่นหอมของมวลบุปผา หรือได้แปรงพินให้ชาวสะอาดได้สัมผัสแผ่นดินอันอบอุ่นได้ยินอยู่ท่ามกลางข้าวกล้าอันเขียวขจีได้สัมผัสมูลโคสดหมู่เกวียนบรรทุกรา ได้ลูบไล้ดินสอพองของไถหาไถนุ่งผ้าขาวและโพกผ้าขาวสะอาดรวมความคือจมูกได้ดมกลิ่นที่ยอมรับว่าดีนั่นเองเป็นมงคล

ปัญหาดังกล่าวได้ถกเถียงกันกินเวลานานถึง ๑๒ ปีก็ยังไม่หาข้อยุติไม่ได้ว่าอะไรเป็นมงคลจึงเกิดข้อถกเถียงขยายวงกว้างออกไป ตั้งแต่หมู่มนุษย์จนถึงเหล่าเทวดาทั้งหลายในที่สุดพระอินทร์ เทวาริบัติ แห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้มีบัญชาให้เทพบุตรคนหนึ่งเป็นตัวแทนเหล่าเทพไปเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามมงคลพระพุทธรองค์ได้ตรัสมงคลสูงสุดสำหรับชีวิตตอบเทพบุตรปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่ เป็นมงคลสูตรสำหรับชีวิตที่ถกเถียงกันมานานถึง ๑๒ ปี จึงยุติลงตั้งแต่นั้นมา

พระพุทธองค์ทรงแสดงมงคล ๓๘ ประการไว้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตทรงแนะนำตั้งแต่การดำเนินชีวิตอย่างชาวบ้าน ว่า

๑. ต้องไม่คบค้าสมาคมกับคนพาลสันดานหยาบซึ่งจะนำความทุกข์ระทมใจและความเดือนร้อนมาให้

๒. การคบบัณฑิตจะทำให้ชีวิตพบทางสว่างเหมือนการขึ้นมาแห่งดวงอาทิตย์ได้ทำลายความมืด

๓. การเคารพบูชาสิ่งที่ควรเคารพบูชา

๔. การได้อยู่ในถิ่นอันสมควร

๕. ความมีบุญได้ทำไว้ในกาลก่อน

๖. การตั้งตนไว้ชอบ

๗. ความเป็นผู้มีการศึกษาดี

๘. ความเป็นผู้มีศิลปะ

๙. ความเป็นคนมีระเบียบวินัยที่ได้รับการฝึกหัดมาดี

๑๐. ความเป็นผู้มีการเจรจาปราศรัยดี

๑๑. การเลี้ยงดูบิดามารดา

๑๒. การสงเคราะห์บุตร

๑๓. การสงเคราะห์ภรรยา

๑๔. การมีงานไม่คั่งค้าง

๑๕. รู้จักให้ทาน

๑๖. มีธรรมะ

๑๗. การสงเคราะห์ญาติพี่น้อง

๑๘. การทำสิ่งที่ไม่มิโทษ

๑๙. การงดเว้นจากบาป

๒๐. การบังคับตนจากการดื่มน้ำเมา

๒๑. ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย

๒๒. การมีความเคารพ

๒๓. ความไม่เย่อหยิ่ง

๒๔. การมีความสันโดษ

๒๕. ความกตัญญู

๒๖. การพึงธรรมตามกาล

๒๗. มีความอดทน

๒๘. การเป็นผู้ว่าง่าย

๒๙. การพบเห็นสมณะ

๓๐. สนทนาธรรมตามกาล

๓๑. การบำเพ็ญตบะ

๓๒. การประพฤติพรหมจรรย์

๓๓. การเห็นอริยสัจ

๓๔. การทำนิพพานให้แจ้ง

๓๕. จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว

๓๖. เป็นจิตไม่ยินร้าย

๓๗. เป็นจิตไม่ยินดี

๓๘. เป็นจิตเกษม

มงคลทั้ง ๓๘ ประการนี้จะละเอียดขึ้นไปโดยลำดับมีจุดประสงค์เพื่อการพ้นทุกข์โศกโรคภัย ในการดำเนินชีวิตอย่างชาวบ้านทั่ว ๆ ไปจนถึงการพ้นทุกข์ในสังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิดพุดง่าย ๆ พระพุทธองค์ทรงแนะนำวิธีที่เป็นมงคลชีวิตอย่างชาวบ้านไปจนถึงมงคลชีวิตอย่างพระนั่นเอง

อานุภาพการป้องกัน

มงคลสูตร เป็นพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแสดง หลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดมงคลในการดำเนินชีวิต การนำมงคลสูตรมาสวดก็เพื่อเป็นการน้อมนำเอามงคลต่างๆ ตามที่ปรากฏในพระสูตร มาแสดงให้เกิดเป็นมงคลขึ้นกับชีวิต นอกจากนั้นมงคลสูตรยังมีอานุภาพในการป้องกันภัยอันตรายอันจะเกิดจากความไม่เที่ยงธรรมของเหล่าคนพาลสันดานหยาบทั้งหลาย ผู้ที่ดำเนินชีวิตตามหลักมงคลทั้ง ๓๘ ประการ ตามที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนนั้น เป็นชีวิตที่มีมงคลย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองเหมือนเปลวเทียนที่ส่องสว่าง ชีวิตเช่นนี้ไม่จำเป็นต้องไปแสวงหามงคลภายนอกที่ไหนเพราะเป็นชีวิตที่มีมงคลอยู่ในตัวแล้วหากทำได้ก็จะปราศจากทุกข์โศกโรคภัยในการดำเนินชีวิตและถึงความพ้นทุกข์ได้ในที่สุด เหมือนเปลวเทียนที่มีความสว่างในตัวเอง

๒.๖.๒ รัตนสูตร/รัตนปริตร^{๖๔}

เนื้อหาของสูตร

รัตนสูตร เป็นพระสูตรที่พระอานนท์เถระเรียนจากพระพุทธองค์โดยตรง เพื่อใช้สวดขจัดปัดเป่าภัยพิบัติที่เกิดกับชาวกรุงเวสาลี พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระเถระน้อมระลึกถึงคุณของรัตนะ คือพุทธรัตนนะ ธรรมรัตนนะ สังขรัตนนะ ทำสักกิริยาให้เกิดเป็นอานุภาพขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งหลายเนื้อความรัตนสูตรตอนแรกเริ่มต้นด้วยการแนะนำให้เหล่าภุมิทัตทั้งหลายได้อนุโมทนาบุญกุศลที่หมู่มนุษย์อุทิศให้และเมื่ออนุโมทนาแล้วขอให้เกิดเมตตาทำการรักษามนุษย์ทั้งหลาย

เนื้อความตอนต่อมา เป็นการน้อมคุณพระรัตนตรัยเป็นสัจวาจา เพื่อให้เกิดความสวัสดิ ส่วนตอนสุดท้าย เป็นคำกล่าวของท้าวสักกะที่ผูกขึ้นเป็นคาถาพรรณาคุณพระรัตนตรัย เป็นสัจวาจาให้เกิดความสวัสดิ รัตนสูตรปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกขุททกนิกายขุททกปาฐะ และปรมัตถโชติกาอรรถกถาขุททกนิกายสุตตนิบาต

กรุงเวสาลีนครหลวงแห่งแคว้นวัชชี เคยเป็นเมืองมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ เนืองแน่นไปด้วยอาณาประชาราษฎร์ เกิดภัยพิบัติอย่างร้ายแรง สมัยนั้นกรุงเวสาลีเกิดฝนแล้งติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี ข้าวกล้าแห้งตายเพราะแดดแผดเผา ผู้คนอดอยากล้มตายเป็นจำนวนมาก คนยากจนตายก่อนกลายเป็นศพอนาถาไร้คนจัดการ ถูกทิ้งเกลื่อนนคร พวกอมมนุษย์ได้กลืนซากศพที่พากันเข้าสู่

^{๖๔} พุ.พ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๘/๙-๑๔.

นคร ทำอันตรายแก่หมู่มนุษย์ ทำให้คนตายเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้ผู้คนล้มตายเหลือที่จะนับได้ ซึ่งนครเวสาลีที่เคยเป็นเมืองมั่งคั่งผู้คนพลุกพล่านชั่วกัวไปมาได้ประสบภัยพิบัติอย่างร้ายแรง ๓ ประการในคราวเดียวกันคือ

๑. ข้าวยากหมากแพง (ทุพภิกขภัย)
๒. ญาติปีศาจทำร้าย (อมนุสสภัย)
๓. เกิดโรคระบาดคร่าชีวิตผู้คน (โรคภัยพิบัติ)

ทำให้ชาวเมืองรวมตัวกันไปร้องทุกข์ต่อพระเจ้าแผ่นดินว่าในเมืองนี้ไม่เคยมีภัยทั้ง ๓ ประการนี้เกิดขึ้นมา ๗ ชั่วคนแล้วเห็นที่ผู้ปกครองรัฐจะประพฤติน่าชอบด้วยทำนองครองธรรมจึงทำให้เกิดเหตุร้าย

พระราชโอรสโปรดให้ชาวเมืองประชุมกันที่ศาลากลางเมือง เพื่อตรวจสอบความผิดของพระองค์ ก็ไม่เห็นความผิดประการใด จึงปรึกษากันว่าทำอย่างไรภัยทั้ง ๓ นี้ จะสงบลงได้ ผลของการปรึกษาได้ตกลงที่จะทูลเชิญเสด็จองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากแคว้นมคธสู่กรุงเวสาลีด้วยไฉนกันมาว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก พระองค์เปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ทรงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แก่อุกลแก่หมู่สัตว์ มีมहिธานุภาพ พระองค์เสด็จไปที่ไหนก็มีแต่ความสุข หากพระองค์เสด็จสู่กรุงเวสาลีภัยพิบัติทั้งปวงจักระงับลงไป

คราวนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าพิมพิสาร ผู้ถวายเวฬุวันให้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ชาววัชชีจึงส่งเจ้าลิจฉวีชื่อมหาลิและมหาอำมาตย์ผู้หนึ่งเป็นราชทูตนำเครื่องบรรณาการเดินทางเข้าสู่แคว้นมคธ ทูลร้องขอพระเจ้าพิมพิสารเพื่อขอพระราชทานวโรกาส กราบทูลเชิญเสด็จองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่กรุงเวสาลี

พระบรมศาสดาทรงพิจารณาเห็นว่าหากพระองค์เสด็จไปกรุงเวสาลีประโยชน์ ๒ อย่างจักเกิดขึ้นคือ พระองค์จะแสดงรัตนสูตรในสมาคมนั้น เป็นเหตุให้ชาววัชชีได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุมรรคผลเป็นอันมาก ประการหนึ่ง และภัยพิบัติทั้งหลาย จะสงบลงเพราะการเสด็จไปของพระองค์ ประการหนึ่ง พระพุทธองค์ทราบประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ชาววัชชีเช่นนี้จึงทรงรับนิมนต์เพื่อเสด็จสู่กรุงเวสาลี

พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์แล้ว จึงโปรดให้ตกแต่งเส้นทางเสด็จพระพุทธดำเนินตั้งแต่กรุงราชคฤห์ถึงฝั่งแม่น้ำคงคาอันเป็นพรมแดนของแคว้นทั้งสอง รับสั่งให้ปรับพื้น ถมดินทำทางให้เรียบเสมอ ให้ปลูกที่ประทับแรมทุกโยชน์เตรียมให้เสด็จวันละโยชน์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จออกจากกรุงราชคฤห์พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป สู่ฝั่งแม่น้ำคงคาลิ้นทาง ๕ โยชน์ ใช้ระยะเวลาเดินทาง ๕ วัน

ฝ่ายกรุงเวสาลีก็ได้ตกแต่งเส้นทางจากฝั่งแม่น้ำคงคาถึงกรุงเวสาลีเป็นระยะทางถึง ๓ โยชน์ เตรียมการรับเสด็จพระพุทธองค์ที่ฝั่งแม่น้ำคงคาอย่างยิ่งใหญ่เช่นเดียวกัน

ขณะที่เรือส่งเสด็จ ที่พระเจ้าพิมพิสารจัดถวายใกล้ถึงฝั่งนครเวสาลี มหาเมฆตั้งเค้าขึ้นทั้ง ๔ ทิศ พอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงย่างพระบาทแรกเหยียบผืนแผ่นดินที่ฝั่งแม่น้ำคงคาแคว้นมคธ ฝนโบกขรพรรษได้ตกลงมาอย่างหนักบนแผ่นดินแคว้นวัชชี ทุกแห่งน้ำไหลไปแค่เข้าแค่อ่าวพัดพาเอาสิ่งโสโครกต่างๆ ลงแม่น้ำลำคลองไปสิ้น พื้นดินชุ่มเย็นและสะอาดไปทั่วแคว้นวัชชี

พระพุทธองค์เสด็จจากฝั่งแม่น้ำคงคาถึงกรุงเวสาลีสิ้นระยะทาง ๓ โยชน์ เป็นเวลา ๓ วัน ครั้นเสด็จถึงกรุงเวสาลี พระอินทร์พร้อมด้วยเทพบริวารเป็นอันมากก็มา ณ ที่นั้น เมื่อเทวดาซึ่งเป็นใหญ่กว่ามากันมาก พวกอมนุษย์ก็ถอยร่นหลีกไปอันมาก

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืนที่ประตูพระนครเวสาลี รับสั่งให้พระอานนท์เรียนรัตนสูตร กล่าวสัจจะอันอาศัยคุณพระรัตนตรัยเพื่อกำจัดอุปัทวันตรายทั้งหลายภัยพิบัติทั้งปวง พระอานนท์เอาน้ำใส่บาตรของพระพุทธองค์เดินสวดรัตนสูตรพลางประพรมน้ำพระพุทธมนต์ไปทั่วพระนคร

พอพระอานนท์เถระขึ้นบท “ยังกิญจิ วิตตัง ฯลฯ” พวกอมนุษย์ที่ยังไม่หนีไปไหนตั้งแต่แรกที่พระพุทธองค์เสด็จมา ได้แอบอยู่ตามที่ต่างๆ ก็ทนไม่ไหวชิงกันหนีออกทางประตูเมืองทั้ง ๔ ประตู แน่นยัดเยียด บางพวกทนรอออกทางประตูไม่ไหว ช่วยกันพังกำแพงเมืองหนีกระเจิงไปหมดสิ้น พอพวกอมนุษย์ออกไป โรคในตัวมนุษย์ก็หาย ผู้ที่หายจากโรคก็ลุกออกมาบูชาพระอานนท์เถระด้วยเครื่องบูชาต่างๆ

ส่วนภายในพระนครเวสาลี ชาวเมืองต่างช่วยกันตกแต่งศาลากลางเมืองเป็นที่ประทับของพระพุทธองค์ เมื่อพระพุทธองค์เสด็จเข้าสู่ที่ประทับแล้วเหล่าภิกษุสงฆ์และเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ตลอดจนอาณาจักรก็ไปเฝ้าที่นั่น แม้ท้าวสักกะเทวราชตลอดจนเหล่าเทวดาทั้งปวงก็ได้มาเฝ้าที่นั่น พระอานนท์เที่ยวทำการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ไปทั่วกรุงเวสาลีแล้วได้มาเฝ้าพระพุทธองค์ที่นั่น ชาวพระนครเวสาลีที่หายป่วยติดตามพระเถระมาเฝ้าพระพุทธองค์ที่นั่น ชาวพระนครเวสาลีที่หายป่วยติดตามพระเถระมาเฝ้าด้วยเป็นอันมาก ที่ประชุมนั้นได้กลายเป็นมหาสมาคม พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสรัตนสูตรซ้ำในมหาสมาคมนั้น เมื่อจบเทศนา อุปัทวันตรายทั้งหลายภัยพิบัติทั้งปวงได้สงบลง ความสุขสวัสดิ์แผ่ไปทั่วแคว้นวัชช

แม้ท้าวสักกะจอมเทพก็ทรงดำริว่า พระพุทธองค์ทรงอาศัยคุณแห่งพระรัตนตรัยเป็นสัจจวาจา เกิดความสวัสดิ์แก่ชาวพระนครแล้ว แม้เราเองก็พึ่งอาศัยคุณแห่งพระรัตนตรัย กล่าวบางสิ่งบางอย่างเพื่อความสวัสดิ์แก่ชาวพระนครเช่นเดียวกัน จึงได้ตรัสคาถาว่า

“ยานิระ ภูตานิ สะมาคะตานิ ภูมมานิ วา ยานิวะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมนุสสะบุชิตัง พุทังณะมัสสามะ สุวัตติ โททุ” ฯลฯ

ครั้นท้าวสักกะจอมเทพ ตรัสคาถาเป็นสัจจกิริยาให้เกิดความสุขสวัสดิ์อย่างนี้แล้ว ทรงกระทำประทักษิณพระพุทธองค์แล้วได้เสด็จไปยังดาวดึงส์เทพนครพร้อมด้วยเทพบริวาร แต่นั้นฝนก็ตกต้องตามฤดูกาลพืชพรรณธัญญาหารกลับอุดมสมบูรณ์ นครเวสาลีได้กลับมาเป็นเมืองมั่งคั่ง ผู้คนพลุกพล่านไปมาขวักไขว่เหมือนเดิม

เหล่านาคราชทั้งหลายในแม่น้ำคงคาคิดกันว่า หมู่มนุษย์ทำการสักการะพระพุทธองค์เป็นอันมาก จึงได้ทูลวิงวอนให้พระพุทธองค์อนุเคราะห์พวกตน พระผู้มีพระภาคเจ้ารับคำนิมนต์ เหล่านาคราชนำเสด็จพระพุทธองค์พร้อมด้วยหมู่ภิกษุสู่นาคพิภพ พระองค์แสดงธรรมโปรดเหล่านาคราชตลอดราตรี รุ่งขึ้นเหล่านาคราชถวายสักการะและภัตตาหารทิพย์ พระพุทธองค์ทรงอนุโมทนาเสร็จแล้วได้เสด็จออกจากนาคพิภพ เหล่าภูมเทวดาและเทวดาทั้งหลายก็ได้สักการะต่อจากนี้เช่นเดียวกัน

เหตุการณ์ที่พระพุทธองค์ตรัสรัตนสูตรและเสด็จสู่นาคพิภพนี้เกิดขึ้นในระหว่างพรรษาที่ ๒ หลังการตรัสรู้

อรรถกถาพุทธทศนิกาย สุตตนิบาต กล่าวว่าในครั้งพุทธกาลนั้นได้มีการประชุมใหญ่อย่างไม่เคยมีปรากฏมาก่อน ๓ ครั้งเท่านั้นคือ

๑. ยมกปาฏิหาริยสมาคมได้แก่การประชุมใหญ่ในคราวที่พระพุทธองค์แสดงยมกปาฏิหาริย์
๒. เทโวโรหนสมาคมได้แก่การประชุมใหญ่คราวที่พระพุทธองค์เสด็จลงจากการจำพรรษาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
๓. คังโคโรหนสมาคมได้แก่การประชุมใหญ่ในคราวที่พระพุทธองค์เสด็จลงแม่น้ำคงคาสมัยที่กรุงเวสาลีเกิดภัยพิบัติร้ายแรงครั้งนี้

อานุภาพการป้องกัน

รัตนสูตร เป็นพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้พระอานนท์เถระสวดเป็นองค์แรก ภายหลังจากได้กลายเป็นแบบอย่างในการทำน้ำพระพุทธมนต์สำหรับพระสงฆ์สาวกต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทุกครั้งที่ทำน้ำมนต์จะต้องมีการสวดรัตนสูตร และทำสักกิริยาประพรมน้ำพระพุทธมนต์ รัตนสูตรมีอานุภาพในการขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งหลายให้อันตรธานหายไปสิ้นอย่างฉับพลัน และเกิดความสุขสวัสดิ์ หม่อมบุตรประจําถิ่นเหล่าใด ประชุมกันแล้วในนครนี้ก็ดี เหล่าใดประชุมกันแล้วในอากาศก็ดี ขอหม่อมบุตรทั้งปวงจงเป็นผู้ดีใจและจงฟังภาชิตโดยเคารพ เพราะเหตุนั้นแล ท่านภูตทั้งปวงจงตั้งใจฟัง กระทำไมตรีจิต ในหม่อมบุษยชาติประชุมกัน มนุษย์เหล่าใด ย่อมสังเวททั้งกลางวันกลางคืน เพราะเหตุนั้นแล ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาท รักษาหม่อมบุษยเหล่านั้น ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ อันใดอันหนึ่ง ในโลกนี้ หรือโลกอื่นหรือรัตนะอันใด อันประณีตในสวรรค์ รัตนะอันนั้นเสมอด้วยพระตถาคตเจ้าไม่มีเลย แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีพระศากยมนีเจ้า มีพระหฤทัยดำรงมั่น ได้บรรลุธรรมอันใดเป็นที่สิ้นกิเลส เป็นที่สิ้นราคะเป็นอมฤตธรรมอันประณีต สิ่งไร ๆ เสมอด้วยพระธรรมนั้นย่อมไม่มี แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระธรรม

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ทรงสรรเสริญแล้ว ซึ่งสมาธิอันใดว่าเป็นธรรมอันสะอาด บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวซึ่งสมาธิอันใด ว่าให้ผลโดยลำดับ สมาธิอื่น เสมอด้วยสมาธินั้นย่อมไม่มี แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระธรรม

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีบุคคลเหล่าใด ๘ จำพวก ๔ คู่ อันสัตบุรุษทั้งหลาย สรรเสริญแล้ว บุคคลเหล่านั้น เป็นสาวกของพระสุตต ควรแก่ทักษิณาทาน ทานทั้งหลาย อันบุคคลถวาย ในท่านเหล่านั้น ย่อมมีผลมาก แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยคำสัตย์นี้ขอความสวัสดิ์จึงมีพระอริยบุคคลทั้งหลายเหล่าใดในศาสนาพระโคตมเจ้า ประกอบดีแล้วมีใจมั่นคงมีความใคร่ออกไปแล้วพระอริยบุคคลทั้งหลายเหล่านั้นถึงพระอรหัตตผลที่ควรถึงหยั่งเข้าสู่พระนิพพานได้ซึ่งความดับกิเลสโดยเปล่าๆแล้วเสวยผลอยู่แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมี พระอริยบุคคลทั้งหลายเหล่าใดในศาสนาพระโคตมเจ้า ประกอบดีแล้ว มีใจมั่นคง มีความใคร่ออกไปแล้ว พระอริยบุคคลทั้งหลายเหล่านั้น ถึงพระอรหัตตผล

ที่ควรถึง หยั่งเข้าสู่พระนิพพาน ได้ซึ่งความดับกิเลส โดยเปล่า ๆ แล้วเสวยผลอยู่ แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีต ในพระสงฆ์

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีเสาเชือกที่ลงดินแล้ว ไม่หวั่นไหว ด้วยพายุ ๔ ทิศฉันใด ผู้ใด เล็งเห็นอริยสัจทั้งหลายเราเรียกผู้นั้นว่า เป็นสัตบุรุษผู้ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม อุปมาฉันนั้น แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมี พระโสดาบันจำพวกใด กระทำให้แจ้งอยู่ ซึ่งอริยสัจทั้งหลาย อันพระศาสดาผู้มีปัญญาอันลึกซึ้งแสดงดีแล้ว พระโสดาบันจำพวกนั้น ยังเป็นผู้ประมาทที่ดี ถึงกระนั้น ท่านย่อมไม่ถือเอาภพที่ ๘ (คือเกิดอีก อย่างมาก ๗ชาติ) แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส อันใดอันหนึ่งซึ่งยังมีอยู่ธรรมเหล่านั้น อันพระโสดาบันละได้แล้ว ซึ่งพร้อมด้วยทัสสนสมบัติ (คือโสดาปัตติมรรค) ที่เดียว อนึ่ง พระโสดาบันเป็นผู้พ้นแล้วจากอบายทั้ง ๔ พังไม่อาจเพื่อจะกระทำ อภิธานทั้ง ๖ (คือ อนันตริยกรรม ๕ และการเข้ารีต) แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมี พระโสดาบันนั้น ยังกระทำบาปกรรม ด้วยกายหรือ วาจาหรือใจได้บ้าง (เพราะความพลั้งพลาด)

ถึงกระนั้นท่านไม่ควรเพื่อจะปกปิดบาปกรรมอันนั้น ความเป็นผู้มีทางพระนิพพานอันเห็นแล้ว ไม่ควรปกปิดบาปกรรมนั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีพุ่มไม้ในป่า มียอดอันบานแล้วในเดือนต้นคิมหะ แห่งคิมหุดดูฉินโด พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงแสดงพระธรรม ให้ถึงพระนิพพานเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย มีอุปมาฉันนั้น แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธรูป

ด้วยคำสัตย์นี้ขอความสวัสดิ์จึงมี พระพุทธรูปผู้ประเสริฐ ทรงทราบธรรมอันประเสริฐ ประทานธรรมอันประเสริฐ นำมาซึ่งธรรมอันประเสริฐ แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธรูป

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมี กรรมเก่า ของพระอริยบุคคลเหล่าใดสิ้นแล้ว กรรมสมภพใหม่ย่อมไม่มี พระอริยบุคคลเหล่าใด มีจิตอันหน่ายแล้วในภพต่อไป

พระอริยบุคคลเหล่านั้น มีพีชสิ้นไปแล้ว มีความพอใจออกไม่ได้แล้ว เป็นผู้มีปัญญา ย่อมปรินิพพานเหมือนประทับอันดับไป ฉะนั้น แม้อันนี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีภูตประจำถิ่นเหล่าใด ประชุมกันแล้วในพระนครก็ดี เหล่าใดประชุมกันแล้วในอากาศก็ดี เราทั้งหลาย จงนมัสการพระพุทธรูปผู้มาแล้วอย่างนั้น ผู้อันความสวัสดิ์จึงมี ภูตประจำถิ่นเหล่าใด ประชุมกันแล้วในพระนครนี้ก็ดี เหล่าใดประชุมกันแล้วในอากาศก็ดี เราทั้งหลาย จงนมัสการพระธรรมอันมาแล้วอย่างนั้น อันเทพดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอความสวัสดิ์จึงมี ภูตประจำถิ่นเหล่าใด ประชุมกันแล้วในพระนครนี้ก็ดี เหล่าใดประชุมกันแล้วในอากาศก็ดี เราทั้งหลาย จงนมัสการพระสงฆ์ผู้มาแล้วอย่างนั้น ผู้อันเทพดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอความสวัสดิ์จึงมี^{๖๕}

^{๖๕} พระศาสนโศภน (วัดมกุฏกษัตริยาราม), สวดมนต์แปล, หน้า๕๗-๖๕.

๒.๖.๓ เมตตสูตร/เมตตปริตร หรือกรณีเมตตสูตร^{๖๖}

เนื้อหาของสูตร

เมตตสูตร เป็นบทสวดเพื่อให้เกิดความรักด้วยอานุภาพแห่งเมตตา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแนะนำให้เจริญเมตตาแก่มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ดังมีใจความดังต่อไปนี้

กิจนั้นใดอันพระอริยเจ้า บรรลุบวชอันระงับกระทำแล้ว กิจนั้นอันกุลบุตรผู้ฉลาดในประโยชน์พึงกระทำ กุลบุตรนั้น พึงเป็นผู้อาจหาญและซื่อตรงดี

เป็นผู้ที่ว่าง่าย อ่อนโยน ไม่มีอติมานะ เป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย เป็นผู้ที่มีกิจธุระน้อย ประพฤติเบาใจ มีอินทรีย์อันระงับแล้ว มีปัญญา เป็นผู้ไม่คะนอง ไม่พัวพันในสกุลง่ายวิญญูชนดิเตยนชนทั้งหลายอื่นได้ด้วยกรรมอันใด ไม่พึงประพฤติกกรรมอันนั้นเลย (พึงแผ่เมตริจิตไปในหมู่สัตว์ว่า)

ขอสัตว์ทั้งปวง จงเป็นผู้มีสุข มีความเกษม มีตนถึงความสุขเกิด สัตว์มีชีวิตทั้งหลาย เหล่าใด เหล่าหนึ่งมีอยู่ ยังเป็นผู้สะดุ้ง (คือมีตัณหา) หรือเป็นผู้มั่นคง (ไม่มีตัณหา) ทั้งหมดไม่เหลือ เหล่าใด ยาวหรือใหญ่ หรือปานกลาง หรือสั้น หรือหอม พื เหล่าใดที่เราเห็นแล้ว หรือมิได้เห็น เหล่าใดที่เราเห็นแล้ว หรือมิได้เห็น เหล่าใดอยู่ในที่ไกลหรือที่ไม่ไกลที่เกิดแล้ว หรือกำลังแสวงหาภพก็ดี

ขอสัตว์ทั้งปวงเหล่านั้นจงเป็นผู้มีตนถึงความสุขเกิด สัตว์อื่นอย่าพึงข่มเหงสัตว์อื่น อย่าพึงดูหมิ่นอะไร ๆ เขาในที่ไร ๆ เลย ไม่ควรบารณาทุกข์แก่กันและเพราะความคุมแค้น มารดาถนอมลูกคนเดียว ผู้เกิดในตนด้วยยอมพร่าชีวิตได้ ฉันทใด พึงเจริญเมตตา มีใจไม่มีประมาณในสัตว์ทั้งปวง แม้ฉันทนั้นบุคคลพึงเจริญเมตตา มีใจไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น ทั้งเบื้องบนเบื้องต่ำเบื้องเฉียง เป็นธรรมอันไม่คับแคบไม่มีเวร ไม่มีศัตรู

ผู้เจริญเมตตาจิตนั้น ยืนอยู่ก็ดี เดินไปก็ดี นั่งแล้วก็ดี นอนแล้วก็ดี เป็นผู้ปราศจากความง่วงนอนเพียงใด ก็ตั้งสติอันนั้นไว้เพียงนั้น

บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวกริยาอันนี้ว่าเป็นพรหมวิหารในพระศาสนานี้บุคคลที่มีเมตตา ไม่เข้าถึงทิฏฐิเป็นผู้มีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยทัสสนะ (คือโสดาปัตติมรรค) นำความหมกมุ่นในกามทั้งหลาย ออก ย่อมไม่ถึงความนอน (เกิด) ในครรรค์อีก โดยแท้ทีเดียวแล^{๖๗}

กรณีเมตตสูตร เป็นพระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระภิกษุเจริญเมตตาจิตไปในมวลสรรพสัตว์ ตลอดจนเทพเทวาภูตผีปีศาจทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขต ไม่จำกัดว่าสัตว์นั้นหรือเขาผู้นั้นจะเกี่ยวข้องกับเราหรือไม่ก็ตาม พวกกันไปเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อขอเรียนพระกรรมฐานก่อนจะแยกย้ายกันไปหาสถานที่จำพรรษาบำเพ็ญพระกรรมฐาน พระภิกษุหมู่หนึ่งรวมกันเป็นพวกได้ ๕๐๐ รูป เรียนพระกรรมฐานจากพระพุทธองค์แล้ว ได้ทูลลาไปแสวงหาเสนาสนะที่ชอบใจ ไม่ลำบากในการเข้าไปบิณฑบาต ภิกษุเหล่านั้นเดินทางมุ่งหน้าสู่เหนือไปไกลจนถึงหมู่บ้านใกล้ชายแดนแห่งหนึ่ง อยู่ป่าเชิงเขาซึ่งทอดเทือกมาจากเขาหิมวันต์ มีป่าไม้สูงใหญ่ร่มรื่น มีสายน้ำลำธารใสเย็นไหลผ่าน แม้หมู่บ้านที่จะอาศัยบิณฑบาตก็อยู่ไม่ไกลจากป่าแห่งนั้นมากนัก

^{๖๖} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๐/๒๐-๒๓,

^{๖๗} พระศาสนโศภน (วัดมกุฏกษัตริยาราม), สวดมนต์แปล, หน้า ๖๖-๖๘.

ชาวบ้านเห็นหมู่ภิกษุเป็นจำนวนมากก็จิตใจเกิดเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่งจัดภัตตาหารและนิมนต์ให้อยู่จำพรรษา พวกภิกษุเห็นว่าเสนาสนะสบาย หากอยู่จำพรรษาที่หมู่บ้านแห่งนี้ก็จะสะดวกไม่ลำบากในการบิณฑบาตและมีเวลาบำเพ็ญกรรมฐานได้เต็มที่ จึงตกลงจำพรรษาอยู่ที่นั่น ชาวบ้านต่างช่วยกันปลูกกุฏิ ๕๐๐ หลัง ให้ภิกษุรูปละหลัง ภิกษุเหล่านั้นต่างก็เริ่มทำความเพียรบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ตามโคนไม้ตามป่าทั้งกลางวันและกลางคืน

ฝ่ายรุกขเทวดาซึ่งสิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ราวป่าแห่งนั้น เคยอยู่สบายในวิมานบนต้นไม้ เมื่อเห็นภิกษุผู้ทรงศีลมานั่งอยู่ใต้ต้นไม้อันเป็นวิมานของตนเช่นนั้น ก็ไม่กล้าอยู่บนต้นไม้ซึ่งสูงกว่าพระภิกษุ จึงพาลูกลงจากวิมานมาอยู่ที่พื้นดิน ได้รับความลำบากเดือดร้อนเป็นอย่างมากแต่ก็ทนด้วยความเข้าใจว่าภิกษุเหล่านั้นพักอยู่สัก ๒-๓ วันแล้วคงจะไป ครั้นล่วงมาหลายวันก็ยังไม่ไป รุกขเทวดาจึงแน่ใจว่าภิกษุเหล่านั้นต้องจำพรรษาอยู่ที่นั่นแน่ หากเป็นเช่นนั้นพวกตนจะต้องลำบากต่อไปอีกนาน จึงคิดอุบายที่จะให้ภิกษุเหล่านั้นไปจำพรรษาในที่อื่น

เมื่อคิดเช่นนี้ รุกขเทวดาจึงทำเป็นผีหลอกหลอนภิกษุทั้งหลายเมื่อภิกษุบำเพ็ญสมณธรรมในเวลากลางวัน เทวดาก็จะแสดงรูปยักษ์ที่น่าสะพรึงกลัวให้เห็นบ้าง ทำเสียงโหยหวนน่าหวาดกลัวน่าสยดสยองบ้าง ทำกลิ่นเหม็นสาบสาบบ้าง พระภิกษุทั้งหลายได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น นั้น ในที่ที่ตนปฏิบัติธรรมก็พากันตกใจสะดุ้งกลัว จนผิวพรรณเศร้าหมองกลายเป็นโรคผอมเหลืองนอนไม่หลับ ไม่เป็นอันปฏิบัติธรรมบำเพ็ญกรรมฐาน ไม่สามารถข่มใจให้สงบลงได้

วันหนึ่งพระภิกษุเหล่านั้นออกจากที่ปฏิบัติธรรมของตนมาประชุมกัน พระมหาเถระในสงฆ์เห็นพวกภิกษุเหล่านั้นต่างก็มีเนื้อตัวเศร้าหมองซูบซีดผอมเหลืองเช่นนั้นจึงถามถึงสาเหตุ พวกภิกษุต่างเล่าถึงสิ่งที่ตนประสบพบเห็นมาให้กันและกันฟัง จนไม่สามารถทำจิตใจให้เป็นสมาธิได้ จึงปรึกษากันว่าควรสละพรรษาต้นกลับไปจำพรรษาหลังที่กรุงสาวัตถีกับพระพุทธองค์ตามเดิม

การจำพรรษาก็คือ การที่ภิกษุอธิษฐานจิตว่าจะไม่ไปค้างแรมที่อื่นตลอดไตรมาส ๓ เดือน ในฤดูฝน เพื่อให้ภิกษุหยุดจาริก จะได้มีเวลาศึกษาและปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้น ก็เพื่อจะได้ไม่เป็นการรบกวนชาวบ้านซึ่งต้องประกอบอาชีพทำนาปลูกข้าว ธรรมเนียมการเข้าพรรษาของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนานั้น มีพุทธบัญญัติไว้เป็น ๒ คราวคือ

๑. การเข้าพรรษาต้นเรียกว่าปริมิกาวัสสุภนายิกา เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๘ เป็นต้นไป
๒. การเข้าพรรษาหลัง เรียกว่าปัจฉิมิกาวัสสุภนายิกาเริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๙ เป็นต้น

การเข้าพรรษาหลังนี้ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้เป็นกรณีพิเศษสำหรับภิกษุที่มีเหตุขัดข้องเข้าพรรษาต้นไม่ทัน

พวกภิกษุเหล่านั้นจึงจำต้องละพรรษาต้นรีบกลับไปเฝ้าพระพุทธองค์ทูลให้ทรงทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในราวป่าแห่งนั้น พระพุทธองค์ตรัสว่า สถานที่ไหนก็ไม่มีเสนาสนะสบายเท่าที่นั่น ทรงแนะนำให้ภิกษุเหล่านั้นกลับไปที่นี่อีก เมื่ออาศัยเสนาสนะนั้นแล้วก็สามารถปฏิบัติธรรมถึงความสิ้นกิเลสได้ พระพุทธองค์สอนให้ภิกษุเหล่านั้นเรียนพุทธมนต์อันเป็นทั้งอาวุธเป็นเครื่องป้องกันและเป็นทั้งกรรมฐานสำหรับบริกรรม ให้แผ่เมตตาไปทั่ว ไม่เจาะจง ไม่มีขอบเขต ไม่มีประมาณ

๑. ภิกษุต้องแผ่เมตตา ๒ ครั้งต่อวัน

๒. เจริญพระปริตร ๒ ครั้งต่อวัน

๓. เจริญอุสุภะ คือการพิจารณาร่างกายว่าเป็นของไม่สวยไม่งาม๒ครั้งต่อวัน

๔. เจริญมรณสติ คือพิจารณาความตาย ๒ ครั้งต่อวัน

การปฏิบัติเช่นนี้จึงจะชื่อว่าเป็นการจัดการป้องกันตนเอง

ภิกษุเหล่านั้นกลับไปยังราวป่านั้นอีกครั้ง ปฏิบัติตามที่พระพุทธรองค์ทรงแนะนำ ก่อนเข้าสู่ราวป่าได้ร่วมกันสาธยายพระสูตรนั้น เทวดาทั้งหลายได้รับเมตตาจิตจากภิกษุเหล่านั้น เกิดความเยือกเย็น ยินดีปรีดา ทำความรู้สึกลึกเหมือนภิกษุเหล่านั้นเป็นลูกในท้องของตนเอง ทำการต้อนรับด้วยความเอื้ออาทร ได้ทำการดูแลรักษาอย่างดี ภิกษุเหล่านั้นไม่มีสิ่งใดรบกวนจึงเกิดความสงบ เจริญกรรมฐาน ได้บรรลุพระอรหัตตภายในพรชาวันทุกรูป

อานุภาพการป้องกัน

พุทธรูปที่พระพุทธรองค์สอนภิกษุเหล่านั้นภาวนาเรียกว่า กรณียเมตตสูตร ปราภฏอยู่ในพระสุตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ พระองค์ทรงแนะนำวิธีการใช้คาถานี้ว่า ก่อนจะเข้าสู่ราวป่าให้หยุดยืนตั้งจิตแผ่เมตตาพร้อมกับสาธยายพระสูตรนี้ นอกจากเทวดาจะไม่แสดงสิ่งที่น่ากลัวหลอกลอนแล้ว ยังมีใจอนุเคราะห์ภิกษุโดยไม่ตรีจิต

เมื่อต้องเดินทางผ่านป่าเขาลำเนาไพร หรือไปอยู่ในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย ท่านให้สวดกรณียเมตตสูตร เพื่อเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายอันจะเกิดจากอมนุษย์ภูติผีปีศาจทั้งหลายให้เกิดความอ่อนโยนมีเมตตา มีความรู้สึกเหมือนเราเป็นลูกเป็นหลาน

๒.๖.๔ ชั้นธสูตร/ชั้นปริตร^{๖๔}

เนื้อหาของสูตร

ชั้นธสูตรเป็นบทสวดเพื่อเมตตาให้แก่สรรพพืชทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ป้องกันภัยจากอสรพิษและสัตว์ร้ายอื่นๆ จะได้ไม่มาแผ้วพานดังมีใจความดังต่อไปนี้

ความเป็นมิตรของเรา จงมีกับพระยานาคทั้งหลาย สกุลวิรูปักษ์ด้วย ความเป็นมิตรของเรา จงมีกับพระยานาคทั้ง สกุลเอราภด้วย ความเป็นมิตรของเรา จงมีกับพระยานาคทั้งหลาย สกุลฉัพพยาบุตรด้วย ความเป็นมิตรของเรา จงมีกับพระยานาคทั้งหลาย สกุลกัณหาโคตมกะด้วย

ความเป็นมิตรของเรา จงมีกับสัตว์ทั้งหลาย ที่ไม่มีเท้าด้วย ความเป็นมิตรของเรา จงมีกับสัตว์ทั้งหลาย ที่มี ๒ เท้าด้วย ความเป็นมิตรของเรา จงมีกับสัตว์ทั้งหลาย ที่มี ๔ เท้าด้วย ความเป็นมิตรของเรา จงมีกับสัตว์ทั้งหลาย ที่มีเท้ามากด้วย

สัตว์ไม่มีเท้าอย่าเบียดเบียนเรา สัตว์ ๒ เท้าอย่าเบียดเบียนเรา สัตว์ ๔ เท้าอย่าเบียดเบียนเรา สัตว์มากเท้าอย่าเบียดเบียนเรา

ขอสรรพสัตว์มีชีวิตทั้งหลาย ที่เกิดมาทั้งหมดจนสิ้นเชิงด้วย จงเห็นซึ่งความเจริญทั้งหลาย ทั้งปวงเกิด โทษสามกโร ๆ อย่าได้มาถึงแล้วแก่สัตว์เหล่านั้น

^{๖๔} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๘๓, วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๑/๘, ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๐๕/๕๖.

พระพุทธเจ้า ทรงพระคุณไม่มีประมาณ พระธรรม ทรงพระคุณไม่มีประมาณ พระสงฆ์
ทรงพระคุณไม่มีประมาณ

สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย คือ งู แมลงป่อง ตะเข็บ ตะขาบ แมลงมุม ตั๊กแตน หนู เหล่านี้
ล้วนมีประมาณ (ไม่มากเหมือนคุณพระรัตนตรัย)

ความรักษา อันเรากระทำแล้วความป้องกัน อันเรากระทำแล้ว หมูสัตว์ทั้ง จงหลีกเลี่ยง
เรานั้นกระทำการนอบน้อม แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่

ทำการนอบน้อม แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ๗ พระองค์อยู่^{๖๙}

ชั้นปริตร เป็นคาถาที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ภิกษุแผ่เมตตาไปในบรรดาตระกูลที่มีพิษ
ดุร้ายทั้งหลาย เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันตนเองจากสัตว์ร้าย ปรากฏทั้งในพระวินัยปิฎกและพระสุต
ตันตปิฎก

เรื่องราวเกี่ยวกับการตรัสชั้นปริตรชาดก เกิดขึ้นที่เมืองสาวัตถี ขณะนั้นพระพุทธองค์
ประทับอยู่ในเขตพระเชตะวันมหาวิหาร อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ภิกษุรูปหนึ่งกำลังผ่าฟืน
อยู่ใกล้ประตูเรือนไฟ^{๗๐} ในเขตพระเชตะวันมหาวิหาร งูตัวหนึ่งได้เลื้อยออกจากกองไม้ฟืน กัดภิกษุนั้นที่
นิ้วเท้า ภิกษุนั้นทนพิษไม่ไหวก็สิ้นใจตายทันที

เรื่องที่ภิกษุถูกงูกัดตายได้ถูกกล่าวขานกันไปทั่ววัด พระพุทธองค์เสด็จผ่านมาเห็นภิกษุ
กำลังสนทนากัน จึงตรัสถามถึงต้นเหตุ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้พระพุทธองค์ทราบ
พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุนั้นคงจะมีได้แผ่เมตตาไปยังตระกูลพญางูทั้ง ๔ เป็นแน่ หากแต่เมตตาไปยัง
ตระกูลพญางูทั้ง ๔ แล้ว ก็จะไม่ถูกงูกัดตาย ตระกูลพญางูทั้ง ๔ คือ

๑. ตระกูลพญางูชื่อวิรูปักษ์
๒. ตระกูลพญางูชื่อเอราภถ
๓. ตระกูลพญางูชื่อฉัพยาบุตระ
๔. ตระกูลพญางูชื่อกัณฑาโคตมกะ

ต่อแต่นี้ไปเราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายแผ่เมตตาจิตไปยังตระกูลพญางูทั้ง ๔ เพื่อคุ้มครอง
ป้องกันตน พระพุทธองค์ตรัสว่าสมัยที่ยังไม่มีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ผู้คนทั้งหลายได้ออก
บวชเป็นดาบส ได้แผ่เมตตาไปในตระกูลพญางูทั้ง ๔ ต่างก็ปลอดภัยปราศจากอันตรายอันจะเกิดจาก
ตระกูลพญางูทั้ง ๔ เหล่านี้ แล้วพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสเรื่องราวในอดีตชาติของพระองค์ให้ภิกษุ
ทั้งหลายฟังว่า

^{๖๙} พระศาสนโศภณ (วัดมกุฏกษัตริยาราม). **สวดมนต์แปล**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราช
วิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๖๙-๗๒.

^{๗๐} **เรือนไฟ** คือโรงเรือนที่สร้างขึ้นสำหรับใช้เป็นที่ก่อไฟต้มน้ำร้อนสำหรับย้อมจีวรและใช้เป็นที่สำหรับ
อบกาย(ด้วยสมุนไพร) อันเป็นวิธีการรักษาสุขภาพของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล.

ในครั้งนั้น พระองค์เกิดในตระกูลพราหมณ์แคว้นกาสิ ครั้นเจริญวัยได้สละบ้านเรือนออกบวชเป็นฤๅษีตามความนิยมของผู้คนในสมัยนั้น ได้บำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุฤๅษีญาและสมาบัติ^{๗๑} ภายหลังมีผู้ออกบวชตามเป็นจำนวนมาก พระองค์สร้างอาศรมอยู่ที่ริมค้ำน้ำแห่งหนึ่งเชิงเขาหิมวันต์ แวดล้อมด้วยหมู่ฤๅษีอยู่อย่างสงบสุข

ที่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำคงคานั้น เป็นที่อาศัยอยู่ของงูนาาชนิดและงูเหล่านั้นคอยฉกกัดทำอันตรายพวกฤๅษีจนถึงแก่ความตายเป็นจำนวนมาก ฤๅษีทั้งหลายจึงแจ้งให้พระโพธิสัตว์ทราบ พระโพธิสัตว์เรียกประชุมลูกศิษย์ทั้งหลาย กล่าวว่า หากพวกท่านแผ่เมตตาไปในตระกูลพญางูทั้ง ๔ งูทั้งหลายก็จะไม่กัดพวกเธอ ตั้งแต่นี้ไปพวกเธอจงแผ่เมตตาไปในตระกูลพญางูทั้ง ๔

ตั้งแต่นั้นเหล่าฤๅษีทั้งหลายเชื่อฟังโอวาทของพระโพธิสัตว์แผ่เมตตารำลึกถึงพระพุทธรูป เมื่อฤๅษีรำลึกถึงพระพุทธรูปอยู่อย่างนี้บรรดาขันธ์ทั้งหลายต่างก็หลีกไปไม่ทำอันตราย แม้พระโพธิสัตว์ก็เจริญพรหมวิหาร คือการแผ่เมตตาปราณาให้ผู้อื่นพันทุกข์ หลังจากตายไปได้ไปเกิดในพรหมโลก

พระพุทธรูปทรงสรุพบว่า เหล่าฤๅษีในครั้งนั้นก็คือพุทธบริษัทในครั้งนี้ ส่วนฤๅษีผู้อาจารย์ก็คือพระองค์เอง และพระองค์ก็ทรงแนะนำวิธีการแผ่เมตตาจิตไปในตระกูลพญางูทั้ง ๔ ตามที่ปรากฏในชั้นปริตรชาดก

อานุภาพการป้องกัน

ชั้นปริตร นอกจากจะเป็นคาถาสำหรับป้องกันอสรพิษและสัตว์ร้ายทั้งหลายแล้ว ยังสามารถป้องกันอันตรายจากยาพิษทั้งหลายได้ด้วย

๒.๖.๕ อฏานาฎิสสูตร/อฏานาฎิปริตร^{๗๒}

เนื้อหาของสูตร

อฏานาฎิสสูตร เป็นบทสวดเพื่อแผ่เมตตาให้แก่ยักษ์ นาค คนธรรพ์และมนุษย์ทั้งหลาย ป้องกันภัยจากยักษ์ นาค คนธรรพ์ และมนุษย์ทั้งหลาย ทำให้มีสุขภาพดีและมีความสุข ดังมีใจความต่อไปนี้

ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมีแต่พระวิปัสสีพุทธเจ้า ผู้มีจักขุ ผู้มีสิริ ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมีแต่พระสิขีพุทธเจ้า ผู้มีปีกติอนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งปวง ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมีแต่พระเวสสภู พุทธเจ้า

ผู้มีกิเลสอันล้างแล้ว ผู้มีตปะ ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมีแต่พระกุกุสันธพุทธเจ้า ผู้ย้ายเสียซึ่งมารและเสนา ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมีแต่พระโกนาคมนพุทธเจ้า

ผู้มีบาปอันลอยเสียแล้ว ผู้มีพรหมจรรย์อันอยู่จบแล้ว ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมีแต่พระกัสสปพุทธเจ้า

^{๗๑} ฤๅษีญา คือความรู้ชั้นสูงที่เกิดจากกำลังสมาธิมี ๖ อย่างคือ ๑. อิทธิวิธีแสดงฤทธิ์ต่างๆได้

๒. ทิพโสตตะหุทิพย์ ๓. เจโตปริยญาณญาณที่ทายใจคนอื่นได้ ๔. ปุพเพนิวาสานุสติญาณญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้ ๕. ทิพจักขุตาทิพย์ ๖. อาสวกขญาณญาณที่ทำให้สิ้นกิเลส

^{๗๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕-๒๘๔/๑๖๙-๑๗๘.

ผู้พ้นแล้วจากกิเลสทั้งปวง ความนอบน้อมแห่งข้าพเจ้า จงมีแต่พระอังคีรสพุทธเจ้า ผู้เป็น
โอรสแห่งศากยราช

ผู้มีสิริ พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ได้ทรงแสดงแล้วซึ่งธรรมนี้ เป็นเครื่องบรรเทาเสีย ซึ่งทุกข์
ทั้งปวง

อนึ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่าใดก็ดี ที่ดับกิเลสแล้วในโลก เห็นแจ้งธรรมตามเป็นจริง
พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นเป็นคนไม่มีความส่อเสียด ผู้ใหญ่ ผู้มีความครั่นคร้ามไปปราศแล้ว

เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย นอบน้อมอยู่ ซึ่งพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้เป็นโคตมโคตร ผู้
เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เทพดา และมนุษย์ทั้งหลาย ถึงพร้อมแล้วด้วยวิชาและจรณะผู้ใหญ่ ผู้มีความ
ครั่นคร้ามไปปราศแล้ว

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนมัสการพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้โคตมโคตร ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย
วิชาและจรณะ พระพุทธเจ้าเหล่านั้นก็ดี เหล่าอื่นก็ดี หลายร้อยโกฏิ

พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ทั้งหมดเสมอกัน ไม่มีใครเหมือน พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ล้วนมีฤทธิ์มาก ล้วน
ประกอบแล้ว ด้วยทศพลญาณ ประกอบไปด้วยเวสรัสชญาณ พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ล้วนตรัสรู้อยู่

ซึ่งอาสภฐานอันอุดม พระพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้่องอาจไม่ครั่นคร้าม บันลือสีหนาทใน
บริษัททั้งหลาย

ยังพรหมจักรให้เป็นไป อันใคร ๆ ยังไม่ให้เป็นไปแล้วในโลก พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น
ประกอบแล้วด้วยพุทธธรรมทั้งหลาย ๑๘ เป็นนายก

ผู้ประกอบด้วยพระลักษณะ ๓๒ ประการ และทรงซึ่งอนุพยัญชนะ ๘๐ มีพระรัศมีอันงาม
ด้วยพระรัศมีมีมณฑลข้างละวา

พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ล้วนเป็นมุนีอันประเสริฐ พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ล้วนเป็นพระ
สัพพัญญู ล้วนเป็นพระชินาสพผู้ชนะ มีพระรัศมีมาก มีพระเดชมาก มีพระปัญญามาก มีพระกำลัง
มาก มีพระกรุณามาก เป็นนักปราชญ์ นำสุขมาเพื่อสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง และเป็น
ที่อาศัย เป็นที่ต้านทาน และเป็นที่เร้นของสัตว์ เป็นคติ เป็นเฝ้าพันธ์ เป็นที่ยินดีมาก

เป็นที่ระลึก และทรงแสวงหาประโยชน์ เพื่อสัตว์โลกกับเทวโลก พระพุทธเจ้าเหล่านั้น
ล้วนเป็นเบื้องหน้าของสัตว์

ข้าพเจ้า ขอวันทาพระบาทของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นด้วยเศียรเกล้า และขอวันทา
พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น ผู้เป็นบุรุษอันอุดม ผู้เป็นตถาคต ด้วยวาจาและใจทีเดียว

ในที่นอนด้วย ในที่นั่งด้วย ในที่ยืนด้วย แม้นในที่เดินด้วย ในกาลทุกเมื่อ พระพุทธเจ้า
ผู้กระทำความระงับจงรักษาท่านด้วยสุขในกาลทุกเมื่อ ท่านผู้อันพระพุทธเจ้าเหล่านั้นทรงรักษาแล้ว
จงเป็นผู้ระงับ พ้นแล้วจากภัยทั้งปวง และพ้นแล้วจากโรคทั้งปวง เว้นแล้วจากความเดือดร้อนทั้งปวง
ล่วงเสียซึ่งเวรทั้งปวง

ท่านจงเป็นผู้ดับทุกข์ทั้งปวงด้วยความจัญไรทั้งปวงจงเว้นไป โรคทั้งปวงจงฉิบหายไป
อันตรายอย่าได้มีแก่ท่าน ขอท่านจงเป็นผู้มีสุข มีอายุยืน ธรรมทั้งหลาย ๔ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ
ย่อมเจริญแก่บุคคลมีความไหว้ต่อบุคคลผู้ควรไหว้เป็นปกติ ผู้อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญเป็นนิตย์^{๗๓}

^{๗๓} พระศาสนโศภน (วัดมกุฏกษัตริยาราม), สวดมนต์แปล, หน้า ๘๖-๙๒.

อานุภาพการป้องกัน

อานุภาพการป้องกันที่ท้าวมหาธาตแสดง มีอานุภาพ ๒ ประการ คือ

๑. มีอานุภาพในการทำให้มนุษย์ที่ไม่เลื่อมใส ให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
๒. มีอานุภาพในการคุ้มครองป้องกันไม่ให้มนุษย์ที่ไม่เลื่อมใสจับต้อง สิ่งสูง เบียดเบียน ประทุษร้าย ทำให้ได้รับความลำบากเดือดร้อน

๒.๖.๖ อังคลิมาลสูตร/อังคลิมาลปริตร^{๗๔}

เนื้อหาของสูตร

อังคลิมาลสูตร เป็นบทสวด ซึ่งพระองค์อริยฐานแก่หญิงใกล้คลอดมาใส่บาตร ทำให้คลอดบุตรง่าย และป้องกันอุปสรรคอันตราย ดังมีใจความว่า

ดูก่อนน้องหญิง ตั้งแต่เราเกิดแล้วโดยชาติอริยะะ ไม่รู้จักแก่ง ปลงสัตว์มีชีวิจากชีวิต ด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ท่าน ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่กรรมของท่าน

อังคลิมาลปริตร เป็นปริตรน้อย มีบาลีที่จะสาธยายเพียง ๓ บรรทัดเท่านั้น แต่เป็นพระปริตรที่ทรงอานุภาพในทางบำบัดความป่วยไข้โดยตรง

อังคลิมาลปริตร แปลว่า พระปริตรของพระองค์อริยฐานเจ้า มีตำนานเล่าไว้ว่า พระเถระเจ้าผู้วิเศษองค์นี้ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ที่ได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาในเขตทิศคชสถาน คือเป็นยอดของสาวกองค์หนึ่งในมหาสาวก ๘๐ องค์

ก่อนที่ท่านยังมีได้ออกบวช ชื่อ อหิงสกะ เป็นบุตรราชบุโรหิตของพระเจ้ากรุงโกศลมีการศึกษาดี ต่อมามีความเห็นผิด กลายเป็นโจรร้าย ฆ่าคนนับจำนวนร้อย เป็นที่เกรงขามของคนจำนวนมาก ฆ่าแล้วตัดนิ้วมือคนละหนึ่งนิ้ว ร้อยเข้าเป็นพวงแขวนคอ เพื่อจะเอาไปทำพิธีชุบตัวให้วิเศษ คนจึงได้ขนานนามว่า องคลิมาลโจร แปลว่า โจรมีมาลัยนิ้วมือ ภายหลังพระบรมศาสดาทรงพระมหากรุณาเสด็จไปทรมานองคลิมาลโจรในป่า ให้หมดพยศร้ายยอมตัวเป็นศิษย์ ออกบวช บรรลุพระอรหันต์จึงได้นามว่า องคลิมาลเถระ บรรลุอริยผลเบื้องสูง

วันหนึ่ง พระเถระเจ้าออกบิณฑบาตผู้คนแตกตื่นวิ่งหนีด้วยความกลัว ท่านไม่ได้อาหารเลย ข้าสตรีนคนหนึ่งมีกรรมแก่ วิ่งหนีสะดุดดอกหญ้าล้มลง บังเกิดทุกขเวทนาในกรรม ทรมานทุราลัยลำบากอย่างน่าสงสาร อุบาสกที่รู้จักท่านได้ขอร้องให้ท่านเอ็นดูช่วยอนุเคราะห์บำบัดทุกขเวทนาให้สตรีผู้เคราะห์ร้ายนั้นด้วย

พระเถระเจ้าสงสาร แต่เพราะท่านมิได้เป็นหมอยาจึงต้องใช้ธรรมโอสถ โดยนั่งลงบนแผ่นศิลา ณ ที่นั้น แล้วตั้งเมตตาคจิต กระทำสังจกิริยาขออานุภาพอริยธรรมที่ท่านได้บรรลุมาบำบัดทุกขเวทนา ให้สตรีผู้นั้นประสบความสวัสดิ์ในการคลอดด้วย พอท่านกล่าวพระปริตรนี้จบลง สตรีคนนั้นก็มีความสบายหายจากความเจ็บ และคลอดบุตรโดยสวัสดิ์ในทันใดนั่นเอง

^{๗๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๕๑/๓๓๕.

อานภาพการป้องกัน

สามารถทำให้แผ่นดินที่ท่านนั่งนั้น มีสภาพเหมือนองค์ท่านอีกด้วย ทราบว่าต่อมาใครจะเจ็บครรภ์คลอดบุตร ก็มีผู้ไปสักการบูชา เอาน้ำล้างแผ่นดินนั้นมาให้คนเจ็บครรภ์ดื่มปะพรม สามารถทำให้คลอดบุตรง่ายดาย ผู้คนเล่าลือนับถือกันมาจนบัดนี้ เพราะฉะนั้น พระปริตรบทนี้ จึงเป็นที่นิยมนับถือจัดไว้ในเจ็ดตำนานให้พระสงฆ์สวดในงานมงคลสืบมา

๒.๖.๗ โมรสสูตร/โมรปริตร^{๗๕}

เนื้อหาของสูตร

โมรสสูตร เป็นบทสวดป้องกันภัยจากผู้คิดร้าย ซึ่งนกกยงใช้บูชาพระพุทธเจ้าทำให้คลาดแคล้วจากบ่วงของนายพราน ดังมีใจความต่อไปนี้

เมื่อพระอาทิตย์อุทัยขึ้นมาเป็นดวงตาของโลก เป็นเจ้าแห่งแสงสว่าง กำลังสาดแสงสีทองส่องผืนปฐพี ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระอาทิตย์ซึ่งสาดแสงสีทองส่องผืนปฐพี ขอท่านจงคุ้มครองข้าพเจ้าทั้งหลายให้อยู่เป็นสุขตลอดกลางวัน ในวันนี้

ท่านเหล่าใดละบาปได้แล้ว รัฐธรรมทั้งปวงหมดทุกอย่างขอท่านผู้ไม่มีบาปเหล่านั้น จงรับความนอบน้อมของข้าพเจ้า ท่านผู้ไม่มีบาปทั้งหลายโปรดรักษาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอนอบน้อมพระโพธิญาณ ขอนอบน้อมท่านผู้หลุดพ้นแล้วทั้งหลาย ขอนอบน้อมแต่วิมุตติธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวงนกกยงนั้นสวดปริตรนี้แล้ว จึงเที่ยวไปแสวงหาอาหาร

เมื่อพระอาทิตย์อุทัยขึ้นมาเป็นดวงตาของโลก เป็นเจ้าแห่งแสงสว่าง สาดแสงสีทองส่องผืนปฐพีกำลังอัสดงแล้ว ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระอาทิตย์ซึ่งสาดแสงสีทองส่องผืนปฐพี ขอท่านจงคุ้มครองข้าพเจ้าทั้งหลายให้อยู่เป็นสุขตลอดราตรีค่ำคืนวันนี้

ท่านเหล่าใดละบาปได้แล้ว รัฐธรรมทั้งปวงหมดทุกอย่าง ขอท่านผู้ไม่มีบาปเหล่านั้น จงรับความนอบน้อมของข้าพเจ้า ท่านผู้ไม่มีบาปทั้งหลายโปรดรักษาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอนอบน้อมพระโพธิญาณ ขอนอบน้อมท่านผู้หลุดพ้นแล้วทั้งหลาย ขอนอบน้อมแต่วิมุตติธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง^{๗๖}

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์ เกิดเป็นนกกยงมีขนสีทองงดงามมากอาศัยอยู่บนเขาสูงชื่อทัมชกหิรัญบรรพต นกกยงโพธิสัตว์นั้นระมัดระวังรักษาตัวเป็นอย่างมาก ที่อยู่อาศัยจึงลึกลับและไกลจากถิ่นมนุษย์ ถึงอย่างนั้นนกกยงก็ยังต้องร้ายมนต์สำหรับคุ้มครองป้องกันตัวให้ปลอดภัยทุกเช้าเย็น

เมื่อพระอาทิตย์นกกยงจะบินไปจับที่ยอดเขาภูกันนั้น เพ่งดูพระอาทิตย์กำลังขึ้น พลังสวดมนต์นมนัสการพระอาทิตย์อุทัยว่า "อุเทตะยัญญ จักขุมา เอกะราชา" เป็นต้น ตลอดจนกล่าว นมนัสการพระพุทธเจ้าทั้งหลายซึ่งเสด็จปรินิพพานไปแล้วในอดีต เพื่อเป็นเครื่องคุ้มครองรักษาให้ปลอดภัยในถิ่นที่ท่องเที่ยวไปหาอาหารในเวลากลางวัน

^{๗๕} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๗-๑๘/๔๐.

^{๗๖} อ่างแล้ว.

พอตกเย็นนกยูงก็จะบินไปจับที่ยอดเขาทัณฑกหรือภูบรรพตแล้วสวดมนต์นมัสการพระอาทิตย์ที่กำลังอัสดงว่า "อะเปตะยัญจักขุมา" เป็นต้น กล่าวนมัสการพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลายซึ่งเสด็จปรีณิพพานไปแล้วในอดีต ตลอดจนนมัสการคุณของพระองค์ แล้วก็เข้านอน เพื่อเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันรักษาตนให้ปลอดภัยในถิ่นที่อยู่อาศัย ด้วยอานุภาพแห่งพระปริตรที่นกยูงนมัสการเช่นนี้เป็นกิจวัตรทุกวันเช้าเย็นมิได้ขาดจึงทำให้นกยูงแคล้วคลาดปลอดภัยตลอดมา

วันหนึ่ง พรานป่าคนหนึ่งเที่ยวล่าสัตว์ไปจนถึงถิ่นนั้น ได้เห็นยูงทองบนยอดเขานั้นโดยบังเอิญ เมื่อกลับมาบ้านจึงบอกลูกชายของตนให้ทราบไว้ ต่อมาพระราชเทวีของพระเจ้าพาราณสีพระนามว่าเขมา ทรงสุบินว่าได้เห็นนกยูงทองแสดงธรรมให้พระองค์ฟัง ครั้นตื่นบรรทมจึงทูลพระราชสวามีให้ทรงทราบ แล้วพระนางก็ทูลบอกพระประสงค์จะฟังธรรมของนกยูงทอง

พระราชาก็ตรัสถามเหล่าอำมาตย์ว่ามีนกยูงทองอยู่จริงหรืออำมาตย์ทูลว่า พวกพราหมณ์คงจะทราบ จึงตรัสถามพราหมณ์ พวกพราหมณ์รับรองว่าเคยได้ยินว่านกยูงทองนั้นมีอยู่จริง แต่ไม่ทราบแหล่งที่อยู่อาศัย พวกพรานป่าคงพอจะรู้ พระองค์จึงมีรับสั่งให้เรียกประชุมบรรดาพรานป่าทั้งหลาย แล้วตรัสถามถึงเรื่องนกยูงทอง บุตรของพรานป่าคนนั้นก็กราบทูลให้ทรงทราบว่า นกยูงทองมีอยู่จริง พ่อของตนเคยเห็นนกยูงทองตัวหนึ่งอาศัยอยู่ที่ภูเขทัณฑกหรือภูบรรพต พระองค์จึงมีรับสั่งให้บุตรพรานป่าไปจับมาถวายเป็นๆ

พรานนั้นเที่ยวไปในป่าเสาะแสวงหาถิ่นที่อยู่และที่ลงหาอาหารของนกยูงจนพบแล้วจึงไปวางบ่วงในที่นั้น ด้วยอานุภาพแห่งมนต์เมื่อนกยูงจะเหยียบบ่วงที่นายพรานดักไว้ บ่วงก็ไม่คล่องเท้า นายพรานพยายามดักอยู่ถึง ๗ ปี โดยมิได้กลับบ้านเพราะกลัวต้องพระราชอาญาแต่ก็ไม่สามารถจับนกยูงทองได้ เพราะแคล้วคลาดบ้าง บ่วงไม่แล่นบ้าง ในที่สุดนายพรานคนนั้นก็ถึงแก่ความตายอยู่กลางป่านั้น

พระนางเขมาราชเทวี เมื่อไม่ได้ฟังธรรมจากนกยูงทองดังพระประสงค์ก็ตรอมพระทัยสิ้นพระชนม์ไป พระเจ้าแผ่นดินทรงผูกอาฆาตว่าพระราชเทวีต้องสิ้นพระชนม์เพราะนกยูงทองตัวนั้น จึงมีรับสั่งให้จารึกแผ่นทองคำว่า "มีนกยูงทองตัวหนึ่งอาศัยอยู่บนยอดเขาทัณฑกหรือภูบรรพต หากผู้ใดได้กินเนื้อของมัน ผู้นั้นจะมีอายุยืนไม่แก่และไม่ตาย" แล้วให้บรรจุใส่หีบทองเก็บไว้

เมื่อพระราชองค์นั้นสิ้นพระชนม์แล้ว พระราชาองค์อื่นขึ้นครองราชย์สืบต่อมา ได้ทราบความในจารึกแผ่นทองคำนั้น มีพระประสงค์ที่จะมีพระชนมายุยืน ไม่แก่และไม่ตายดังในจารึก จึงรับสั่งให้พรานอีกคนหนึ่งไปจับนกยูงทองตัวนั้น แม้พรานคนนั้นจะพยายามสักเท่าใด ก็ไม่สามารถจับนกยูงทองตัวนั้นได้ จนในที่สุดตนเองก็ต้องมาทิ้งชีวิตอยู่กลางป่าเช่นเดียวกับพรานคนก่อน เหตุการณ์เป็นดังนี้ต่อมาโดยทำนองเดียวกันถึงพระเจ้าแผ่นดิน ๖ พระองค์

ครั้นถึงสมัยพระราชองค์ที่ ๗ ครองราชย์ พระองค์ก็รับสั่งให้พรานป่าไปจับนกยูงทองตัวนั้นมาตามจารึก นายพรานคนนั้นปัญญาหลักแหลม ไปสังเกตการณ์อยู่หลายวันจึงรู้ว่า ที่นกยูงตัวนั้นไม่ติดบ่วงเพราะสวดมนต์ป้องกันตนก่อนแล้วออกหากิน จึงไม่มีใครสามารถจับได้ นายพรานคิดว่าหากสามารถจับก่อนที่นกยูงจะสวดมนต์ก็น่าจะจับได้ เมื่อคิดดังนี้แล้วก็กลับเข้าไปจับนกยูงตัวเมียตัวหนึ่งมาเลี้ยงไว้จนเชื่อง หัดให้พ้อนรำขับร้องจนชำนาญดีแล้ว ก็อุ้มนางนกยูงไปแต่เช้าตรู่ ก่อนเวลาที่นกยูงทองจะสวดมนต์จึงปักหลักดักบ่วงไว้ และปล่อยนางนกยูงรำแพนส่งเสียงร้องรับอรุณอยู่ก้องป่า

พอนกยูงทองได้ยินเสียงนางนกยูง ก็เกิดความกระสันกระสับกระส่ายเร่าร้อนรัญจวนใจ ด้วยอำนาจกิเลส ไม่สามารถสวดมนต์ตามที่เคยปฏิบัติมา บินกลาไปหานางนกยูงโดยเร็ว เลยติดบ่วงที่พรานดักไว้ พรานจับนกยูงทองไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทอดพระเนตรเห็นรูปร่างของนกยูงทองนั้นแล้วพอพระทัย และทรงโปรดปรานมาก ทรงสืมการที่จะเสวยเนื้อมนูกยูงนั้นเสียสิ้น โปรดให้เตรียมที่ไว้สำหรับนกยูงทอง

นกยูงทองได้ทูลถามพระราชว่า มหาราชาเจ้า พระองค์รับสั่งให้จับข้าพระองค์เพราะเหตุไร พระราชาตรัสว่า ได้ทราบว่ามีผู้ใดได้กินเนื้อของเจ้า ผู้นั้นจะไม่แก่และไม่ตาย เราปรารถนาจะได้กินเนื้อของเจ้าแล้วไม่แก่และไม่ตายจึงให้จับเจ้ามา

นกยูงทองกราบทูลว่า มหาราชาเจ้า ผู้ที่ได้กินเนื้อข้าพระองค์จะไม่แก่และไม่ตาย แต่ตัวข้าพระองค์สืตต้องตาย พระราชาตรัสว่า ถูกแล้วเจ้าต้องตาย ถ้าเจ้าไม่ตายแล้วจะกินเนื้อได้อย่างไร

นกยูงทองกราบทูลว่า เมื่อข้าพระองค์ยังต้องตาย ก็แล้วทำไมคนที่กินเนื้อของข้าพระองค์จะไม่ตายเล่า พระราชาตรัสว่า มีจาริกบันทึกไว้ว่า เจ้ามีขนสีทอง ผู้ใดได้กินเนื้อของเจ้าแล้วจะไม่แก่และไม่ตาย

นกยูงทองกราบทูลว่า มหาราชาเจ้าที่ข้าพระองค์เกิดมามีขนเป็นสีทองนี้มีไชจะเกิดขึ้นเองโดยไม่มีเหตุ ในอดีตชาติ ข้าพระองค์เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ในนครนี้แหละ ข้าพระองค์รักษาศีล ๕ เป็นนิจและชักชวนอาณาประชาราษฎร์ในพระราชอาณาเขตให้รักษาศีลด้วยเมื่อข้าพระองค์ตายไป จึงได้เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่จนสิ้นอายุในภพนั้น แล้วจึงมาเกิดในกำเนิดนกยูงนี้ เพราะผลแห่งอกุศลกรรมบางอย่างตามมาให้ผล ที่ชนข้าพระองค์เป็นสีทองก็ด้วยอานุภาพแห่งศีล ๕ ที่ได้รับการแต่ชาติก่อนนั้น

พระราชาตรัสถามว่า เจ้ากล่าวว่าเจ้าเคยเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิครองราชย์อยู่ในพระนครนี้ ก็คำที่เจ้ากล่าวนี้นเราจะเชื่อได้อย่างไร จะมีใครเป็นพยานได้บ้าง

นกยูงทองกราบทูลว่า ข้าแต่มหาราชาเจ้า เมื่อเป็นพระเจ้าจักรพรรดิครองราชย์อยู่ในพระนครนี้นั้น ข้าพระองค์นั่งรถประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ สามารถเหาะไปในอากาศได้ รถคันนั้น ข้าพระองค์ให้ฝังจมไว้ใต้สระโบกขรณี ขอพระองค์จงรับสั่งให้ภูรถคันนั้นขึ้นมาเถิด รถนั้นจักเป็นสักขีพยานของข้าพระองค์ พระราชาสั่งให้ไขน้ำออกจากสระ แล้วให้จัดการภูรถขึ้นมาได้จึงทรงเชื่อคำพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์แสดงธรรมแก่พระราชว่า นอกจากพระนิพพานแล้ว สิ่งทั้งหลายล้วนปรุงแต่งขึ้น มีความไม่คงทนถาวร มีเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไปตามธรรมชาติ แล้วทูลขอให้พระองค์ตั้งอยู่ในศีล ๕ พระราชาทรงเลื่อมใสมาก ทรงบูชาพระโพธิสัตว์ด้วยราชสมบัติ ด้วยการยกราชสมบัติให้ครอบครอง พระโพธิสัตว์รับแล้วก็ถวายคืนแต่พระราชฯ อยู่อีก ๒-๓ วัน ถวายโอวาทพระราชฯ ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท แล้วก็บินกลับไปสู่ทัศนคติหรือบรรพตอันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของตนตามเดิม

อานุกาฬการป้องกัน

โมรปริตร เป็นพระปริตรที่กล่าวถึงคุณของพระพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลาย แล้วน้อมเอาพระพุทธานุภาพให้เกิดเป็นพุทธานุภาพปกป้องคุ้มครองให้มีความสุขดีแล้วคลาดปลอดภัย การสวดโมร

ปริตรก็เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล แคล้วคลาด ปลอดภัยจากภยันตรายทั้งหลาย แม้ศัตรูมุ่งร้ายก็ไม่อาจทำอันตรายได้ ผู้ที่ถูกใส่ความเป็นคดีฟ้องร้องท่านให้สวดบทนี้

๒.๕.๘ วัฏฏกสูตร / วัฏฏกปริตร^{๗๗}

เนื้อหาของสูตร

วัฏฏกสูตร เป็นบทสวดที่กล่าวถึงสังขารของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นนกคุ่ม ได้ตรัสแก่พระสารีบุตรเพื่อแสดงบารมีที่พระองค์ได้สั่งสมไว้ในภพก่อน ทำให้พ้นจากอัครภัย ดังใจความว่า คุณคือศีล สังขาร ชีวิตที่สะอาด และความเอื้ออาทรมีอยู่ในโลกด้วยความสัตย์นั้น ข้าพเจ้าจักกระทำสังขารอย่างยอดเยี่ยม

ข้าพเจ้าขอน้อมรำลึกถึงพลาณภาพแห่งพระสัทธรรมน้อมรำลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ทรงพิชิตมารในอดีต ได้กระทำสังขารยึดมั่นในกำลังแห่งสังขารที่ข้าพเจ้ามีอยู่ จึงขอทำสังขารว่า

ปีกทั้งสองข้างของข้าพเจ้ามีอยู่ แต่ก็ยังไม่แข็งแรงพอที่จะบินได้ เท้าทั้งสองข้างของข้าพเจ้ามีอยู่ แต่ก็ยังไม่แข็งแรงพอที่จะเดิน ได้พ่อแม่ก็พากันบินหนีไฟออกไปเสียแล้ว พระเพลิงเอ๋ยขอท่านจงดับเสียเถิด

พร้อมกับเมื่อข้าพเจ้ากระทำสังขาร เพลวเพลิงที่ลูกโขนรุ่งโรจน์ใหญ่หลวงนัก ก็กลับเวียนที่ไว้ ๑๖ กรีส เหมือนเปลวไฟตกถึงน้ำแล้วมอดดับ ฉะนั้น ไม่มีผู้ใดเสมอด้วยสังขารของข้าพเจ้า นี่คือสังขารมีของข้าพเจ้า^{๗๘}

อานุภาพและการป้องกัน

ด้วยอานุภาพของสัตยาริษฐานที่พญานกคุ่มกระทำขึ้นในทันใดไฟมีเปลวอันใหญ่ที่ลูกโขนโรจน์โชตินาการได้เวียนสถานที่ของพญานกคุ่มไว้ประมาณ ๑๖ กรีสระ โดยรอบแล้วดับลงเหมือนคบหญ้าที่ลูกโขนอยู่ด้วยไฟถูกกดให้จมลงในน้ำฉะนั้น

๒.๖.๙ โขขมังคสูตร/โขขมังคปริตร^{๗๙}

เนื้อหาของสูตร

โขขมังคสูตรเป็นบทสวดซึ่งเป็นองค์แห่งการรู้แจ้งแล้วอ้างสังขารนั้นมาพิทักษ์คุ้มครองทำให้ผู้สวดมีสุขภาพดีมีอายุยืนและพ้นจากอุปสรรคทั้งปวงดังมีใจความว่า โขขมังค์ ๗ ประการ คือ

๑. สติความระลึกได้
๒. ธรรมวิจยะการเลือกเฟ้นพิจารณาธรรม
๓. วิริยะความเพียร

^{๗๗} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๓๕/๙, พุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๒๒-๘๒/๖๒๐-๖๒๑.

^{๗๘} อ้างแล้ว.

^{๗๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๙๕-๑๙๗/๗๑-๗๔.

๔. ปิติความอิ่มใจ
๕. ปัสสัทธิความสงบ
๖. สมาธิความตั้งใจมั่น
๗. อุเบกขาความวางเฉย

เหล่านี้เป็นธรรมที่พระมุนีเจ้า ผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวงตรัสไว้ชอบแล้วบุคคล อบรมฝึกฝนให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อพระนิพพาน ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ

สมัยหนึ่ง พระโลกนาถเจ้าทอดพระเนตรเห็นพระโมคคัลลานะและพระกัสสปะเป็นไข้ได้ความลำบาก จึงทรงแสดงโพชฌงค์ ๗ ประการให้ท่านทั้งสองฟัง ท่านทั้งสองต่างชื่นชมยินดีพระธรรมเทศนานั้น แล้วกลับหายจากโรคทันที ด้วยการกล่าวคำสัตย์ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ

ครั้งหนึ่ง องค์พระธรรมราชาเองทรงประชวรไข้ รั้งสั่งให้พระจุนทะเถระกล่าวโพชฌงค์ ๗ ประการนั้นถวายโดยเคารพ ทรงบันเทิงพระฤทัยหายจากพระประชวรนั้นแท้จริงด้วยคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ

แท้จริงแล้ว อาพาธเหล่านี้ของท่านผู้ทรงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้ง ๓ อันตรธานไปไม่กลับเป็นอีกเหมือนอริยมรรคกำจัดกิเลสลงราบแล้วไม่เกิดอีกเป็นธรรมดา ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ^{๕๐}

โพชฌงค์ปริตรนั้น แปลว่า พระปริตรของธรรมเครื่องตรัสรู้ ซึ่งเป็นธรรมวิเศษประการหนึ่ง เป็นพระปริตรที่คนไทยนิยมใช้สวดต่ออายุ ส่วนมากปรากฏในหมู่คนไทยทั่ว ๆ ไป ถ้าผู้ใหญ่ของเราป่วยมาก มักจะไปอาราธนาพระสงฆ์มาสวดโพชฌงค์ปริตร แต่นิยมเรียกสั้น ๆ ว่า โพชฌงค์ ต้นเหตุที่นับถือเช่นนั้น คงจะเชื่อถือตามอำนาจของโพชฌงค์ที่ประจักษ์ตามเรื่องที่ยังเกิดขึ้น เหมือนพระปริตรบทอื่นนั่นเอง แม้โพชฌงค์ปริตรนี้ ก็มีตำนานเล่าไว้ว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบข่าว พระมหากัสสปเถระเจ้า และพระมหาโมคคัลลานเถระเจ้าอาพาธ ก็เสด็จไปเยี่ยม ครั้นรับสั่งถามถึงอาการของโรคและความรู้สึกผู้อาพาธได้ทรงพระมหากรุณา ตรัสโพชฌงค์สูตรประทานให้เถระทั้ง ๒ ฟัง เมื่อจบโพชฌงค์สูตรแล้ว พระเถระเจ้าทั้งสองก็หายจากอาพาธด้วยอำนาจของพระพุทโธสภบทนี้ พระสาวกทั้งหลายเลื่อมใสทูลขอประทานเรียนพระพุทโธมนต์บทนี้ไว้ทั่วกัน

ต่อมาครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระประชวร จึงรั้งสั่งให้ พระจุนทะเถระเจ้าผู้เป็นพุทธอุปัฏฐาก สวดโพชฌงค์สูตรบทนี้ต่อพระพักตร์ พระเถระเจ้าก็สวดถวายให้ทรงสดับตามพระพุทโธประสงค์ เมื่อสุดกระแสดเสียงสาธยายโพชฌงค์สูตรลง ก็บังเกิดเป็นอัศจรรย์บันดาลให้พระบรมศาสดาทรงหายประชวร และทรงผาสุกเป็นปกติ

อานุภาพและการป้องกัน

นิยมให้สวดในงานมงคลถือเป็นเครื่องบำบัดโรคเจริญอายุให้ยืนนาน

^{๕๐} อ่างแล้ว.

๒.๖.๑๐ ธัชคสูตร / ธัชคปริตร^{๘๑}

เนื้อหาของสูตร

ธัชคสูตร เป็นบทสวดที่กล่าวถึงเรื่องเทวดาชั้นดาวดึงส์แห่งดุสิตของพระอินทร์ ในสงครามระหว่างเทวดากับอสูร และเป็นการระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในเวลาเกิดความสะดุ้งกลัวเมื่ออยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง มีใจความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่พระเชตะวันวิหาร อารามของท่านอนาถ บิณฑิกเศรษฐีใกล้พระนครสาวัตถี ในเวลานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “พระพุทธเจ้าข้า” ดังนี้แล้วพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพระพุทธพจน์ต่อไปว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องราวในอดีตกาลอันไกลโพ้นเคยมีมาแล้วได้เกิดสงครามระหว่างเหล่าเทวดากับเหล่าอสูรขึ้น ครั้นนั้น ท้าวสักกเทวราชผู้เป็นใหญ่ในหมู่เทพ ตรัสเรียกเทวดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มาสั่งว่า ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ถ้าพวกเทวดาเข้าสู่สงครามแล้วเกิดความกลัวหวาดสะดุ้ง ขนพองสยองเกล้า ขอให้ท่านทั้งหลายแลดูยอดธงของเราเพราะเมื่อพวกท่านแลดูยอดธงของเราแล้วความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ความขนพองสยองเกล้าที่มีอยู่จักหายไป

ถ้าพวกท่านทั้งหลายแลดูยอดธงเราไม่ได้ ก็ขอให้แลดูยอดธง ของเทวราชชื่อปชาบดีแล้ว ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ความขนพองสยองเกล้าที่มีอยู่จักหายไป

ถ้าท่านทั้งหลายแลดูยอดธงของเทวราชชื่อปชาบดีไม่ได้ก็ให้แลดูยอดธงของเทวราชชื่ออิวรณ เพราะเมื่อท่านและดูยอดธงของเทวราชชื่ออิวรณแล้ว ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ความขนพองสยองเกล้าที่มีอยู่จักหายไป

ถ้าท่านทั้งหลายแลดูยอดธงของเทวราชชื่ออิวรณไม่ได้ ก็ให้แลดูยอดธงของเทวราชชื่ออิสาน เพราะเมื่อท่านแลดูยอดธงของเทวราชชื่ออิสานแล้ว ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ความขนพองสยองเกล้าที่มีอยู่จักหายไป

ภิกษุทั้งหลาย แท้จริงแล้ว เมื่อเหล่าเทวดาทั้งหลายแลดูยอดธงของท้าวสักกเทวราช แลดูยอดธงของเทวราชชื่อปชาบดี และดูยอดธงของเทวราชชื่ออิวรณ หรือดูแลดูยอดธงของเทวราชชื่ออิสาน ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ความขนพองสยองเกล้าที่มีอยู่ บางทีก็หายไป บางทีก็ไม่หาย เพราะเหตุไร ภิกษุทั้งหลาย เพราะว่าท้าวสักกเทวราชยังไม่สิ้นราคะ ยังไม่สิ้นโมหะ ยังกลัว ยังหวาดสะดุ้ง ยังต้องหนี

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนเราตถาคตกล่าวอย่างนี้ว่า ถ้าพวกเธอทั้งหลายไปอยู่ตามป่า ตามโคนไม้ ตามโคนไม้ ตามโคนไม้ ตามบ้านร้าง หรือที่อื่นใดแล้วเกิดความกลัว หวาดสะดุ้ง ขนพองสยองเกล้า ขอให้เธอทั้งหลายระลึกถึงเราตถาคตว่า

“เพราะเหตุอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เองทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะเสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง สามารถฝึกบุรุษที่

^{๘๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๙/๒๖๓.

สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า ทรงเป็นครูของเหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม ทรงมีความสามารถในการจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์”

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเมื่อเธอทั้งหลายระลึกถึงตถาคตอยู่ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ความขนพองสยองเกล้าที่มีอยู่จักหายไป

ถ้าระลึกถึงตถาคตไม่ได้ ก็ให้ระลึกถึงพระธรรมว่า “พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล สามารถแนะนำผู้อื่นให้มาพิสูจน์ได้ว่า “ท่านจงมาดูเถิด” ควรน้อมนำมาไว้ในตัว ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตนฯ”

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเมื่อเธอทั้งหลาย ระลึกถึงพระสงฆ์แล้วความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ขนพองสยองเกล้าที่มีอยู่จักหายไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะตถาคตเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าสิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ ไม่มีความกลัว ไม่หวาดสะดุ้ง ไม่หนี พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้สุดศัสตรา ครั้นตรัสพุทธพจน์นี้แล้วจึงตรัสนิคมคคาถาประพันธ์ ต่อไปอีกว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายไปอยู่ตามป่า ตามโคนไม้ หรือตามบ้านร้าง ให้ระลึกถึงพระพุทธรูปแล้วพวกเธอก็จะไม่มี ความหวาดกลัว ถ้าพวกเธอทั้งหลายไม่สามารถระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้แก้แค้นล้างล้างนรกชน ก็ให้ระลึกถึงพระธรรม อันสามารถนำสัตว์ออกจากทุกข์ ที่เราแสดงไว้ดีแล้วเถิด ถ้าพวกเธอไม่สามารถระลึกถึงพระธรรมที่สามารถนำสัตว์ออกจากทุกข์อันเราแสดงไว้ดีแล้ว ต่อจากนั้น ก็ให้ระลึกถึงพระสงฆ์ผู้เป็นเนืองนิตย์ของโลกละไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อท่านทั้งหลายน้อมรำลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์อยู่อย่างนี้ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ความขนพองสยองเกล้าก็จักไม่มีแลฯ^{๘๒}

อานุภาพและการป้องกัน

อานุภาพของพระพุทธรูป คุณพระธรรมเจ้าและพระสงฆ์เจ้า จึงสามารถบำบัดความกลัว ความสะดุ้ง ขนพองสยองเกล้าของบุคคลที่ระลึกถึงให้หายไปได้เสมอแท้ทีเดียว ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ แสดงว่า พระพุทธรูปคุณ พระธรรมคุณ และพระสงฆ์คุณ เป็นคุณอันทรงอานุภาพ ควรแก่การเจริญ ควรแก่การระลึกอย่างยิ่ง.

๒.๖.๑๑ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร^{๘๓}

เนื้อหาของสูตร

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีเนื้อหาแสดงถึงการปฏิเสศส่วนที่สูงสุดสองอย่าง และเสนอแนวทางดำเนินชีวิตโดยสายกลางอันเป็นแนวทางใหม่ให้มนุษย์ มีเนื้อหาแสดงถึงขั้นตอนและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงอริยสัจทั้ง ๔ คืออริยมรรคมีองค์ ๘ โดยเริ่มจากทำความเข้าใจให้ถูกต้องทางสายกลางก่อน เพื่อดำเนินตามขั้นตอนการปฏิบัติรู้เพื่อละทุกข์ทั้งปวง เพื่อความดับทุกข์ อันได้แก่นิพพาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นบทสวดที่กล่าวถึงที่สุด ๒ อย่างข้อปฏิบัติอันเป็นทางสายกลางหลักอริยสัจ ๔ อันเป็นข้อปฏิบัติเพื่อพ้นจากทุกข์และภูมิของเทวดาและพรหมมีใจความว่า อัน

^{๘๒} อ่างแก้ว.

^{๘๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๘-๒๗.

ข้าพเจ้า (คือพระอานนทเถระ) ได้สดับมาแล้วอย่างนี้สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันใกล้เมืองพาราณสีในกาลนั้นแลพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเตือนพระภิกษุปัญจวัคคีย์ว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลายที่สุดสองอย่างนี้

อันบรรพชิตไม่ควรเสพคือการประกอบตนให้พัวพันด้วยกามในกามทั้งหลายนี้ใดเป็นธรรมอันเลวเป็นเหตุให้ตั้งบ้านเรือนเป็นของคนมีกิเลสหนาไม่ใช่ไปจากข้าศึกคือกิเลสไม่ประกอบด้วยประโยชน์อย่างหนึ่งคือการประกอบความเหน็ดเหนื่อยด้วยตนเหล่านี้ใดให้เกิดทุกข์แก่ผู้ประกอบไม่ใช่ไปจากข้าศึกคือกิเลสไม่ประกอบด้วยประโยชน์อย่างหนึ่ง "ภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจ คือ ความจริงที่ช่วยมนุษย์ให้เป็นผู้ประเสริฐเกี่ยวกับการพิจารณาเห็นทุกข์ เป็นอย่างนี้ คือ การเข้าใจว่า "เกิด แก่ เจ็บ ตาย" ล้วนแต่ เป็นทุกข์ แม้แต่ความโศรกเศร้าเสียใจ ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กายทุกข์ใจ ทั้งความคับแค้นใจก็เป็นทุกข์ ประสพกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ พลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้นก็ เป็นทุกข์ ว่าโดยย่อ การยึดมั่นแบบฝังใจ ว่า เบญจขันธ์ (คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ว่าเป็น อัตตา เป็นตัวเรา เป็นเหตุทำให้เกิดความทุกข์แท้จริง

ภิกษุทั้งหลาย เหตุทำให้เกิดความทุกข์ (สมุทัย) มีอย่างนี้ คือ ความอยากเกินควร ที่เรียกว่า ทหยานอยาก ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิด เป็นไปด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจความเพติดเพลิน มัวเพติดเพลินอย่างหลงระเริงในสิ่งที่ก่อให้เกิดความกำหนัดรักใคร่นั่นๆ ได้แก่

๑. ความทหยานอยากในสิ่งที่ก่อให้เกิดความใคร่
๒. ความทหยานอยากในความอยากเป็นนั่นอยากเป็นนี่
๓. ความทหยานอยากในความที่จะพ้นจากภาวะที่ไม่อยากเป็น เช่น ไม่อยากจะเป็นคนไร้เกียรติ ไร้ยศ เป็นต้น อยากจะดับสูญไปเลย ถ้าไม่ได้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย นิโรธ คือ ความดับทุกข์อย่างแท้จริง คือ ดับความกำหนัดอย่างสิ้นเชิง มิให้ตัณหาเหลืออยู่ สละตัณหา ปล่อยวางตัณหาข้ามพ้นจากตัณหา ไม่มีเยื่อใยในตัณหา

ภิกษุทั้งหลาย ทุกขโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์อย่างแท้จริง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

๑. ความเห็นชอบ ๒. ความดำริชอบ ๓. วาจาชอบ ๔. การงานชอบ ๕. เลี้ยงชีวิตชอบ
๖. ความเพียรชอบ ๗. ความระลึกชอบ ๘. ความตั้งจิตมั่นชอบ"

สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา.^{๘๔}

อานุภาพและการป้องกัน

ด้วยอานุภาพของพระสูตรนี้ทำให้เกิดมีสังฆรัตนะเกิดขึ้นในโลกร่วมกับพระพุทธรัตนะธรรมรัตนะเป็นรัตนตรัยแก้ว ๓ ประการ ดังนั้น พระสูตรนี้ มีอานุภาพในการทำให้อายุยืน มักสวดในพิธีทำบุญอายุวัฒนมังคล จึงเป็นมงคลพิเศษไพศาลควรแก่การสวดควรแก่การท่องจำกำหนดและควรแก่การแสดงและควรแก่การบูชาสาธุการเพราะเหตุนี้ผู้รู้ทั้งหลายจึงพอใจสรรเสริญด้วยจะว่าโดยอรรถหรือพยัญชนะตลอดสาระสำคัญของความหมายในพระสูตรนี้แล้วเป็นธรรมสมควรอย่างยิ่ง

^{๘๔} พระศาสนโศภน (วัดมกุฏกษัตริยาราม), สวดมนต์แปล, หน้า๑๘๗-๒๐๒.

ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยกขึ้นแสดงในเวลานั้นสมกับที่พระองค์ทรงเป็นสัพพัญญูบรรลुพระสัมโพธิญาณโดยแท้

๒.๗ คุณค่า ความสำคัญของการสวดมนต์

คุณค่าของการสวดมนต์ อยู่ที่การสำรวมกาย วาจา ซึ่งจัดเป็นศีล และจิตใจสงบผ่องแผ้ว อยู่กับบทสวดเป็นสมาธิ เข้าใจความหมายของบทสวด เพิ่มพูนความคิดอ่านให้แตกฉานลึกซึ้ง จัดเข้าในปัญญา รวมความว่า เราสวดมนต์ให้ได้ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา อย่าสวดให้ขาดทุน คือสวดแล้วเสียเวลาเปล่า ไม่ได้อะไร นอกจากอุปาทานว่าเราได้สวดแล้ว ทุกๆ ครั้ง ที่เหล่านักบวช นักบุญ ผู้มีศีลมีธรรม ท่านได้ตั้งใจให้พระสวดมนต์ด้วยความเคารพด้วยความเชื่อความเลื่อมใส นั้น จะมีผลดี หรือจะมีอะไรเกิดขึ้นแก่ท่านทั้งหลายเหล่านั้นอย่างไรบ้าง พระพุทธเจ้าทรงตรัสอยู่เสมอๆ ในสมัยที่พระองค์ยังมีพระชนชีพอยู่ พระองค์ตรัสไว้ว่า^{๕๕}

“คนเรานั้น หากได้หว่านพืชด้วยเมล็ดพันธุ์พืชชนิดใดลงไปแล้ว เขาย่อมได้รับผล ที่เกิดขึ้นแล้วจากเมล็ดพันธุ์พืชที่หว่านไปนั้นแล้วทุกประการ จะได้ผลมาก ผลน้อย เกิดดี หรือไม่ดี ก็อยู่ที่เหตุและปัจจัย” บทพระพุทธรูปมนต์ หรือบทพระพุทธรูปคุณ พระธรรมคุณ พระสงฆ์คุณ ที่พวกเราได้น้อมมาสวดกันนั้น ถ้าหากจะเปรียบ ก็อาจเปรียบได้เช่นกับเมล็ดพันธุ์พืชที่หว่านไปนั้น ซึ่งเมล็ดพืชทั้งหลายเหล่านั้น ล้วนเป็นเมล็ดพันธุ์พืชที่ดีที่สุดเป็นเมล็ด พันธุ์พืชที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงประทาน ไว้ให้แก่พวกเรา ซึ่งเป็นเมล็ดพันธุ์พืชที่พระองค์ทรงได้มา ในสมัยที่พระองค์ทรงมีพระชนชีพอยู่ และได้หว่านไปรอบไปทั่วชมพูทวีป ก่อให้เกิดความสงบสุขอย่างมากในยุคนั้น และในยุคหลังจากที่พระองค์เสด็จเข้าสู่การปรินิพพานแล้วก็ตาม ก็ยังมีหมู่พระสงฆ์สาวกได้น้อมนำไปหว่านลงในหลายๆ ประเทศ ในหลายทวีป ก็ก่อให้เกิดผล คือความสงบสุข เกิดขึ้นเหมือนสมัยที่พระองค์ยังมีพระชนชีพอยู่เช่นกัน พระพุทธรูปมนต์ ก็คือพระธรรมคำสั่งสอน ที่เป็นภาษาบาลี มีความหมายทุกตัวอักษร มีความศักดิ์สิทธิ์ทุก ตัวอักษร จะรู้ได้ และเข้าใจได้ ก็ต้องขึ้นอยู่กับภูมิธรรม ภูมิปัญญาของแต่ละคนที่จะเข้าถึงได้ พระพุทธรูปมนต์เป็นบทพระธรรมคำสั่งสอนที่เกิดขึ้นแล้วจากพระผู้บริสุทธิ์สูงสุด มีพระปัญญา บารมีสูงสุด มีพระมหากรุณาธิคุณสูงสุด เป็นผู้ทรงความศักดิ์สิทธิ์สูงสุด เหนือสรรพสิ่งใดในโลกนี้ เพราะ ฉะนั้น อะไรที่เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงตรัส ที่พระองค์ทรงกล่าวไว้ทุกบท ทุกตอน ทุกคำ ล้วนแต่มีความหมาย มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวโดยอัตโนมัติ ฉะนั้น หากบุคคลใด ได้นำมาสวด มาสาธยาย หรือแม้แต่ได้ยินได้ฟัง ด้วยความเคารพ และสวดอย่างถูกต้องตามวิธี ฟังอย่างถูกวิธี ก็ย่อมส่งผลบังเกิดผลอย่างแน่นอน

การสวดมนต์แต่ละครั้งจึงถือว่า ผู้สวดได้รับคุณประโยชน์นานัปการ ทั้งแก่ตัวเองและแก่ส่วนรวมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสวดด้วยวิธีการไหนหรือบทใดก็ตาม หากสวดด้วยความตั้งใจจริง หมั่นพิจารณาเนื้อความจนเข้าใจและรู้ซึ่งถึงความหมายของบทสวดนั้นๆ แล้ว ย่อมได้รับผลานิสงส์มากมาย ดังนี้

๑. เป็นการสร้างศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นในคุณของพระรัตนตรัย กล่าวคือพระพุทธเจ้า ทรงตรัสรู้และเปิดเผยสัจธรรมแก่มวลมนุษย พระธรรมทำให้เข้าใจในสรรพสิ่งได้อย่างแท้ จริง และ

^{๕๕} วคิน อินทสระ, สวดมนต์เพื่ออะไร (www.larndham.org) เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๒๖ มี.ค. ๒๕๕๗.

พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วนำคำสอนนั้นมาเผย แพร่แก่ประชาชน ดังนั้น การสวดมนต์จึงเป็นการเสริมสร้างพลังศรัทธาในพระพุทธศาสนา และน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่ามากที่สุด

๒. เป็นการสร้างปัญญา คือ การสร้างสรรค์พลังทางปัญญา เพราะการที่เราท่องบ่นจดจำหลักธรรมที่ปรากฏในพระสูตร ต่างๆ นั้น แล้วนำไปพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยการพินิจพิจารณาความหมายของแต่ละสูตร ซึ่งในกระบวนการดังกล่าว เป็นการพัฒนาทางด้านความคิดและสติปัญญาให้เกิดขึ้น และย่อมสามารถขจัดปัญหาอุปสรรคได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

๓. เป็นการไล่ความขี้เกียจ และตัดความเห็นแก่ตัว เพราะในขณะที่กำลังสวดมนต์นั้น ความเบื่อหน่าย ง่วงนอน และเกียจคร้านจะ หายไป กลับมีจิตใจแจ่มชื่นฮึกเหิมอย่างน่าประหลาด นอกจากนี้ก็เป็นการตัดความเห็นแก่ตัวออกไปอีกด้วย เพราะในขณะที่เราสวดมนต์ อารมณ์จะจดจ่ออยู่ที่บทสวดมนต์ ไม่ทำให้คิดไปในเรื่องอื่นที่เป็นเหตุให้เกิดความฟุ้งซ่าน และเป็นการกำจัดความโลภ ความโกรธ หลง ออกไปจากใจ

๔. จิตสงบเป็นสมาธิ ในขณะที่สวดมนต์ ผู้สวดต้องสำรวมใจให้แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวคลอนแคลน มีใจจดจ่ออยู่กับบทสวดมนต์ระมัด ระวังอย่าให้สวดผิดอักขระ ขณะที่สวดอยู่จิตย่อมเป็นสมาธิ และเมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วย่อมเกิดความสงบเยือกเย็น ทำให้มีพลังในการคิดสร้างสรรค์ในสิ่งต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

๕. ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า กล่าวคือ ในขณะที่เรากำลังสวดมนต์อยู่นั้น เราย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ มีกาย วาจา เป็นปกติ (ศีล) มีใจที่แน่วแน่นิ่งสงบ (สมาธิ) และมีความรู้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า (ปัญญา) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติบูชา คือ การสวดมนต์

การที่ท่านฟังการสวดโพชฌงค์ แล้วหายจากอาพาธนั้น อรรถกถาฎีกาจารย์อธิบายว่า ขณะฟังโพชฌงค์อยู่นั้น ท่านพระมหากัสสปะคิดว่า โพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการนี้ ปรากฏชัดแก่ท่านตั้งแต่วันที่ท่านบรรลุพระอรหัตตผล คำสอนของพระพุทธองค์เป็นอุบายช่วยให้พ้นทุกข์ ขณะที่ท่านคิดอยู่ โลหิตในกายของท่านก็ผ่องใส อาการอาพาธเนื่องจากธาตุในกายที่เลื่อมล้ำผิดส่วนกันแล้วกำเริบขึ้น ได้สงบระงับหายไปขณะนั้น

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนใน
สังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เอกสารจากแหล่งข้อมูล คือพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา
ปกรณ์วิเสสณะ และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการสวดมนต์ การวิจัยเชิงปริมาณซึ่งมีขั้นตอนการ
ดำเนินการวิจัยดังนี้

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พุทธศาสนิกชนที่มาสวดมนต์ที่วัดพระศรี
รัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้เลือกโดยวิธีเจาะจง จากประชากรที่มาสวดมนต์ที่
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารจำนวน ๒๕๐ คน และกำหนดเป็นกลุ่มประชากรโดยการเทียบ
อัตราส่วนตามทฤษฎีของเครซีแอนด์มอแกนได้จำนวนทั้งหมด ๑๕๒ คน

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยดำเนินการดังนี้

๓.๒.๑ ศึกษาการสร้างจากทฤษฎี

เป็นการค้นคว้าจากเอกสารทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการสวด
มนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ในการ
สวดมนต์แล้วกำหนดเป็นปัจจัยในการสร้างคำถาม

๓.๒.๒ สร้างแบบสอบถามโดยแบ่งเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะ
เป็นแบบสอบถามปลายปิดให้เลือกตอบเกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ การศึกษา ของผู้ที่เข้ามาสวดมนต์
จำนวน ๓ ข้อ

ตอนที่ ๒ กำหนดเป็นด้าน จำนวน ๓ ด้าน คือ ด้านความเชื่อ ด้านคุณค่า และด้าน
อานิสงส์ของการสวดมนต์ จำนวน ๓๐ ข้อ

ตอนที่ ๓ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ ของผู้ตอบแบบสอบถาม

๓.๒.๓ ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและหาความเชื่อมั่น

๑) ทบทวนเอกสารโครงการเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยนี้

๒) นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วไปทำการหาคุณภาพของเครื่องมือนี้หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาช่วยตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษาจำนวน ๓ ท่านได้แก่

๑. พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร.
๒. รองศาสตราจารย์ บุญรักษ์ ตันต์เจริญรัตน์
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิพัทธ์ วิศิษฎ์ใจงาม

๓) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้ว ไปหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการนำ ไปให้พุทธศาสนิกชนที่มาสวดมนต์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารจำนวน ๓๐ คน ตอบแบบสอบถามแล้วตรวจให้คะแนนหาความเชื่อมั่นตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ได้ความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๔

๓.๓ จัดเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยได้ดำเนินการดังนี้

๓.๓.๑ แจกแบบสอบถามพุทธศาสนิกชนที่มาสวดมนต์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๑๕๒ ฉบับ รับคืนแบบสอบถามจากพุทธศาสนิกชนที่มาสวดมนต์ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ด้วยตนเองจำนวน ๑๕๒ ฉบับ

๓.๓.๒ ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถามทั้งหมดบันทึกทำการประมวลผลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ แล้วนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาอภิปรายผล

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลและคัดเลือกข้อมูลที่ได้รับกลับคืนมา นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๓.๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์แบบตรวจสอบรายการ ด้วยการหาค่าความถี่และร้อยละ

๓.๔.๒ วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นในมาตราส่วนประมาณ ๕ ระดับ ด้วยการหาร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) กับแบบสอบถามประเภทข้อมูลทั่วไปของประชากร มาตราวัดประมาณค่า ๕ ระดับ

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิเคราะห์เอกสารและวิธีวิจัยเชิงสำรวจสำหรับผลการวิจัยเชิงสำรวจได้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ความเชื่อ คุณค่า อานิสงส์ ของการสวดมนต์

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและเสนอแนะ

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

\bar{X} หมายถึง ค่าเฉลี่ยเลขคณิต

SD หมายถึง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๑. สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม.

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ อาชีพรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ, อายุ, อาชีพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๖๑	๔๐.๑๐
หญิง	๙๑	๕๙.๙๐
๒. อายุ		
ไม่เกิน ๓๐ ปี	๖๓	๔๑.๔๐
๓๑-๔๐ ปี	๑๖	๑๐.๕๐
๔๑-๕๐ ปี	๓๐	๑๙.๗๐
๕๑ ปีขึ้นไป	๔๓	๒๘.๓๐
๓. อาชีพ		
รับราชการ	๔๖	๒๐.๓๐
เอกชน - รัฐวิสาหกิจ	๑๗	๑๑.๒๐
ธุรกิจส่วนตัว	๓๙	๒๕.๗๐
รับจ้าง	๒๒	๑๔.๕๐
นักศึกษา	๒๘	๑๘.๔๐
รวม	๑๕๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน ๙๑ คนคิดเป็นร้อยละ ๕๙.๙๐ อายุไม่เกิน ๓๐ ปี จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔๐ อายุระหว่าง ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๓ คนคิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓๐ มีอาชีพราชการ ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓๐ ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๓๙ คนคิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๐

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นที่มีต่อการสวดมนต์

ตอนที่ ๒ ความเชื่อของการสวดมนต์

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารดังนี้.

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารโดยรวมรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความเชื่อของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารโดยรวม

	ความเชื่อของการสวดมนต์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยง มาตรฐาน	ระดับ
๑	เชื่อว่าการสวดมนต์ทำให้เรามีความสุขเชื่อว่ามีมนต์ ในพระพุทธรูปศาสนาไม่ใช่เรื่องของไสยศาสตร์	๔.๕๖	.๘๐	ดีมาก
๒	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจาก อสรพิษ สัตว์ร้ายได้	๔.๖๘	.๙๑	ดีมาก
๓	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจากภูตผีได้ ปีศาจ	๔.๕๕	.๙๔	ดีมาก
๔	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจากภูตผีได้ ปีศาจ	๔.๕๖	.๗๑	ดีมาก
๕	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถทำให้สวัสดิ์ พ้นจาก อุปสรรค อันตรายทั้งปวง	๔.๕๘	.๗๓	ดีมาก
๖	เชื่อว่าบทสวดมนต์ มีอำนาจทำให้ผู้สวด ผู้ฟัง เกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง	๔.๖๗	.๘๒	ดีมาก
๗	เชื่อว่า พิธีการสวดมนต์ไม่ใช่เป็นการอ้อนวอนสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือฝ่ายเดียว	๔.๕๕	.๗๔	ดีมาก
๘	เชื่อว่าอำนาจของการสวดมนต์ ไม่สามารถ คุ้มครองผู้ที่ทำบาปหนัก	๔.๑๖	.๘๕	ดี
๙	เชื่อว่าการสวดมนต์ได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะขณะสวดอยู่นั้นจิตรำลึกถึงพระพุทธรูป	๔.๐๘	.๙๑	ดี
๑๐	เชื่อว่าการสวดมนต์เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตนคน ในครอบครัว	๔.๕๘	.๕๘	ดีมาก
	รวม	๔.๕๒	๐.๕๘	ดีมาก

จากตารางที่ ๒ พบว่าพุทธศาสนิกชนที่มาสวดมนต์ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารมีความเชื่อของการสวดมนต์โดยรวมอยู่ในระดับดีมากเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อในเรื่องอำนาจของการสวดมนต์ดีมากทุกเรื่อง

คุณค่าของการสวดมนต์

ผลการวิเคราะห์คุณค่าของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารดังนี้.

ผลการวิเคราะห์คุณค่าของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารโดยรวมรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับคุณค่าของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารโดยรวม

	คุณค่าของการสวดมนต์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยง มาตรฐาน	ระดับ
๑	การสวดมนต์ คือ การพรรณนาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า	๔.๓๘	.๖๕	ดี
๒	ทำให้จิตใจสงบ	๔.๖๒	.๕๖	ดีมาก
๓	การสวดมนต์เป็นการเจริญภาวนาแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทำให้จิตใจเป็นสุข	๔.๕๓	.๖๒	ดีมาก
๔	พิธีการสวดมนต์เป็นการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรได้ทางหนึ่ง	๔.๕๑	.๕๘	ดีมาก
๕	ถ้าผู้สวดมนต์ เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ และสวดได้ถูกต้องคล่องแคล่ว บทสวดจะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์มาก ทำให้ไม่ฝันร้าย	๔.๑๐	.๘๓	ดี
๖.	ผู้สวดมนต์ ต้องสวดโดยไม่เห็นแก่ลาภพุทธมนต์ จึงจะมีอานุภาพ สามารถป้องกันภูติผีได้	๔.๐๖	.๙๐	ดี
๗.	ผู้สวดมนต์ต้องจิตให้มั่นคง พุทธมนต์จึงจะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์แก่เสนียดจัญไรได้	๔.๑๓	.๘๑	ดี
๘.	ฟังการสวดมนต์ด้วยความศรัทธาอานุภาพของพุทธมนต์จึงจะกำจัดภัยอันตรายได้	๔.๕๙	.๖๐	ดีมาก
๙.	การสวดมนต์ มีอานุภาพทำให้ผู้สวดและผู้ฟังเกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง แก่โรคภัยไข้เจ็บได้	๓.๕๐	.๗๙	ดี
10	เพื่อฝึกกานใจให้เข้มแข็งอดทน	๔.๕๕	.๖๓	ดีมาก
	รวม	๔.๓๙	๐.๕๕	ดี

จากตารางที่ ๓ พบว่าพุทธศาสนิกชนที่มาสวดมนต์ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร เห็นคุณค่าของการสวดมนต์ โดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าพุทธศาสนิกชนเห็นคุณค่าของการสวดมนต์ทุกเรื่อง เพราะเมื่อสวดมนต์แล้วทำให้เกิดผลดีต่อตนเองและครอบครัว

อานิสงส์ของการสวดมนต์

ผลการวิเคราะห์อานิสงส์ของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารดังนี้

ผลการวิเคราะห์อานิสงส์ของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารโดยรวมรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับอานิสงส์ของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารโดยรวม

อานิสงส์ของการสวดมนต์		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยง มาตรฐาน	ระดับ
๑	ทำให้เข้าใจถึงการสวดมนต์ การพรรณนาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี	๔.๓๕	.๖๕	ดี
๒	มีความเข้าใจในพิธีกรรมของการสวดมนต์ ว่าเป็นการชำระพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรได้เป็นอย่างดี	๔.๔๒	.๕๘	ดี
๓	สัตว์ร้ายไม่กล้าทำอันตราย	๓.๕๐	.๙๕	ดี
๔	เป็นสิริมงคลเกิดโชคลาภ	๔.๕๓	.๗๖	ดีมาก
๕	เหมาะสำหรับการเตรียมตัวก่อนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	๔.๕๙	.๗๘	ดีมาก
๖	มีจิตเป็นสมาธิ เพราะขณะนั้นผู้สวดต้องสำรวมใจแน่วแน่	๔.๕๔	.๖๘	ดีมาก
๗	ทำให้ปลอดภัยไร้โรคภัย	๓.๕๐	.๖๕	ดี
๘	เพื่ออบรมจิตใจให้สะอาด สงบ สว่าง ทำให้อารมณ์ดี	๔.๔๓	.๖๘	ดี
๙	เป็นบุญกิริยา เป็นวาสนาบารมี เป็นที่รักของมนุษย์และเทวดา	๔.๒๘	.๗๑	ดี
๑๐	เพื่อป้องกันภัย ได้อनुสติในพระรัตนตรัย	๔.๒๖	.๙๕	ดี
รวม		๔.๒๔	๐.๗๖	ดี

จากตารางที่ ๔ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มาสวดมนต์ ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร เห็นอานิสงส์ของการสวดมนต์ โดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าพุทธศาสนิกชนเห็นถึงอานุภาพของการสวดมนต์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อ,คุณค่า,อานิสงส์ของการสวดมนต์เมื่อสวดมนต์แล้วทำให้เกิดผลดีต่อตนเองและครอบครัว

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพุทธศาสนิกชนที่มาสวดมนต์ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยรวมมีดังต่อไปนี้.

๑. ต้องการให้สถาบันทางด้านครอบครัว ช่วยกันเน้นเรื่องความสำคัญของการสวดมนต์ให้กับคนในครอบครัวมากกว่านี้
๒. ต้องการให้สถาบันทางการศึกษาทุกสถาบันการศึกษาในประเทศไทยให้มีการจัดการเรื่องการสวดมนต์ทุกวันในเวลาเช้าก่อนเข้าเรียน
๓. ต้องการให้ทางพระพุทธศาสนาเห็นความสำคัญของการสวดมนต์ว่ามีประโยชน์อย่างมากสมควรที่จะเผยแพร่กิจกรรมในการสวดมนต์ให้มากกว่าเป็นอยู่ ณ.ปัจจุบัน
๔. อยากเห็นสถาบันทั้งเอกชนและรัฐบาลร่วมกันจัดกิจกรรมให้กับบุคลากรในที่ทำงานให้มีการสวดมนต์ทุกวันในเวลาเช้าและหลังเที่ยงเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย
๕. อยากให้พุทธศาสนิกชนทุกคนมีความเข้าใจและตั้งใจให้มั่นคงในพุทธมนต์ของบทธสวดมนต์ว่ามีอานุภาพมากมายและศึกษาด้วยตนเองจะได้มีความศรัทธาอย่างไม่มั่งงาย
๖. อยากให้มีการบอกเล่าถึงบทธสวดมนต์แต่ละบทว่ามีความหมายอย่างไรเพื่อความเข้าใจที่ดีต่อบทธสวดมนต์

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ พุทธศาสนิกชนในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอ เมือง จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ คุณค่าของบทสวดมนต์ ใน คัมภีร์พระพุทธรูป และ เพื่อศึกษา ความเชื่อ คุณค่า และอานิสงส์ของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สวดมนต์ ของพุทธศาสนิกชนวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร และ ดำเนินการวิจัย โดยวิธีวิจัยเชิงเอกสารจากแหล่งข้อมูล คือพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณวิเสส และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นวิธีวิจัยเชิงสำรวจโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามในกลุ่ม ตัวอย่างที่มาสวดมนต์ของพุทธศาสนิกชน ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จำนวน ๑๕๒ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ร้อยละ จากข้อมูลส่วนบุคคล และหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานและการทดสอบค่าจากระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยสรุป อภิปรายผลและ ข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการสวดมนต์ทั้งหมดก็ได้ข้อสรุปว่า เป็นประโยชน์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีสิริมงคลสามารถป้องกันความวิบัติ ช่วยขจัดทุกข์โศกโรคภัยทั้งปวงชาว พุทธเชื่อว่า การสวดมนต์นั้นเป็นบุญ หรือสวดแล้วได้บุญ บางท่านก็เชื่อว่าการสวดมนต์เป็นของ ศักดิ์สิทธิ์ที่อาจบันดาลผลที่ปรารถนาให้ได้ อย่างน่าอัศจรรย์

คุณค่าของการสวดมนต์ ก่อให้เกิดการสำรวมกาย วาจา ซึ่งจัดเป็นศีลสมาธิและทำให้จิตใจ สงบผ่องแผ้วอยู่กับบทสวดมนต์อย่างเป็นสมาธิยิ่งถ้าเข้าใจความหมายของบทสวดด้วยแล้ว ก็ยิ่งเพิ่มพูน ความคิดอ่านให้แตกฉานลึกซึ้งจัดว่าเข้าถึงซึ่งปัญญา รวมความว่า เราสวดมนต์ให้ได้ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา หลังจากสวดไปได้ระยะเวลาหนึ่ง จิตใจจะเจียบสงบลงซึ่งเป็น จุดประสงค์ของการทำสมาธินั่นเอง สถาบันวิจัยทางการแพทย์หลายแห่งทั่วโลกได้ทำวิจัยในเรื่องนี้และ ยอมรับถึงประโยชน์ของการสวดมนต์ถึงแม้ว่ายังมีผู้ที่ไม่ปักใจเชื่อในเรื่องนี้ วิจัยพบว่า เป็นเพียงผล ทางด้านจิตใจเท่านั้น ทว่าผู้ที่มิประสบผลจากการสวดมนต์ก็ยังยืนยันถึงผลที่ได้รับว่า การสวดมนต์ ไม่ได้ช่วยเฉพาะปลดปล่อยความเครียดเท่านั้นแต่ยังช่วยพัฒนาการใช้ชีวิตให้เป็นปกติสุขมากขึ้นซึ่ง เกี่ยวพันโดยตรงกับสุขภาพกายสุขภาพใจของมนุษย์ การที่เราสวดมนต์เป็นประจำจะช่วยควบคุมจิตใจ ให้สงบเป็นสมาธิมากขึ้น

อานิสงส์ของการสวดมนต์ ทำให้ที่่เกิดกับสุขภาพร่างกาย ทำให้ปอดทำงาน เปล่งพลัง ออกมาอย่างเต็มที่ มีผลต่อระดับการเดินหายใจ ทำให้มีสุขภาพดี ปลอดภัยไร้กังวลสบายผู้ที่นิยมสวด

มนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิสม่ำเสมอจะก่อให้เกิดผลดีต่อจิตยิ่งขึ้น จะมีความผ่องแผ้วสว่างบริสุทธิ์ จิตที่สว่างจะทำให้อารมณ์ผ่องใส ไม่โกรธง่าย ไม่เครียด แม้ถ้าจะต้องใช้ความคิดก็จะคิดแบบมีเหตุมีผล การที่จิตผ่องแผ้วถือเป็นโอสถทิพย์ที่สำคัญต่อร่างกายทีเดียว ส่งผลให้ร่างกายสร้างและหลั่งฮอร์โมนในร่างกายที่เป็นปกติ ทำให้ร่างกายสมดุล เมื่อร่างกายสมดุลบุคคลนั้นก็จะมีอายุยืน การมีจิตที่ผ่องใสเสมือนหนึ่งมีอายุวัฒนะชานอกไว้ในตัวเอง ลักษณะนี้ ครูบาอาจารย์ท่านให้เรียกว่า “ การนำปัจจัยภายในมาสร้างอายุวัฒนะ ”

อีกอย่างหนึ่ง อานิสงส์ของการสวดมนต์นั้น ทำให้เกิดจิตที่แกร่ง หลังการสวดมนต์ไหว้พระ และนั่งสมาธิแล้ว จะทำให้จิตมีพลัง เป็นการบำรุงจิต จิตที่มีพลังจะเข้มแข็ง ไม่อ่อนไหวง่าย มีสติดี หนักแน่น การมีจิตเป็นสมาธิสติจะคงอยู่เสมอ จะก่อให้เกิดปัญญาตามมา ปัญญาหมายถึง ระบบการคิดที่มีสติคอยกำกับ การคิดจึงอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผลไม่มีอารมณ์เข้ามาเจือปน ส่วนความคิดที่ขาดสติ เราเรียกว่า “ อารมณ์ ” จึงเห็นความต่างระหว่างจิตสองลักษณะคือ จิตแกร่งกับจิตอ่อน ได้เป็นอย่างดี ให้เปรียบเทียบง่ายๆ ว่า การที่เราต้องรับประทานข้าวปลาอาหารเพราะอาหารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับชีวิต ฉะนั้นได้กินนั้น สมบัติก็จะเป็นอาหารที่สำคัญของจิต เช่นกัน นอกจากนี้สวดมนต์ยังได้พรจากเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย ทุกครั้งที่เราสวดมนต์ หลังจากสวดบทบูชาพระรัตนตรัยแล้ว เราก็มักจะสวดบทชุมนุมอัญเชิญเทวดาเสมอ (สักเคฯ) เป็นการบอกกล่าวอัญเชิญเทวดาให้มาร่วมพิธีการสวดมนต์ เทวดาเทพ เทพารักษ์ทั้งหลายโปรดการฟังสวดมนต์มาก เพราะถือเป็นพิธีกรรมแห่งพุทธ ที่มีมนต์หลังมีความศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในบทสวดทุกบทเป็นมีอักษร มีพลังพุทธานุภาพสูง ใครได้ยินได้ฟังได้สัมผัสก็จะเกิดความสว่างไสว เกิดพลังบารมี มนุษย์ที่สวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำ จึงเป็นที่โปรดปรานของเทวดา ไปที่ไหนมีเทวดาปกป้องคุ้มครอง ให้โชคให้ลาภ ให้ความมั่งมีสุขคนโบราณจึงย้าหนักหนาให้ลูกหลานสวดมนต์ก่อนนอน เทวดาก็ต้องการสร้างบารมีของตนให้สูงยิ่งๆ ขึ้นไปเช่นกัน เมื่อเราสวดมนต์ไหว้พระ แผ่เมตตาทำให้เทวดาได้บารมีเพิ่ม ได้รับความสว่างเพิ่ม เทวดาก็จะอำนวยความสะดวกให้กับเรา เป็นการตอบแทนคุณเรา หากเราสังเกตให้ดี เราจะพบว่าทุกพิธีกรรมทางพุทธศาสนาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันจะต้องเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเทวดาเสมอ ก่อนเริ่มพิธีกรรมจึงต้องมีการสวดบวงสรวงอัญเชิญทวยเทพเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาร่วมพิธีก่อนเสมอ พุทธองค์ทรงสำเร็จมรรคผลด้วยทวยเทพ เทวดาช่วยเหลือ ชี้แนะ ในทางกลับกันเทวดาก็พึ่งพาธรรมะจากพุทธองค์ หรือพุทธสาวก เพื่อสร้างบารมี ชี้ทางสว่างเสมือนน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า องค์ทวยเทพเทวดากับพุทธศาสนาจึงแยกกันไม่ออก เป็นของคู่กัน

ดังกล่าวนี้อาจขำขัน คงพอสรุป ความเชื่อ คุณค่า อานิสงส์ของการสวดมนต์พอเป็นสังเขปอย่างไรก็ดีนี่เป็นเพียง ความเชื่อ คุณค่า อานิสงส์เบื้องต้นเท่านั้น ความจริงแล้วการอ่านเนื้อหาของบทสวดมนต์ เชื่อว่าสามารถทำให้เข้าใจได้ แต่จะให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง ต้องปฏิบัติเอง ธรรมะคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีเครื่องมือชนิดใดสามารถมาวัดประสิทธิภาพ ความจริงได้ เป็นเรื่องเหนือวิทยาศาสตร์ ต้องวัดผลด้วยการปฏิบัติเอง

ในทางพระพุทธศาสนามีการสวดสาธยายในขั้นต้นเพียงสวดสาธยายเพื่อความทรงจำพระพุทธรวณะเท่านั้นเมื่อพุทธศาสนิกชนได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนาและได้ถือกันว่าการได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายเช่นนั้นเป็นสิริมงคลด้วยเหตุที่ถือกันว่าเป็นสิริมงคลและสามารถที่จะป้องกันภัยอันตรายได้นั้นจึงพากันนิยมการสวดสาธยายเป็นไปทั้งทางวัดและทางบ้านภิกษุสามเณรและอุบาสก

อุบาสิกได้สวดเป็นประจำเช่นทำวัตรไหว้พระเป็นต้นเมื่อมีการสวดมนต์มากขึ้นต่อมาก็เลยนิยมเป็นพิธีทั้งในพระราชพิธีและพิธีของพุทธศาสนิกชนทั่วไปการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็นมีลักษณะสืบเนื่องจากประเพณีการรักษาพระศาสนาตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานพระองค์ได้มอบธรรมวินัยหรือซึ่งอยู่ในรูปของพระไตรปิฎกภาษาบาลีในปัจจุบันให้เป็นศาสนาแทนพระองค์จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์สาวกจะต้องศึกษาเล่าเรียนท่องบ่นสวดหรือสาธยายพระพุทธรูปเหล่านั้นแล้วนำมาสั่งสอนสืบต่อกัน

เมื่อเวลาผ่านไปพระพุทธศาสนาก็ได้มีวิวัฒนาการ และเผยแผ่ไปยังนานาประเทศตามกาลสมัย แต่วัฒนธรรมด้านการสวดมนต์เป็นธรรมเนียมนั้นก็ได้มีการสืบทอดเรื่อยมาควบคู่ไปกับการดำรงรักษาคำสอนของพระพุทธองค์ได้โดยสืบทอดกันและบางส่วนก็ได้กลายมาเป็นบทสวดที่มุ่งจะก่อให้เกิดอานุภาพ ดังเช่นสวดสาธยายบทสวดที่เรียกว่าพระปริตร

ความหมายของการสาธยายธรรมก็คือการสาธยายพระพุทธรูปเพื่อทรงจำให้ขึ้นใจด้วยตนเองและเพื่อเผยแผ่คำสอนแก่ชนทั้งหลายอนึ่ง การสวดสาธยายธรรมเป็นการสวดเพื่อท่องจำพระธรรมคำสอน เช่นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายมีพระมหากัสสปะเป็นประธานได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งแรกซึ่งการสังคายนานั้นหมายถึงการสวดพร้อมๆกันเพื่อตรวจสอบพระธรรมวินัยให้ลงกันสมกันจนได้มีการจัดหมวดหมู่พระไตรปิฎกไว้ให้สวดเพื่อจำได้ง่าย และให้พระภิกษุสงฆ์ทรงจำพระธรรมวินัยโดยวิธีการท่องจำหรือเล่าสืบต่อกันมาด้วยวิธีที่เรียกว่า “มุขปาฐะ”

และการสวดพระปริตรในครั้งพุทธกาลคงเป็นแต่ปริกรรมหรือพรำบ่นภาวนาเฉพาะตัวเพื่อความคุ้มครองป้องกันตนเองอีกบทบาทหนึ่งของมนต์ในพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อการปกป้องคุ้มครองรักษาให้นิราศปราศจากทุกข์ภัยอันตรายและโรคภัยไข้เจ็บทั้งหลายจึงเรียกว่าพระปริตรจากจุดเริ่มต้นที่สวดเพื่อรักษาพระพุทธรูปในพระไตรปิฎกได้เปลี่ยนมาเป็นการสวดเพื่อป้องกันภัยอันตรายซึ่งตรงกับภาษาบาลี “ปริตต” ได้ค่อยๆพัฒนาการขึ้นตามวรรณกรรมทางศาสนาและอรรถกถาฎีกาซึ่งหมายถึงได้รวมเอาการปฏิบัติทางพิธีกรรมเข้ามาด้วยเป็นคุณลักษณะทางพิธีสวดมนต์ที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องที่เรียกว่า “ปริตต” เพราะมีวิเคราะหว่าสิ่งที่ป้องกันรักษาความกลัวอันตรายและอุปสรรคของสัตว์ทั้งหลายโดยรอบเพราะความมีเดชานุภาพมาก

ความสำคัญของการสวดมนต์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนา สรุปได้๒ประการคือสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาและสวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันอันตราย สามารถกล่าวได้ว่าการสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา มีจุดเริ่มมาจากการที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกันกล่าวธรรมในวันอุโบสถโดยทรงอนุญาตให้นำเอาสิกขาบทบัญญัติมาสวดเรียกว่าสวดปาติโมกข์

ต่อมาหลังจากพุทธปรินิพพานแล้วการทำสังคายนาพระธรรมวินัยโดยในเบื้องต้นพระสาวกที่เป็นกำลังสำคัญในการทำสังคายนามีอยู่๔รูปคือพระอานนท์เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้าทรงจำพระพุทธรูจนะได้มาก พระอุบาลีเป็นผู้เชี่ยวชาญทางวินัยในฐานะที่ทรงจำวินัยปิฎก พระโสณกุฎิกัณณะเป็นผู้เคยท่องจำบางส่วนแห่งพระสูตรต้นตปิฎกและพระมหากัสสปะเป็นผู้ริเริ่มให้มีการสังคายนา จัดระเบียบพระพุทธรูจนะให้เป็นหมวดหมู่ลักษณะการทำสังคายนาดังกล่าวเป็นการสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา

ส่วนการสวดพระปริตรเพื่อป้องกันภัยอันตรายต่างๆกล่าวได้ว่ามีปรากฏในยุคกำเนิดแรก เช่นกันดังปรากฏในวินัยปิฎกจุลวรรคและในอังคุตตรนิกายดังที่พระองค์ทรงมีพระบัญชาว่าภิกษุพึงฝึกแผ่เมตตาแก่ผู้ประเภทและแก่ตนเองด้วยความจิตอันประกอบด้วยเมตตาเพื่อประโยชน์แก่การคุ้มครองตนเองและมีอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกที่ฆนิกายจึงขออนุญาตให้พระภิกษุทั้งหลายเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะเพื่อให้ยักษ์เกิดความเลื่อมใสหันมาคุ้มครองรักษาไม่มาเบียดเบียนพระองค์ก็ทรงอนุญาตจากพระพุทธเจ้าให้มีการเรียนการสอนได้จึงเป็นที่มาของการสวดพระปริตรเพื่อป้องกันรักษาปรากฏจนถึงทุกวันนี้

องค์ประกอบของพิธีสวดมนต์สาระสำคัญขององค์ประกอบนั้นมีองค์ประกอบ๖ประเด็นคือ ขั้นตอนเบื้องต้นของพิธีพิธีสวดมนต์เริ่มต้นด้วยขั้นตอนของการชำระให้บริสุทธิ์ทางพิธีกรรมในวรรณกรรมบาลีแนวคิดนี้ได้กล่าวไว้ในอรรถกถาอาฏานาฏิยสูตร

ความสำคัญของทิศทาง ทิศตะวันออกมีความหมายอันเป็นมรดกตกทอดทั้งทางความเชื่อโบราณและความเชื่อทางตำนานเพราะเมื่อพุทธองค์ทรงบรรลุธรรมนั้นก็ทรงประทับนั่งใต้ต้นโพธิ์ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกจึงพอกกล่าวได้ว่าโตะหมู่บูชาสำหรับสวดมนต์ก็เป็นการสร้างสรรค์เลียนแบบโพธิ์มณฑลโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

การสวดสาธยายหมายถึงการชี้แจงแสดงเรื่องทีแสดงออกด้วยคำพูดเพื่อให้เกิดความเข้าใจ คำพูดที่ดีเป็นวาจาสุภาสิตด้วยประโยชน์พูดด้วยเมตตาจิตจึงเชื่อกันว่าจะขับไล่ความชั่วร้ายออกไปและนำมาซึ่งสิ่งดีแม้การฟังสวดมนต์ก็ถือว่าเป็นอันสงฆ์เช่นนั้นเหมือนกัน

การอนุโมทนาบุญและอุทิศบุญกุศลการอนุโมทนาบุญในตอนท้ายของพิธีสวดมนต์เป็นส่วนสำคัญในพิธีกรรมที่จริงจะกล่าวว่าเป็นจุดหมายของพิธีทั้งหมดก็ว่าได้จะเรียกสั้นๆว่าอนุโมทนามาก็ได้มีความหมายว่าร่วมยินดีด้วยได้แก่การส่งผ่านความสุขไปยังผู้อื่นหรือการแบ่งปันความสุขไปสู่ผู้อื่นในประเพณีนิยมของชาวพุทธพิธีกรรมที่เรียกว่าการกรวดน้ำจะต้องกล่าวคำว่า “อิทโธณฺญาตีเนโหตุขอให้ผลบุญนี้จงบังเกิดมีแก่พวกญาติทั้งหลาย” กล่าวกันว่าพอพิธีจบพวกญาติก็จะถูกปลดปล่อยออกจากความทุกข์ทรมานทันทีทันใด

การตั้งความปรารถนา พิธีกรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาจะจบลงด้วยคำประกาศอย่างเป็นทางการถึงความต้องการตรัสรู้ ความปรารถนาชีวิตที่ดีในภายหน้าบุคคลผู้ประกอบด้วยศรัทธา,ศีล, สุตตะ, ภาคะและปัญญาสามารถที่จะเลือกภพเกิดได้จะนำมาซึ่งความเบิกบานทางจิต และความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชีวิตนี้เท่านั้นแต่ยังสามารถกำจัดทุกข์และส่งเสริมความสุขในภายภาคหน้าอีกด้วยและให้ภิกษุทั้งหลายได้ปรับปรุงพัฒนาตนเองด้วยการประพฤติตามหลักศีลสมาธิและปัญญาโดยมีจุดประสงค์จะทำให้สุดแห่งทุกข์ได้ในชาตินี้ การอัญเชิญเทวดาพิธีสวดมนต์ในเหตุการณ์แรกคือการสวดรัตนสูตรของพระพุทธเจ้าที่เมืองเวสาลีเพื่อกำจัดทุกข์ภัยนั้นไม่ปรากฏว่ามี การอัญเชิญเทวดาแต่ปรากฏว่ามีท้าวสักกเทวราชเสด็จมาพร้อมกับเทวดาทั้งหลายเพียงเพื่อต้องการฟังรัตนสูตรแต่พิธีสวดมนต์ในยุคหลังมีการกล่าวถึงการอัญเชิญเทวดามาเพื่อรับฟังและรู้เหตุการณ์บางอย่างด้วย

ดังนั้นการสวดมนต์ในพิธีกรรมต่างๆจะมีพิธีสวดชุมนุมเทวดาในขั้นตอนแรกของพิธีกรรม อยู่เสมอซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องสวดอัญเชิญ

ต่อมาในตอนท้ายสวดมนต์เทวดาอุโยชนคาถาคือคาถาส่งเทวดาจะถูกสวดขึ้นเป็นประจำ ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นคาถากล่าวถึงการแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์แล้วอัญเชิญเทวดาให้ อนุโมทนาบุญและกลับไปสู่นิเวศน์ของตนพร้อมทั้งอาราธนาพระพุทธคุณพระธรรมคุณ และ พระสังฆคุณมาปกป้องคุ้มครองอันตรายอีกด้วย

เพราะฉะนั้นในฐานะที่พุทธศาสนิกชนที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารผู้นับถือ พระพุทธศาสนาจึงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสวดมนต์เป็นขั้นพื้นฐานซึ่งในชีวิตปัจจุบันถือ ว่าเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธส่วนหนึ่ง และได้มาปฏิบัติโดยการสวดมนต์กันทุกวัน เป็นประจำอย่าง เคร่งครัดได้อย่างถูกต้องที่สำคัญจุดมุ่งหมายของการสวดพระปริตรนั้นซึ่งเป็นสิ่งที่มีสิริมงคลเพื่อป้องกัน ความวิบัติ เพื่อได้สมบัติทั้งปวง เพื่อขจัดทุกข์ภัยโรคทั้งปวงและด้วยเหตุที่การสวดมนต์มีความสำคัญ เพราะถือว่าเป็นการสาธยายคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อความเข้าใจและนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารอย่างมีคุณค่าสืบต่อไป

สรุปได้ว่า การสวดมนต์นั้นนอกจากจะเป็นสวดเพื่อขจัดอันตรายออกเสียและทำความ คุ้มครองให้มั่นคงแล้ว สันติภาพและความอยู่ดีกินดีก็ยังเป็นวัตถุประสงค์หลักอยู่เหมือนเดิมในที่สุดแล้ว การสวดมนต์นี้สามารถเรียกได้ว่า เป็นพิธีกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมและให้แคล้วคลาดป้องกัน อันตรายทั้งปวง ส่วนลักษณะพิธีสวดมนต์นี้สามารถจัดสรุปลงได้ตามหน้าที่๒ ประการคือสวดพระธรรม เพื่อรักษาพระศาสนาอย่างหนึ่ง สวดพระปริตรเพื่อจะคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายอย่างหนึ่ง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความเชื่อของการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ พุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมเป็นเรื่อง ที่ดี ทั้งนี้เนื่องจากอาจเป็นเพราะว่าผู้ที่มาสวดมนต์มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและได้รับการ ฝึกสอนมาอย่างดีอีกทั้งเข้าใจเกี่ยวกับอานุภาพมากยิ่งขึ้นรวมทั้งผลที่ได้รับจากการสวดมนต์มีผลที่ดีต่อ การดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องเป็นอย่างดียิ่งขึ้นเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพุทธศาสนิกชนมี ความเชื่อของการสวดมนต์โดยสรุปอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการศึกษาคุณค่าของการสวดมนต์ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับดีมากทั้งนี้เนื่องจากอาจเป็นเพราะว่าผู้ ที่มาสวดมนต์มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและได้รับการฝึกสอนมาอย่างดีเมื่อพิจารณาใน รายละเอียดพบว่าพุทธศาสนิกชนเห็นคุณค่าของการสวดมนต์โดยสรุปอยู่ในระดับดีมากที่สุด

จากการศึกษา อานิสงส์ของการสวดมนต์ ดังกล่าวมาแล้วว่า การทำวัตรสวดมนต์เป็นการ ทำความดีซึ่งเป็นบุญอย่างหนึ่ง ฉะนั้น เมื่อทำจนเป็นนิสัยประจำวันแล้ว ย่อมได้รับผลอานิสงส์หลาย

ประการ เช่นทำให้ได้รับความชื่นใจสบายใจ ทำให้เกิดพุทธานุสติ ธัมมานุสติ สังฆานุสติ เหมือนได้เข้าเฝ้าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อพระพักตร์ทุกวันได้ชื่อว่าบำเพ็ญพระกรรมฐาน อบรมจิตใจให้เป็นสมาธิ มีความแน่วแน่ สงบเย็น ไม่ฟุ้งซ่าน ทำให้จิตใจมีอำนาจมีพลัง สามารถควบคุมอารมณ์ขมกิเลส และควบคุมตัวเองได้ดี มีโอกาสแผ่ส่วนบุญกุศลให้แก่ผู้อื่น จัดว่าทำได้ทำบุญชื่อว่า ปัตติทานมัยโดยสรุปอยู่ในระดับมาก

การสวดมนต์มีผลต่อสุขภาพคือดีในทุกด้าน เพราะการสวดมนต์ออกเสียง ช่วยให้อุดตันทำงาน เมื่อปอดทำงาน เลือดลมก็เดินสะดวก เมื่อเลือดลมเดินสะดวก ร่างกายก็สดชื่น กระปรี้กระเปร่า และกระฉับกระเฉง คลายความเครียด ขณะสวดมนต์จิตจดจ่ออยู่กับบทสวด สมองไม่ได้คิดในเรื่องที่ทำให้เครียด จึงทำให้อารมณ์ผ่อนคลาย เพิ่มพูนศรัทธาในพระรัตนตรัย บทสวดแต่ละบทเป็นการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย เมื่อสวดบ่อย จิตก็จะยิ่งแนบแน่นอยู่กับพระรัตนตรัย ขันติบารมีย่อมเพิ่มพูน ขณะสวดต้องใช้ความอดทนเพื่อเอาชนะอาการปวดเมื่อยที่เกิดขึ้นกับร่างกาย ตลอดถึงอารมณ์ฝ่ายต่ำทั้งหลายมีความเกียจคร้าน เป็นต้น ยิ่งสวดบ่อย ความอดทนก็จะมีมากยิ่งขึ้นจิตสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ ขณะสวดจิตจดจ่ออยู่กับบทสวด ไม่วอกแวกฟุ้งซ่านไปที่อื่น จึงทำให้จิตสงบและเกิดสมาธิมั่นคงบุญบารมีเพิ่มพูน ในขณะที่สวดมนต์ จิตใจย่อมปราศจากกิเลส มีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น จึงได้ชื่อว่าเกิดบุญบารมี บุญบารมีนี้ เมื่อสั่งสมมากเข้าก็จะเป็นทุนสนับสนุนให้บรรลุผลตามที่เราต้องการจิตใจอ่อนโยนมีเมตตา การแผ่เมตตาหลังจากสวดมนต์ เป็นการส่งความปรารถนาดีไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลาย ลดละความเห็นแก่ตัว เป็นอุบายกำจัดความโกรธในใจให้เบาบางและลดน้อยลง ทำให้จิตใจปราศจากความโกรธ และพบแต่ความสุขเกิดความเป็นสิริมงคล การสวดมนต์เป็นการทำความดีไปพร้อมกันทั้งทางกาย วาจา ใจ การทำดี พุทธดี คิดดี ย่อมเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองเทวดารักษา ผู้ที่ประกอบกรรมดี ทางกาย วาจา ใจ ย่อมเป็นที่รักของเหล่าเทวดา และการที่เราได้แผ่เมตตาให้แก่เทวดานั้น ก็ยิ่งจะเป็นที่รักของเทวดามากขึ้นปัญญาเกิด การสวดมนต์พร้อมคำแปล ทำให้ได้รู้และเข้าใจถึงความหมายของบทสวดนั้นผิวพรรณผ่องใสและมีเสน่ห์ การสวดมนต์ทำให้จิตใจของผู้สวดสดชื่นเบิกบาน จิตที่สดชื่นเบิกบานย่อมส่งผลให้ผิวพรรณดี หน้าตาอิ้มแย้ม แจ่มใส ทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความรู้สึกเป็นมิตร รักใคร่เอ็นดูศรัทธากลายเป็นมิตร ผู้เป็นมิตรยิ่งรักใคร่ทำให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวงทำให้ดวงดี แก่ไขเคราะห์ร้าย ปิดเป่าเสนียดจัญไร เพราะดวงชะตาของคนเราขึ้นอยู่กับกรรมกระทำ ใครทำดี ดวงชะตาย่อมดี ใครทำชั่ว ดวงชะตาก็ตก การสวดมนต์เป็นการทำดีที่สามารถเปลี่ยนดวงชะตาให้ดีขึ้นได้ครอบครัวยุติและสังคมสงบสุข ที่พ่อบ้าน แม่บ้าน สวดมนต์อยู่เป็นประจำ และสอนให้บุตรหลานได้สวดมนต์ จะไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง และการที่จะไปสร้างสามัคคีตรองแก่ผู้อื่นก็ไม่มี มีแต่จะทำให้คนรอบข้างและสังคมอยู่เป็นสุข สงบ ร่มเย็น และยังเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นอีกด้วย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยมาครบถ้วนกระบวนการแล้ว ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาความหมายและความสำคัญของการสวดมนต์ในคัมภีร์พระพุทธานุสติกถศึกษาความเชื่อของการสวดมนต์และคุณค่าของการสวดมนต์ที่มีต่อการพัฒนาชีวิตของพุทธศาสนิกชน ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทางปฏิบัติ

- ๑) แนะนำให้พุทธศาสนิกชนสวดมนต์ทุกวัน เวลาสวดให้สวดออกเสียง และมีสมาธิในการสวด
- ๒) แนะนำให้พุทธศาสนิกชนแปลความหมายของคำสวดมนต์ให้ออก เพราะจะทำให้รู้ความหมายและเข้าใจเห็นความสำคัญของบทสวดมนต์นั้น
- ๓) แนะนำให้พุทธศาสนิกชนให้เข้าใจว่า การสวดมนต์เป็นการสรรเสริญพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ
- ๔) แนะนำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจว่า การสวดมนต์เป็นการเจริญอนุสติ เป็นพุทธานุสติ ธรรมานุสติ และสังฆานุสติ
- ๕) แนะนำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจว่า การสวดมนต์ เป็นการทบทวน เพื่อขจัดมลทินในจิตใจ เช่นเดียวกับบ้านเรือนที่ทำความสะอาดอยู่ทุกเมื่อ ฝุ่นก็ไม่กล้ามาจับได้
- ๖) แนะนำพุทธศาสนิกชนให้เข้าใจว่า เป็นการรักษาเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ที่มีแต่พุทธมนต์อันเป็นมนต์ของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่เป็นบทสวดอ้อนวอนต่อเทพเจ้า

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรได้มีการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพและปริมาณ เกี่ยวกับคุณค่าของการสวดมนต์ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย เพราะว่าพุทธศาสนิกชนเป็นสื่อกลางที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาค่อนข้างมากโดยเน้นศึกษาเฉพาะพุทธศาสนิกชนที่มีบทบาทเด่นๆในระดับ ประเทศ หรือผู้นำท้องถิ่นเพื่อจะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพุทธศาสนิกชนในแนวคิดและเป็นการยกย่องส่งเสริมพุทธศาสนิกชนที่มีบทบาทในด้านการสวดมนต์นี้ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น และการสวดมนต์ยังมีบทบาทพัฒนาศักยภาพและทัศนคติที่ดีต่อการศานายิ่งขึ้น
- ๒) ควรได้มีการศึกษาวิจัยในเชิงสำรวจเกี่ยวกับทัศนคติความคิดเห็นและความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อการสวดมนต์ในสังคมไทยปัจจุบันในการสวดมนต์พระปริตรเพื่อจะได้ทราบข้อมูลความคิดเห็นความต้องการหรือข้อเสนอแนะอื่นๆของประชาชนหรือพุทธศาสนิกชนทุกๆไปซึ่งจะมีผลดีต่อการนำข้อมูลมาเป็นแนวทางเพื่อจะได้พัฒนาเรื่องการสวดมนต์ต่อไป
- ๓) ควรได้มีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการสวดมนต์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมดังกล่าวว่ามีบทบาทต่อการสวดมนต์มากน้อยแค่ไหนอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

- ชวน เพชรแก้ว. **การศึกษาวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๓๒.
- ธนิต อยู่โพธิ์. **อานุกรมพระปริตร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- ธรรมทาสพานิช. **ไทยศรีวิชัยแพร่พุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๔๑.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓.
- พระเทพประสิทธิ์คุณ. **คู่มือชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพชรเมืองพระ, ๒๕๓๔.
- พระเทพโสภณ(ประยูรธมมจิตโต). **อานุกรมพระปริตร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระธรรมโกศาจารย์(ชอบอุจาโร). **ตำนานสวดมนต์(บางพระสูตร)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, ๒๕๑๖.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมวิมลโมลี. **ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.
- พระพรหมบัณฑิต. **ลัทธิธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาภูติชัย (ว.วชิรเมธี). **สมณต์เพื่อความก้าวหน้า**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิมุตตยาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระศาสนโสภณ(วัดมกุฏกษัตริยาราม). **สวดมนต์แปล**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- พระคันธสารภิกขุวงศ์. **พระปริตรธรรม**. ลำปาง : จิตวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- พระอัครวงศาจารย์. **สหปฏิบัติปกรณ์ (ธาตุมาลา)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพลโลกิคุ, ๒๕๒๓.
- พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. **มหัศจรรย์ทางจิต**. กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๐๗.
- รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.
- วคิน อินทสระ. **สวดมนต์เพื่ออะไร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. **พระเครื่องในเมืองสยาม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๗.

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ตำนานปริตร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.

สมเด็จพระสังฆราช. **สวดมนต์ฉบับหลวง**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

เสถียรพงษ์ วรณปก. **ร่มรื่นรมเยศ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๙.

เสถียร พันธรังษี. **ศาสนาโบราณ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

อุทัย หิรัญโศ. **สารานุกรมศัพท์สังคมิวิทยา – มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

(๒) วิทยานิพนธ์

ณัฐรัตน์ ผาธา. “การศึกษาวิเคราะห์บทสวดมนต์พุทธอัฐัญชยมงคลคาถา (คาถาพาหุง)”,

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาขวัญชัย วชิรญาโณ. “ศึกษาวิเคราะห์อวัจนภาษาเพื่อการสื่อสารและการเผยแผ่พุทธธรรม

: ศึกษาเฉพาะกรณีคัมภีร์ทีฆนิกาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาจรัสศักดิ์ ธมมเมธี. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัญหาภาษาในพระพุทธานุศาสน์”. **วิทยานิพนธ์**

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาชลทิช จันทร์หอม. “การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธานุศาสน์เถรวาท

: ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

พระมหาพิมล คำเครื่อง. “อิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธานุศาสน์: กรณีลัทธิ.๕”. **วิทยานิพนธ์**

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระอธิกาลไพศาล กิตติภทโท (บำรุงแคว้น). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องการประยุกต์ใช้พุทธ

ปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตใจผู้ป่วย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
พุทธศาสนิกชนในสังคมไทย : กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารอำเภอ
เมือง จังหวัดพิษณุโลก

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ ใช้เป็นเครื่องมือวิจัย เพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย ด้าน ความเชื่อ คุณค่า และ
อานิสงส์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่มีจุดประสงค์นำไปใช้ในการอื่นใด ๆ จึงใคร่ขอความ
ร่วมมือจากท่านการตอบแบบสอบถามชุดนี้

แบบสอบถามนี้แบ่งเป็น๓ตอนคือ

- ตอนที่๑ ข้อมูลลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่๒ ระดับความคิดเห็นด้านเชื่อ คุณค่า อานิสงส์ของการสวดมนต์ฯ
ตอนที่๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่๑ ข้อมูลลักษณะทั่วไปของของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร

คำชี้แจงกรุณาทำเครื่องหมาย ลงใน หรือเติมความลงในช่องว่างตามที่เป็นจริง

๑. เพศ ชาย หญิง
๒. อายุ ไม่เกิน๓๐ปี ๓๑ - ๔๐ปี ๔๑ - ๕๐ปี ๕๑ปีขึ้นไป
๓. อาชีพ- สถานภาพ รับราชการ เอกชน - รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง
- นักศึกษา

ตอนที่๒ระดับความคิดเห็นด้านความเชื่อ คุณค่า อานิสงส์ของการสวดมนต์

คำชี้แจงโปรดกาเครื่องหมาย ลงใน ลงในช่องตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านความเชื่อของการสวดมนต์	-	-	-	-	-
๑	เชื่อว่าการสวดมนต์ทำให้เรามีความสุขเชื่อว่ามีมนต์ในพระพุทธรูปศาสนาไม่ใช่เรื่องของไสยศาสตร์					
๒	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจากอสรพิษ สัตว์ร้ายได้					
๓	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจากภูตผีได้ปีศาจ					
๔	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจากภูตผีได้ปีศาจ					
๕	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถทำให้สวัสดี พ้นจากอุปสรรค อันตรายทั้งปวง					
๖	เชื่อว่าบทสวดมนต์ มีอำนาจทำให้ผู้สวดผู้ฟังเกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง					
๗	เชื่อว่า พิธีการสวดมนต์ไม่ใช่เป็นการอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือฝ่ายเดียว					
๘	เชื่อว่าอำนาจของการสวดมนต์ ไม่สามารถคุ้มครองผู้ที่ทำบาปหนัก					
๙	เชื่อว่าการสวดมนต์ได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะขณะสวดอยู่นั้นจิตรำลึกถึงพระพุทธรูป					
๑๐	เชื่อว่าการสวดมนต์เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตนคนในครอบครัว					

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านคุณค่าของการสวดมนต์	-	-	-	-	-
๑	การสวดมนต์ คือ การพรรณนาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า					
๒	ทำให้จิตใจสบาย					
๓	การสวดมนต์เป็นการเจริญภาวนาแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทำให้จิตใจเป็นสุข					
๔	พิธีการสวดมนต์เป็นการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรได้ทางหนึ่ง					
๕	ถ้าผู้สวดมนต์ เป็นผู้มีความศรัทธา และสวดได้ถูกต้อง คล่องแคล่ว บทสวดจะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์มาก ทำให้ไม่ฝันร้าย					
๖	ผู้สวดมนต์ ต้องสวดโดยไม่เห็นแก่ลาภพุทธมนต์จึงจะมีอานุภาพ สามารถป้องกันภูติผีได้					
๗	ผู้สวดมนต์ต้องจิตใจมั่นคง พุทธมนต์จึงจะมีความขลัง และศักดิ์สิทธิ์แก่เสนียดจัญไรได้					
๘	ฟังการสวดมนต์ด้วยความศรัทธาอานุภาพของพุทธมนต์จึงจะกำจัดภัยอันตรายได้					
๙	การสวดมนต์ มีอานุภาพทำให้ผู้สวดและผู้ฟังเกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง แก่โรคภัยไข้เจ็บได้					
๑๐	เพื่อฝึกกานใจให้เข้มแข็งอดทน					

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านอานิสงส์ของการสวดมนต์	-	-	-	-	-
๑	ทำให้เข้าใจถึงการสวดมนต์ การพรรณนาพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี					
๒	มีความเข้าใจในพิธีกรรมของการสวดมนต์ ว่าเป็นการ อธิารงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรได้เป็นอย่างดี					
๓	สัตว์ร้ายไม่กล้าทำอันตราย					
๔	เป็นสิริมงคลเกิดโชคลาภ					
๕	เหมาะสำหรับการเตรียมตัวก่อนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน					
๖	มีจิตเป็นสมาธิ เพราะขณะนั้นผู้สวดต้องสำรวมใจแน่วแน่					
๗	ทำให้ปลอดภัยไร้โรคภัย					
๘	เพื่ออบรมจิตใจให้สะอาด สงบ สว่าง ทำให้อารมณ์ดี					
๙	เป็นบุญกุศريا เป็นวาสนาบารมี เป็นที่รักของมนุษย์และเทวดา					
๑๐	เพื่อป้องกันภัย ได้อนุสติในพระรัตนตรัย					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

การวิเคราะห์ความสอดคล้องของเครื่องมือสำหรับผู้เชี่ยวชาญ
เรื่อง การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน
ในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอ
เมือง จังหวัดพิษณุโลก

ตารางที่ ๑ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากการประเมินความเชื่อของการสวดมนต์ (ตารางการหาค่า IOC)

ตารางที่ ๑ แสดงผลการประเมินจากการประเมินความเชื่อของการสวดมนต์ (ค่า IOC) ของแบบสอบถาม การวิจัยเรื่องการศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก(ยกไปไว้ในภาคผนวก)

ข้อ	ประเด็นการประเมิน	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ioc
		คนที่๑	คนที่๒	คนที่๓		
๑	เชื่อว่าการสวดมนต์ทำให้เรามีความสุขเชื่อว่ามีมนต์ในพระพุทธรูปไม่ใช่เรื่องของไสยศาสตร์	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๒	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจากอสรพิษ สัตว์ร้ายได้	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๓	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจากภูตผีได้	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๔	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถป้องกันภัยจากภูตผีได้	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๕	เชื่อว่าบทสวดมนต์ สามารถทำให้สวัสดี พ้นจากอุปสรรค อันตรายทั้งปวง	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๖	เชื่อว่าบทสวดมนต์ มีอำนาจทำให้ผู้สวด ผู้ฟังเกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๗	เชื่อว่า พิธีการสวดมนต์ไม่ใช่เป็นการอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือฝ่ายเดียว	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๘	เชื่อว่าอำนาจของการสวดมนต์ ไม่สามารถคุ้มครองผู้ที่ทำบาปหนัก	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๙	เชื่อว่าการสวดมนต์ได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะขณะสวดอยู่นั้นจิตรำลึกถึงพระพุทธเจ้า	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๑๐	เชื่อว่าการสวดมนต์เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตน คนในครอบครัว	+๑	+๑	+๑	๓	๑

ตารางที่ ๒ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากการประเมินคุณค่าของการสวดมนต์ (ตารางการหาค่า IOC) ของแบบสอบถาม

ข้อ	ประเด็นการประเมินคุณค่าของการสวดมนต์	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ioc
		คนที่๑	คนที่๒	คนที่๓		
๑	การสวดมนต์ คือ การพรรณนาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๒	ทำให้จิตใจสบาย	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๓	การสวดมนต์เป็นการเจริญภาวนาแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทำให้จิตใจเป็นสุข	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๔	พิธีการสวดมนต์เป็นการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรได้ทางหนึ่ง	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๕	ถ้าผู้สวดมนต์ เป็นผู้ที่มีศรัทธา และสวดได้ถูกต้องคล่องแคล่ว บทสวดจะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์มาก ทำให้ไม่ฝันร้าย	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๖	ผู้สวดมนต์ ต้องสวดโดยไม่เห็นแก่ลาภ พุทมนต์จึงจะมีอำนาจ สามารถป้องกันภูติผีได้	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๗	ผู้สวดมนต์ต้องจิตให้มั่นคง พุทมนต์จึงจะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์แก่เสนียดจัญไรได้	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๘	ฟังการสวดมนต์ด้วยความศรัทธา อำนาจของพุทมนต์จึงจะกำจัดภัยอันตรายได้	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๙	การสวดมนต์ มีอำนาจทำให้ผู้สวดและผู้ฟังเกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง แก่โรคภัยไข้เจ็บได้	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๑๐	เพื่อฝึกงานใจให้เข้มแข็งอดทน	+๑	+๑	+๑	๓	๑

ตารางที่ ๓ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากการประเมินอันิสงส์ของการสวดมนต์
(ตารางการหาค่า IOC) ของแบบสอบถาม

ข้อ	ประเด็นการประเมินอันิสงส์ของการสวดมนต์	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ioc
		คนที่๑	คนที่๒	คนที่๓		
๑	ทำให้เข้าใจถึงการสวดมนต์ การพรรณนาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๒	มีความเข้าใจในพิธีกรรมของการสวดมนต์ ว่าเป็นการอัญเชิญพระพุทธรูปให้มั่นคงถาวรได้เป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๓	สัตว์ร้ายไม่กล้าทำอันตราย	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๔	เป็นสิริมงคลเกิดโชคลาภ	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๕	เหมาะสำหรับการเตรียมตัวก่อนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๖	มีจิตเป็นสมาธิ เพราะขณะนั้นผู้สวดต้องสำรวมใจแน่วแน่	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๗	ทำให้ปลอดภัยไร้โรคภัยไข้เจ็บ	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๘	เพื่ออบรมจิตใจให้สะอาด สงบ สว่าง ทำให้อารมณ์ดี	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๙	เป็นบุญกิริยา เป็นวาสนาบารมี เป็นที่รักของมนุษย์และเทวดา	+๑	+๑	+๑	๓	๑
๑๐	เพื่อป้องกันภัย ได้อนุสติในพระรัตนตรัย	+๑	+๑	+๑	๓	๑

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นางสาวพรหัมมร โล่สุวรรณ
 เกิด : วันที่ ๐๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๙
 สถานที่เกิด : ๕๐ หมู่ ๗ ต.พันชาลี อ.วังทอง จ.พิษณุโลก
 การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๑สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะวิทยาการจัดการ
 สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก
 : พ.ศ. ๒๕๕๓ได้เข้าศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์
 พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประสบการณ์การทำงาน :
 - นักจัดรายการวิทยุ
 - ครูอัตราจ้าง
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๕๓
 ปีที่จบการศึกษา : ปีการศึกษา -
 ที่อยู่ปัจจุบัน : ๔๕๙/๒๑๔ หมู่ ๗ ถนนมิตรภาพ (พิษณุโลก-วังทอง) ต.สมอแข อ.เมือง
 จ.พิษณุโลก ๖๕๐๐๐ โทร ๐๘- ๑๐๔๒- ๐๗๖๘
 E- mail : bream_๑๒๘๙ @ hotmail.com